

**GRØNT
SKIFTE
NÅ!**

The text is rendered in a bold, sans-serif font. The word 'GRØNT' is at the top, 'SKIFTE' is in the middle, and 'NÅ!' is at the bottom. Various environmental icons are integrated into the letters: trees on the 'G', clouds on the 'R', a sun and a family on the 'T', a car on the 'S', a factory on the 'K', a bicycle on the 'F', a wind turbine on the 'T', and birds on the 'N'. A power plug icon is also visible near the 'A'.

miljøpartiet
de grønne

ALTERNATIVT STATSBUDESJETT 2016

INNHALDSFORTEGNELSE

Innledning

Kapittel 1	Grønne arbeidsplasser	8
Kapittel 2	Rettferdig fordeling og trygg velferd	16
Kapittel 3	Bærekraftig forbruk og bedre livskvalitet	20
Kapittel 4	Internasjonal solidaritet	25
Kapittel 5	Transport for miljø og helse	28
Kapittel 6	Trivsel og kunnskap	31
Kapittel 7	Et rikt kulturliv	35
Kapittel 8	Bedre mat og dyrevelferd	37
Kapittel 9	Artsvern og naturmangfold	41
Kapittel 10	Slik kutter vi klimagassutslippene	44

INNLEDNING

Et statsbudsjett for 2016 må være et redskap for endring. Norge må utvikles videre, til et land med velferd og livskvalitet basert på en økonomi og et næringsliv som ikke svekker livsgrunnlaget for de som kommer etter oss.

Miljøpartiet De Grønnes alternative statsbudsjett for 2016 bruker de særskilt gode forutsetningene Norge har etter mange tiår med sterk vekst, til å styre mot en fremtid hvor nye muligheter og krav kommer oss raskt i møte. Norge blir ikke et bærekraftig samfunn fra ett år til det neste, men med et statsbudsjett som hvert år tar ambisiøse og forpliktende skritt i grønn retning, vil endringene skje raskere og Norge vil stå bedre rustet til fremtiden.

I årene som kommer vil offensiv miljøpolitikk være en av de viktigste endringsfaktorene i norsk politikk. Å utvikle Norge til et land som bevarer livsgrunnlaget vårt, og slutter å være pådriver for global oppvarming, krever grunnleggende endring fra fossil til grønn og bærekraftig økonomi. Det inspirerer til kreative, ambisiøse og forpliktende prioriteringer i politikk og budsjettering. Miljøpartiet De Grønnes alternative budsjett tar klima- og miljøvirkeligheten på alvor og bruker den aktivt som et strategisk grunnlag for reelle omprioriteringer og nye satsinger.

Miljøpartiet De Grønnes alternative statsbudsjett for 2016 går i balanse med bruk av 9,4 mrd. kroner mindre oljepenger enn regjeringens budsjettforslag. Budsjettet gjenspeiler at det økonomiske handlingsrommet sannsynligvis blir mindre i fremtiden. Statens inntekter ligger an til å avta i årene framover, samtidig som investerings- og omstillingsbehovene er store og utgifter forbundet med flyktninger og klimaskader øker raskt.

Norges framtidige næringsliv må baseres på fire hovedressurser: Skaperkraft og kompetanse, fornybar energi, resirkulering og effektivisering, og ikke minst biobasert næringsliv. For at disse ressursene skal kunne levere næringsliv og jobber i samme skala som dagens oljesektor kreves også satsing i en størrelsesorden som nærmer seg oljesektorens.

De Grønnes budsjett prioriterer derfor grønn næringsutvikling tungt ved å bevilge 8,5 milliarder til en rekke ulike tiltak. I et bærekraftig Norge må produkter og prosesser i stor grad baseres på levende, fornybare ressurser, som utnyttes strengt innenfor rammen av naturens og artenes tålegrenser. For å kunne leve av naturen må vi både forstå den og ta vare på den. Vi foreslår en stor vekst i bevilgningene til kartlegging av natur og bioprospektering. Samtidig setter vi av over 1 milliard til skogvern, nye nasjonalparker og øvrig naturvern.

Ren mat, helse og dyrevelferd er forutsetningene i utviklingen av fiskeri-, akvakultur-, jord- og skogbruknæringene. Våre artsrike økosystemer gir sammen med avansert forskning muligheter

til å mangedoble antall produkter og prosesser i bionæringen, noe som kan bidra til etableringen av de 300 000 grønne jobbene som må erstatte olje- og gass-sektoren.

Et særlig viktig grep er derfor opprettelsen av Bionova, en ny motor for utvikling av bionæring og bioteknologi organisert etter modell av Enova.

Nye næringer kommer ikke uten risikovilje. 300 millioner til en testpark for offshore havvind er en satsing på et mulig nytt marint energi- og industri-eventyr basert på de store vindressursene og den marine kompetansen vi allerede vet vi har. Samtidig styrker vi Enovas kapasitet med omkring 2 milliarder kroner i forhold til regjeringens budsjettforslag med særlig sikte på å dekke flere tak med solcellepaneler, raskere utvikling av batteriteknologi, utslippskutt i industrien og omlegging til en utslippsfri transportsektor innen 2030.

Prioriteringer og løsningsvalg innen samferdsel har avgjørende betydning for hvordan lokalsamfunn, byer, næringsliv og bomiljø utformes og hvordan det blir å leve der.

Miljøpartiet De Grønnes budsjett sikrer at de delene av landet som ikke egner seg for kollektivløsninger har gode og sikre veier kombinert med framtidsrettet lavutslippstransport. Men etter 50 år med infrastrukturutvikling på bilens premisser omprioriterer vi 5 milliarder kroner fra regjeringens tunge veisatsing til økt kollektivutbygging, nullutslippsteknologi, sjøtransport, sykkel og miljøpakker. Det vil sikre bedre og mer effektive tettsteder og byer.

Sannsynligheten øker for at videre norsk oljesatsing vil tape veddemålet mot klimaendringene. Fornybar energi er allerede konkurransedyktig mot olje og gass. Klimapolitikken utvikler seg langsamt, men har en kontinuerlig effekt; handlingsrommet for fossil energi strammes stadig inn. Investeringer i framtidig kostbar petroleumsvirksomhet langt nord løper en stadig større stor risiko. Vårt budsjett gjenspeiler at finansiell ansvarlighet krever at fellesskapets midler skjermes og fjernes fra risikoen som nye oljeinvesteringer innebærer.

Strømmen av fortvilte mennesker på flukt gjennom Europa er umiddelbart forårsaket av undertrykkelse og krig. Men det blir stadig klarere at også klimaendringer og tørke er en av de underliggende faktorene. Det som i dag oppleves som en ekstraordinær flyktningkrise vil ikke forsvinne hvis klimaendringene svekker livsgrunnlaget for store folkegrupper.

Hjelp til mennesker i nød bør finansieres av oss selv, ikke ved å ta fra den langsiktige bistanden som nettopp skal sikre folk et liv der de bor. Miljøpartiet de Grønnes alternative statsbudsjett for 2016 viser i stedet hvordan kostnadene ved å ta imot flyktninger enkelt kan finansieres på bedre måter, for eksempel gjennom miljøavgifter som kombinerer samfunns- og miljønytte. Ekstremt billige flyreiser og sterkt økende flytrafikk gir stor klimabelastning og er i miljøperspektiv en av de mest feilprisede tjenestene i det norske markedet. En flysteavgift som vil gi lite utslag for de aller fleste flybrukere kan alene finansiere nesten hele ekstrakostnaden regjeringen estimerer for flyktninger i 2016.

De Grønnes alternative statsbudsjett er ikke en pådriver for økt oljefinansiert forbruk. Livskvalitet i framtidens Norge må i større grad baseres på andre verdier. Vårt budsjett bidrar

til omfordeling og investerer i et samfunn som er trygt for alle, også de generasjonene som kommer etter oss.

Noen hovedtall

Grønne avgiftslettelser på til sammen 4570 millioner

Grønne avgiftsøkninger på til sammen 25132 millioner

Økt satsing på grønn næringsutvikling 8500 millioner

Økt satsing bærekraftig samferdsel 5800 millioner

Økt satsing på naturvern og artsmangfold 1193 millioner

Satsing på bærekraftig og lokalt landbruk 1054 millioner

Økte kostnader knyttet til flyktninger 9500 millioner

Økt satsing på bistand i utlandet, inkludert Syria, 3603 millioner

Økte frie midler til kommunene 3000 millioner

Netto skatteskjerpelse på 6835 millioner

Redusert oljepengebruk før flyktningtillegget 18 871 millioner

Redusert oljepengebruk etter flyktningstillegget: 9371 millioner

Alle tall i budsjettet er utregnet i forhold til regjeringens prop 1S 2016 (Gul bok). Utgiftsøkninger i tråd med regjeringens tilleggsproposisjon om økt asylankomst er inkludert i vårt budsjett.

KAPITTEL 1

GRØNNE ARBEIDSPLASSE

Norge har et ekstraordinært behov for omstilling av næringslivet. Veldig få land er like avhengige av olje og gassnæringen som vi er. Derfor er en grønn omstilling av norsk næringsliv avgjørende både for å løse klima- og miljøutfordringene og for å etablere bærekraftige, varige og konkurransedyktige norske arbeidsplasser.

Grønn næringspolitikk handler om mer enn klima. Investeringene som gjøres i dag former fremtidens Norge på alle områder. Næringspolitikken må bidra til å redusere det materielle forbruket, stanse utryddelsen av arter og hindre spredning av miljøgifter. Omstillingen må gjennomføres i fastlandsindustrien, oppdrettsnæringen, jordbruket, transportbransjen, servicenæringene og øvrig norsk næringsliv. Samtidig trenger Norge næringspolitikk som gjør det lett å etablere nye bedrifter og realisere gode ideer. I dette bildet vil en rask og kontrollert utfasing av petroleumsvirksomheten bidra til å opprettholde en bærekraftig velferd for kommende generasjoner av nordmenn.

Vi flytter investeringer fra fossilt til grønt næringsliv

De Grønnes næringspolitikk er basert på et framtidsscenario der verden lykkes med å løse klimautfordringene. FNs klimapanel har vist at fire femtedeler av verdens kjente reserver av fossil energi må bli liggende i bakken hvis farlige klimaendringer skal unngås. Derfor må investeringene i norsk næringsliv styres vekk fra petroleumsnæringen raskest mulig. Den raske reduksjonen i kostnader for fornybar energiproduksjon bekrefter at petroleumsnæringen er en solnedgangsnæring.

Konsekvensen er at vi må gjøre petroleumsnæringen mindre attraktiv ved å fjerne gunstige rammevilkår, samtidig som vi gjør framtidens grønne næringsliv mer attraktivt ved å bedre rammevilkårene og innføre risikodempende tiltak for de som er villige til å ta sjanser ved å investere i nye næringer. Vi foreslår å kutte investeringer i ny oljevirkosomhet, gjennom SDØE, vi vil kreve økt utbytte fra Statoil, og vi fjerner friinntekt ved nye petroleumsinvesteringer og andre subsidier til petroleumindustrien. Samtidig stanser vi åpning av nye felt på norsk sokkel.

Gjennom mange år har oljedominansen i norsk økonomi drevet frem et skyhøyt lønns- og kostnadsnivå som har preget andre konkurranseutsatte næringer negativt. Dette har svekket konkurransekraften for mange grønne og bærekraftige arbeidsplasser innenfor industriproduksjon, skognæring og videreforedling. Dette budsjettet er laget for å snu denne trenden.

Slik flytter vi investeringene

- Avvikle dagens subsidier for oljeindustrien
- Doble CO₂-avgiften på norsk sokkel
- Øke statens utbytte fra Statoil
- Kutte statlige utgifter til petroleumsinvesteringer
- Stanse investeringer gjennom SDØE som ikke er bundet til inngåtte kontrakter
- Styrke skattleggingen av CO₂, ikke bare på forbruk men også på produksjon av billig karbon. Dette innebærer å utrede en ny skatteordning på olje- og gassproduksjon.
- Øke særskatten på petroleumsvirksomhet fra 53 til 55 prosent og fjerne friinntekt for petroleumsinvesteringer
- Ny avgift på produsert vann
- Kutte midler til Oljedirektoratet for geologiske undersøkelser

De Grønne foreslår å sette av 8,5 milliarder til å drive fram nytt grønt næringsliv på områder hvor Norge har spesiell kompetanse og naturgitte fortrinn. Potensialet er stort. Vi har Europas største hav- og kystområder, variert natur, et velfungerende jordbruk og store energiressurser til havs og på land. Norskeide bedrifter og forskningsmiljøer har verdensledende teknologi og kompetanse på fornybare ressurser.

Etter 1970 bygde Norge opp en verdensledende petroleumssektor ved måltrettet, planmessig satsing og tunge, gunstige offentlige rammevilkår. Utviklingen av et nytt grønt næringsliv i Norge må følge en lignende strategi. Særlig i startfasen kreves offentlig satsings- og styringsvilje og offentlige rammevilkår som kan utløse private investeringer. Utviklingen av den norske oljesektoren rettet seg spesifikt mot én ressurs og et fåtall teknologier. Utviklingen av et nytt grønt næringsliv har langt mer å spille på, men vi vil også måtte prioritere hardt for å velge riktige satsingsområder og virkemidler. De viktigste teknologiene og ideene er de som har potensiale til å bli viktige løsninger på kritiske miljøutfordringer.

De Grønne vil særlig løfte fram satsinger som er basert på fornybare ressurser, maritime næringer og fornybar energi. Norge har kompetanse, økonomiske midler og store naturressurser som kan skape en stor grønn leverandørindustri i en verden som skal omstilles i rekordfart. Et grønt skifte innebærer et aktivt valg om å dyrke fram disse næringene gjennom gode rammevilkår. Næringsnøytraliteten må brytes.

Den grønne omstillingspakken inneholder en rekke verktøy. Vi etablerer programmene BIONOVA og MARINOVA. Vi etablerer et katapultfond for grønne bedrifter etter svensk modell med risikokapital for bedrifter i startfasen. Samtidig gjør vi det lettere å være selvstendig næringsdrivende.

En satsing på gründere og småbedrifter i hele landet

Norge er et godt sted å drive næringsvirksomhet. Vi har mange dyktige gründere, driftige småbedriftseiere og sterke høyteknologiske miljøer. Dette bør utnyttes bedre for å posisjonere norsk næringsliv for fremtiden.

I et grønt skifte stimuleres entreprenørskap og nytenkning, og i dette budsjettet foreslår De

Grønne en rekke grep vil gjøre det lettere å være gründer. Vi vil gi næringsdrivende rett til å kreve minstefradrag på lik linje med arbeidstakere, vi vil redusere arbeidsgiveravgiften for bedrifter i oppstartsfasen og vi vil styrke det sosiale sikkerhetsnettet for småbedrifter.

I et land der mange bedrifter har et ekstraordinært behov for å komme i gang med ny næringsvirksomhet, må det settes inn målrettede tiltak for å styrke bedrifter i den sårbare oppstartsfasen. Mange bedrifter har stort potensial, men sliter med å overleve de første årene etter oppstart fordi inntjeningen er svak. Vi ønsker å prøve ut muligheten for å fjerne arbeidsgiveravgiften i bedriftens første tre år. Vi er klar over risikoen for skatteplanlegging, og ber regjeringen vurdere om det finnes tiltak som kan forebygge dette. Hvis skatteplanlegging blir et stort problem må fritaket erstattes av andre virkemidler.

Tabell; Lettere å starte nye virksomheter

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Gi selvstendig næringsdrivende rett til minstefradrag på lik linje med arbeidstakere, i stedet for å utgiftsføre utgifter.	1550
Bedre sykelønnsordning for selvstendig næringsdrivende.	175
Halv arbeidsgiveravgift for nystartede bedrifter med inntil 5 ansatte de første 3 årene.	700
Styrke regional og lokal næringsutvikling	940
Stanse regjeringens forslag om å øke lav sats på moms fra 8 til 10 prosent. Omfatter b.l.a reiseliv, persontransport, overnatting m.m.	640
Sum tiltak som skal gjøre det lettere å starte nye virksomheter	4025

BIONOVA - Et løft for verdiskaping basert på fornybare ressurser.

Norges store og artsrike økosystemer representerer verdier som vanskelig kan tallfestes, men også verdier som må tas i bruk i et grønt samfunn. Kunnskapen om natur bør være et utgangspunkt for økt biobasert verdiskaping. De Grønne ønsker en storstilt kartlegging av all norsk natur. En slik kartlegging vil legge grunnlaget for vern av arter og leveområder som er truet (se kapittel 9), men også gjøre planprosesser mer effektive og treffsikre. I tillegg vil åpen kunnskap om naturressurser legge et grunnlag for verdiskaping.

Verdiskaping basert på bioressurser er allerede en avgjørende del av norsk økonomi, men har ikke blitt løftet fram som et satsingsområde av politikerne. Matindustrien er Norges nest største fastlandsindustri. Den skaper arbeidsplasser over hele landet og omfatter alt fra store høyteknologiske bedrifter til enkeltmannsforetak med spesialisert foredling. Noen av de mest spennende innovasjonene har vært innen treforedlingsindustrien som stadig finner nye anvendelsesområder for cellulose. I bioøkonomien er møtet mellom kunnskapen om råvarene og teknologisk kompetanse viktige drivere.

Store gevinster kan hentes ut gjennom å ta i bruk nye teknologier. Dette kan for eksempel være utvikling av nye forressurser fra makroalger eller trestokker, eller nye anvendelser for

cellulose og økt resirkulering gjennom satsinger på biogass. Dette innebærer et tettere samarbeid mellom blå og grønn sektor. Ved å utnytte disse ressursene bedre kan vi utvikle nye arbeidsplasser, opprettholde konkurransekraft og øke den fornybare verdiskapingen.

En forutsetning for en biosatsing er at kunnskap om naturressursene stilles til rådighet. I tillegg til en storstilt naturkartlegging, foreslår vi et bioprospekteringsprogram under Nærings- og fiskeridepartementet og Landbruks- og matdepartementet. På samme måte som gruveindustrien kartlegger bergarter for å identifisere mineraler som kan utnyttes kommersielt, vil bioprospektering øke kunnskapen om biologiske organismers kjemiske og genetiske bestanddeler. De Grønne vil gjøre slike data åpne og tilgjengelige for aktører som driver med biobasert verdiskaping.

I norsk økonomi har mye av den risikovillige private kapitalen vært knyttet til olje- og gassindustrien. Også såkornfond og andre statlige bidrag av risikovillig kapital har endt opp i olje- og gassrelatert virksomhet. Denne dragningen mot oljeindustrien må opphøre. Vi vil derfor kanalisere statlig risikovillig kapital i statlige program som fremmer fornybart næringsliv; et eget program for biobasert næringsliv. Etter modell av ENOVA vil vi starte opp BIONOVA for å systematisere innovasjon og øke kommersialiseringen av biobasert verdiskaping. Ordningen finansieres på samme måte som Miljøteknologiordningen, gjennom avkasting fra et eget statlig fond. Den skal først og fremst bidra til risikoavlastning i den mest krevende utviklingsfasen i samarbeidet med private aktører. Vi starter med å overføre 2 milliarder til egenkapital for Bionova det første året.

Tabell; Vår satsing på bioøkonomi

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Utvikling av et økologisk grunnkart og tilskudd til bioprospektering på Klima- og Miljødepartementets budsjetter.	150
Nytt skogprogram i Innovasjon Norge.	154
Nytt forskningsprogram under Innovasjon Norge for marin bioprospektering	25
Investeringsstøtte til lukkede oppdrettsanlegg.	500
Etablering av et biogassprogram gjennom Enova.	300
300 mill tapsavsetning BIONOVA (2 mrd fondskapital)	2000
Sum for satsing på Bioøkonomi	1540

Fornybar energi i et grønt næringsliv

Takket være vannkraften har Norge i dag den høyeste andelen fornybar energiproduksjon i Europa. Samtidig sitter vi på kompetanse, økonomiske midler og store naturressurser. Det gir oss gode forutsetninger for storstilt teknologi- og næringsutvikling. Vi mener Statkraft bør tildeles en tydelig rolle som lokomotiv for utvikling av fornybar energiproduksjon. I tillegg bør Miljøteknologiordningen i Norges Forskningsråd styrkes. For å fremme enøk i bolig og næringsbygg økes ENØK-skattefradraget betydelig, i tillegg til økt støtte til energirådgiving i hjemmet. Egenkapitalen i grønne sårknordfond økes også betydelig.

De Grønne vil også benytte Norges verdensledende kompetansemiljøer og store konkurransefortrinn innen offshoreteknologi til å starte det nye store havvindeventyret. Under dagens teknologinøytrale støtteregime for fornybar energi har Norge kun klart å få på plass to testmøller til havs. De rekordhøye investeringene i oljeindustrien er en forklaring på hvorfor forholdene er vanskelige for havvind. I dette budsjettet foreslår vi å etablere en målrettet satsing i Norge, som i løpet av få år bør være i samme skala som Mongstad-prosjektet.

De Grønnes havvindsatsing bygger på to hovedpilarer. Den ene handler om å utvikle teknologi for flytende havvind for eksport med utgangspunkt i Norges sterke offshoremiljøer. Den andre handler om å etablere en energiproduksjon som kan bidra til at fremtidens Europeiske energiforsyning blir 100 % fornybar. Forutsetningen er uansett at flytende havvindkraft må gjøres teknologisk modent til å settes i fullskala produksjon. For å realisere potensialet teknologien gir, er det imidlertid nødvendig å få ned kostnadene. Her må staten bidra.

Utbyggingen av en større flytende havvindpark kan skje i regi av flere aktører. En mulighet er at staten bruker sin eiermakt i Statoil til å bygge ut havvindinstallasjoner for å levere elektrisitet til egne plattformer. De samme gunstige skatte- og avskrivningsreglene som gis til oljebransjen må gis til havvindinstallasjoner.

På sikt kan vi se for oss at norsk havvindproduksjon kan bli et betydelig bidrag til Europas behov for energiomlegging og energisikkerhet. Første steg er å finansiere et mindre demonstrasjonsanlegg for å videreutvikle teknologien og gi en bedret kostnadseffektivitet.

Steg to er å utlyse områder og sette i gang kommersiell drift av en fullskala flytende vindpark. I denne fasen vil det være behov for langsiktige subsidier for å skape forutsigbarhet for investeringene. Dette er samme modell som Tyskland har brukt til solkraft. Der falt kostnadene for solpaneler med 80 prosent mellom 2006 og 2012. En utvikling der storskala havvind blir lønnsomt forutsetter betydelige endringer i det europeiske energimarkedet. En rask omstilling til 100 % fornybar energi i hele Europa kan fort utløse slike endringer.

Plan for utbygging av havvind:

2016: Sette og 300 millioner kroner til demonstrasjonsanlegg for flytende havvind.

2020: Vedta en nasjonal plan for utbygging av havvind. Utlysning og tildeling av område for fullskala flytende havvindpark. Innføring av ordning med innmatingstariffer.

2023: Første fullskala havvindpark ferdigstilt.

2027: Minst 2000 MW utbygd.

Tabell; Fornybar energi og energieffektivisering

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Bygge demonstrasjonspark for flytende havvind og starte planleggingen av en mulig større utbygging.	350
Investere i GreenStat i samarbeid med private investorer.	10
Innføre en ordning med skattefradrag for ENØK i private hjem.	430
Gjøre ordningen med energirådgivning via Enova gratis.	150
Innføre støtteordning for installasjon av solcellepaneler.	300
Styrking av FME-sentrene for miljøvennlig energi.	135
Tilskudd til utvikling av batteriteknologi/ energilagring under Enova	100
Styrking av miljøteknologiordningen i Innovasjon Norge.	250
Generell styrking av Enova til tiltak i industrisektoren	100
Satsing på ladeinfrastruktur for elbil og hydrogen	650
Sum for satsing på fornybar energi og energieffektivisering	2505

Maritime muligheter

Skipsfart er miljøvennlig, arealeffektivt, ressurseffektivt og har potensial til å dekke en større andel av verdens transportbehov på en klimavennlig måte. Norsk maritim næring ligger i front internasjonalt når det gjelder teknologiutvikling. I en tid hvor verftsindustrien opplever fallende etterspørsel fra olje- og gassindustrien, er det spesielt viktig å legge til rette for at kompetanse og ressurser brukes til å bygge opp fremtidens maritime næring.

Både i Norge og andre land er det bred enighet om at gods bør flyttes fra vei til sjø. En helhetlig maritim satsing omfatter tiltak for å fremme sjøfart og nullutslippstøytøy i transport-systemet, samt virkemidler som støtter opp under teknologiutvikling og kommersialisering av nullutslippsteknologi. For å sikre systematikk og kompetanseoverføring med fornybare energi-teknologier vil De Grønne komplettere ENOVA med et eget program for marine næringer som heter MARINOVA.

Tabell; Maritime muligheter

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Forskning på framtidens nærskipfart gjennom MAROFF-programmet.	100
Opprette Marinova etter modell av Enova, for å støtte pilotprosjekter og kommersialisering av nullutslippsteknologi på skip.	50
Flere utviklingskonkurranser for nullutslippsskip på riksveifergenettet	100
Utbygging av infrastruktur for nullutslippsfartøy.	50
Økt vedlikehold av navigasjonsinfrastruktur til sjøs. Styrket planleggingsskapasitet i Kystverket for å flytte mer gods over til sjø. Planlegging av nullutslippsskipfart i Klima- og Miljødepartementet	75
Sum maritim satsing	375

Grønt næringsliv over hele landet

De Grønne vil fase ut oljeindustrien og sette i gang satsingen på nytt, fornybart næringsliv. Oljerelaterte bedrifter er viktige hjørnesteinsbedrifter i mange lokalsamfunn. En grønn omstilling innebærer derfor å finne nye næringsveier for verdiskapning lokalt. Satsinger på fornybar energi, maritim næringer, fornybare ressurser og tydelige klimamål vil bidra til dette. Fornybare ressurser er spredt over hele landet, og vil kunne bidra til å videreutvikle livskraftige lokalsamfunn. I dette budsjettet setter vi av sammen 900 millioner kroner for å gi kommuner og fylkeskommuner bedre muligheter til å støtte lokal næringsutvikling.

Grønne kommuner og nærmiljøer

De Grønnes alternative budsjett skaper lokalmiljøer der folk kan leve, bo, handle, reise og jobbe grønnere og hvor selve lokalmiljøet er en del løsningen på miljøutfordringene.

Den store klimaregningen begynner nå å vises i form av flommer, ras og store kostnader til å tilpasse veier, avløpssystemer, bebyggelse og annen infrastruktur til en ny klimavirkelighet. Mange mangler kompetanse og kapasitet til å planlegge tilpasninger og løsninger. Dette er en tilleggskostnad som i første omgang må dekkes av staten. De Grønne foreslår derfor et nytt program som skal ruste opp kommunenes evne til å håndtere klimaskader og tilpasse seg klimaendringer. Kommunene styrer norsk arealpolitikk og har stor innflytelse over forvaltningen av natur og naturressurser. De Grønnes forslag om å styrke kunnskapen om natur- og klimatilpasning må sees i sammenheng med dette, og er en del av kompetanseoppbyggingen i kommunal sektor.

Vi foreslår et nytt program for grønne nærmiljøer, hvor det planlegges for økt biologisk mangfold, flere grøntområder og attraktive, sosiale byrom og andre møteplasser, etter modell fra blant annet Groruddalssatsingen og miljøbydelen Brøset i Trondheim. Alle byer og tettsteder over 10 000 innbyggere skal ha minst én områdesatsing, og alle tettsteder i Norge kan søke om midler. Vi setter av 150 millioner kroner til dette prosjektet.

I tillegg foreslår De Grønne en betydelig styrking av kommuneøkonomien med vårt forslag om 3 milliarder kroner ekstra i frie midler til kommunene.

Tabell; Kommunale verktøy for et grønt skifte

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Øke rammetilskuddet til kommunene.	2500
Klima- og miljørådgivere kommunene.	600
Ny post for ekstraordinære kostnader ved klimatilpasning.	400
Nytt program for grønne nærmiljøer, hvor det planlegges for økt biologisk mangfold, flere grøntområder og attraktive, sosiale byrom og andre møteplasser, etter modell fra blant annet Groruddalssatsingen og miljøbydelen Brøset i Trondheim.	150
Nytt næringsfond som kommunene kan søke om midler fra	340
Økt støtte til regional næringsutvikling via fylkeskommunene	600
Styrke fylkesmennenes kapasitet i arbeidet med arealsaker, naturressursforvaltning og miljøvern.	10
Støtteordning for lokale klimatiltak	300

KAPITTEL 2

RETTFERDIG FORDELING OG TRYGG VELFERD

Våre viktigste tiltak for rettfærdig fordeling og bedre velferd:

- Vi foreslår en mer rettfærdig skattepolitikk som reduserer økonomiske forskjeller.
- I velferdspolitikken prioriterer vi å redusere barnefattigdommen, øke kvaliteten i integreringsarbeidet og sikre tilgang på fri rettshjelp.
- Vi styrker velferden i kommunene gjennom en betydelig økning av kommunenes og fylkeskommunens frie midler.

Mer rettfærdig og solidarisk skattepolitikk

Miljøpartiet De Grønne jobber for en mer rettfærdig fordeling av jordas ressurser på tvers av både grupper, landegrensene og generasjoner. I Norge har vi i dag et uforsvarlig høyt forbruksnivå som ikke kan forsvares innenfor prinsippet om å sikre rettfærdig global fordeling. Samtidig opplever mange fattigdom også i Norge. Riksrevisjonen fastslo nylig at det var 78.000 fattige barn i landet og at andelen har økt fra fem til åtte prosent på ti år. De Grønne vil stanse utviklingen mot økt økonomisk ulikhet. Dette må skje både med sterkere velferdsløsninger og gjennom målbevisst omfordeling av ressursene.

De Grønne prioriterer rettfærdig fordeling fremfor økt privat forbruk for grupper med rømslig økonomi. Derfor foreslår vi omfordelingsgrep både gjennom formuesskatten, inntektsskatten og boligbeskatningen. Samlet sett vil konsekvensene av vårt skatteopplegg gi lavere inntektsskatt for de som tjener mindre enn ca. 580 000 og høyere skatt for de som tjener mer enn dette. Vårt forslag til endringer i inntektsskatten vil i gj omkring 7500 kroner lavere skatt for familier med to voksne som begge har under middels inntekt. Dette inkluderer familier som har sin inntekt fra trygd. For en person med inntekt på om lag 800 000 vil vårt skatteopplegg gi om lag 11000 kroner i økt inntektsskatt.

Opplegget for inntektsskatten må sees i sammenheng med at De Grønne øker avgiftene på mange ordinære forbruksvarer som strøm, biler, kjøtt, bensin, flyreiser, sukker og alkohol. Selv om forbruket dreies i grønn retning vil grupper med middels inntekt oppleve noe økte utgifter med vårt budsjettopplegg.

I formuesskatten foreslår vi å øke ligningsverdiandelen for sekundærbolig til 90 %, samtidig som bunnfradraget økes til 1,7 millioner kroner. I tillegg øker vi satsene til 1,2 % for formuer større enn 15 millioner kroner. Samlet sett øker vi inntektene fra formuesskatten med omkring 2,1 milliarder.

Tabell; De Grønnes opplegg for inntektsskatten

Inntekt	Skatteendring med vårt opplegg	Endring i % av inntekt i forhold til regjeringen (Gul bok)
150 000	-3750	-2,5
200 000	-3750	-1,9
250 000	-3750	-1,5
300 000	-3750	-1,3
350 000	-3750	-1,1
400 000	-3750	-0,9
450 000	-3750	-0,8
500 000	-3750	-0,5
600 000	1154	0,2
700 000	6154	0,9
800 000	11154	1,4
1 000 000	22 059	2,2
1 200 000	47 542	4,0
1 500 000	86 542	5,8

Forutsetninger: Lønnstakere som bare har lønnsinntekt og følgende fradrag: Personfradrag, minste-fradrag og rentefradrag. Det forutsettes en gjeld på to ganger inntekten og rente på 3 %.

Målrettede tiltak for de mest sårbare gruppene

De Grønne vil styrke og videreutvikle det beste ved den norske velferdsstaten. Dette innebærer et samfunn med omtanke og respekt for de svakeste gruppene. Derfor prioriterer vi arbeidet for å hindre barnefattigdom, vi hever taket for tilgang på fri rettshjelp og vi øker kvaliteten i norske asylmottak. De Grønne foreslår en økning i sosialhjelpssatsene med 10 prosent, lavere barnehage- og SFO-priser for lavinntektsfamilier, økning i tillegget i barnetrygden for enslige forsørgere og økt overgangsstønad. Samtidig opprettholder vi adgangen til kontantstøtte. I tillegg legger vi opp til at kommunene skal kunne benytte økte frie midler til å styrke arbeidet mot barnefattigdom.

Vi vil bruke Norges muligheter til å hjelpe mennesker i nød i større grad enn i dag. Det innebærer at vi ikke kutter i bistand eller integreringsarbeid for å finansiere økt asylkomst til Norge. En viktig forutsetning for en raus asylpolitikk er en integreringspolitikk der kommunene har ressurser og kompetanse til å skape både trygghet, aktiviteter og gode forutsetninger for integrering. Vi foreslår flere grep for å styrke mottaksapparatet for asylsøkere. Disse

er nærmere beskrevet i kapittelet om internasjonal solidaritet.

Kraftig løft for fri rettshjelp

Rettsstaten er en avgjørende pilar i demokratiet og størrelsen på lommeboka skal ikke påvirke tilgangen på god rettshjelp. De Grønne foreslår derfor et markant løft i tilbudet om fri rettshjelp og starter med en opptrapping av inntektsgrensen for fri rettshjelp mot 4 G innen 2019. I årets budsjett foreslår vi å øke grensen fra 3,0 til 3,3 G. I tillegg vil vi starte arbeidet med å bygge opp et førstelinjerettshjelpstilbud for hele landet. Vi sikrer fri rettshjelp i asylsaker med barn som har vært minst tre år i Norge, og øremerker støtte til rettshjelptiltak for prostituerte.

Lokalt handlingsrom i velferdspolitikken

De fleste private husstander i Norge har fått økt kjøpekraft de siste årene. Samtidig er det harde budsjettkamper i mange kommuner der svake grupper settes opp mot hverandre fordi velferdsoppgavene blir større. De Grønne svarer på dette gjennom å øke rammetilskuddet til fylkeskommuner og kommuner kraftig. En kraftig økning i kommunenes frie midler gir lokale politikere mulighet til å gjøre reelle prioriteringer basert på lokale forhold. De Grønne prioriterer derfor å øke de frie midlene til kommunene, fremfor å foreslå nye øremerkede bevilgninger på mange områder.

Tabell; Rettferdig fordeling

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Skattelette på 3750 kroner til lavtlønte som følge av å øke personfradraget med 15 000 kroner.	10 530
Skatteøkning på høyere inntekter som følge av økte satser og nytt trinn i trinnskatten.	15 490
Innføre tak for skattefritak for renter, slik at renter på gjeld som overstiger 40G (3,41 mill.) per person ikke gir rett til fradrag.	1100
Mer rettferdig formueskatt pga. økt bunnfradrag fra 1,4 til 1,7 mill og økte satser for større formuer + økt skatt på bolig nr. to og oppover.	2140

NB! Virkning av skattefritak for ENØK og rett til minstefradrag for næringsdrivende er ikke inkludert. Regnes disse med blir samlet skatteøkning på om lag 5,3 milliarder.

Tabell; Bedre velferd

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Økt tilskudd til kommunenes arbeid mot barnefattigdom.	80
Øke veiledende sats for sosialhjelp fra kommunene med 10 %.	470
Gratis kjernetid i barnehage for 4 – 5 åringer i lavinntektsfamilier.	55
Øke overgangsstønadene med 5 prosent fra 2014-nivået.	129
Inkluderende arbeidsliv. Flere arbeidsplasser for arbeidstakere med redusert arbeidsevne (35 mill), flere varig tilrettelagte arbeidsplasser (50 mill) og økt lønnstilskudd til for personer med redusert arbeidsevne (100 mill)	185
Øke støtte til barnetilsyn for enslige foreldre.	20
Øke tillegget i barnetrygden for enslige forsørgere	100
Økt satsingen på kommunalt barnevern.	100
Økt satsingen på incest- og voldsförebygging på BLDs budsjett bl.a gjennom støtte til incest- og voldtektssentrene.	15
Øke rammen for bostøtte og fjerne kutt i boligsosialt kompetansetilskudd.	216
Opptrapping mot bemanningsnorm og norm for pedagogtetthet i barnehagen.	50
Innføre to barnehageopptak over en toårsperiode	216
Redusert SFO-pris for barn fra lavinntektsfamilier	75
Tilskudd til kommunal omsorgslønn.	200
Satsing på rehabilitering gjennom «raskere tilbake».	30
Styrke kommunenes arbeid med psykisk helse, fordelt på flere poster på Helse og Omsorgs og Kommunalbudsjettet.	253
Innføre et førstelinjerettshjelpstilbud (170 mill.). Opptrapping av inntektsgrensen for fri rettshjelp mot 4 G ved å trappe opp til 3,3 G i år (200 mill.). Sikre fri rettshjelp i asylsaker med barn (3 mill.). Øremerket støtte til rettshjelpiltak for prostituerte (10mill.).	383

KAPITTEL 3

BÆREKRAFTIG FORBRUK OG BEDRE LIVSKVALITET

Miljøpartiet De Grønne mener livskvalitet, langsiktighet og bærekraft er viktigere enn økt privat forbruk. I Norge har vi i dag et materielt forbruk som tilsvarer ressursene til 2–3 jordkloder hvis alle skulle levd som oss. Vi vil føre en politikk som bremser vekstkarusellen, reduserer forbruket og skaper et samfunn der vi har mer tid til hverandre. I dette kapitlet beskriver vi hvordan vi kan legge til rette for et samfunn med lavere forbruk, samtidig som vi også endrer innholdet i forbruksmønsteret ved å flytte nesten 30 milliarder kroner i en grønnere retning. Slik kan vi ta viktige steg mot en bærekraftig og kretsløpsbasert økonomi.

Vi vil:

- Redusere skatter og avgifter på miljøvennlige produkter, blant annet: Økologisk mat, frukt og grønt, elsykler, solcellepaneler, reparasjoner, gjenbruk og resirkulering.
- Øke skatter og avgifter på miljøskadelige produkter, blant annet: Flyreiser, kjøtt, strømforbruk, petroleumsinvesteringer, plastforbruk, gruveavfall, uttak av torv.
- Ta skattepolitiske grep som vil redusere presset i boligmarkedet, inkludert en sosial boligpolitikk med økt satsing på studentboliger og kommunale utleieboliger.
- Brems utviklingen mot et stadig dyrere samfunn ved å legge til rette for mer frivillig arbeid, og redusere husholdningenes forbruk av transport, energi og tjenester.
- I løpet av 2016 vil vi utrede en rekke andre temaer, for å få mer kunnskap om hvordan vi kan erstatte dagens fossiløkonomi med en bærekraftig utvikling.

På vei mot en grønn kretsløpsøkonomi

De Grønne vil endre både innholdet og omfanget av det materielle forbruket. Vi foreslår en politikk som setter kursen mot en bærekraftig kretsløpsøkonomi der de mest miljøvennlige produktene og sektorene aktivt favoriseres slik at det blir lettere for folk å gjøre grønne valg. Samtidig foreslår vi kraftige virkemidler for å redusere det mest ressursbelastende forbruket. Det er nødvendig med en omlegging av avgiftssystemet fordi økologiske, sosiale, etiske og langsiktige aspekter ved produksjonen i liten grad reflekteres i kostnader og prisen på en vare i dag. I dag skyves de reelle kostnadene over på framtidige generasjoner eller mennesker andre steder i verden. I vår økonomiske politikk verdsettes naturressursene høyere og prisen på arbeid har klare etiske grenser. I tillegg til de etiske og økologiske gevinstene vil en slik utvikling gi bedre kvalitet på mange varer. På sikt innebærer politikken en lavere skattlegging av arbeid, slik at beskatningen flyttes fra arbeid til forbruk.

Tabell; Grønt skatteskiye

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Fjerne moms på økologisk mat.	150
Fritak for moms på frukt og grønt.	2700
Fritak for moms på kollektivtransport.	900
Fritak for mva på gjenbruk og reparasjon av klær, sko, husholdnings- og fritidsvarer (overslag).	700
Fritak for moms på elsykler.	120
Økning til 20% mva. på kjøtt og varer med kjøtt (ikke økologiske).	1500
Reversere kutt i årsavgift på campingvogner.	72
Grønn omlegging av engangsavgiften: Bl.a reversere kutt i bil og motoravgifter og skjerpe CO2-leddet.	1520
Reversere kutt i omregistreringsavgiften.	780
Økt veibruksavgift på bensin, diesel og fossil gass finansierer storsatsing på elbil og kollektivtransport i distriktene.	2663
Innføre avgift på matavfall fra handelen. Regner ikke med økte inntekter i 2015 da systemer for å registrere avfall først må på plass.	0
Innføring av lakselusavgift.	500
Øke el-avgiften med 10 øre/kWh inkludert i Troms og Finnmark. Tatt høyde for at strømforbruk reduseres med ca. 5 prosent.	3718
Øke svovelavgiften med 5 øre/liter	26
Øke avgiften på utslipp av HFK og PFK med 20 prosent	61
Øke avgiften på utslipp av NOx med 10 prosent	3
Ny avgift på handleposer av ikke-nedbrytbar plast, kroner 2 per pose. Gitt at forbruket reduseres med 40 prosent	1200
Vi innfører en gjennomgående CO2-avgift på 500 kroner per tonn	1584
Avgift på kroner 10 per kg. plastemballasje.	1500
Innføre flyseteavgift, kroner 600 per sete ved flyreiser til utlandet, 300 per sete mellom steder i Sør-Norge som har jernbaneforbindelse, og 150 per sete ved øvrige flyreiser innen Sør-Norge.	9500
Ny avgift på gruveavfall	450
Ny klimaavgift på uttak av torv	55
Sammenlagt sum miljøvennlige avgiftsreduksjoner	4570 mill
Sammenlagt sum miljøvennlige avgiftsøkninger	25 132 mill

Økte skatter og avvikling av subsidier til petroleumsnæringen kommer i tillegg

Et samfunn med lavere forbruk og mer tid

Mens velstanden har økt i rekordtempo har samfunnet på mange måter blitt dyrere. En rekke forhold gjør det vanskeligere å leve billig, på lave inntekter. Dette gjelder spesielt i enkelte faser av livet. Utviklingen har ført til at mange opplever en strukturell tvang til høyt forbruk og høyt arbeidspress gjennom store deler av livet. Dette kan bidra til å redusere livskvaliteten og skape både relativ og reell fattigdom. Mange småbarnsfamilier presses inn i en stressende tidsklemme fordi begge foreldrene må jobbe fulltid for å dekke alle utgifter. Høye boligpriser gjør det krevende for unge å komme inn på boligmarkedet og skaper vanskelige situasjoner ved samlivsbrudd.

Det er et paradoks at den sterke velstandsveksten og forbruksveksten er ledsaget av dårligere tid og mer stress. Det går et markant skille mellom den generasjonen som har store boliglån eller leieutgifter og de som sitter med nedbetalte hus og leiligheter. Utviklingen skyldes blant annet at spekulasjon i utleie av bolig og arv har drevet boligprisene til et nivå som fortrengr ubemidlede fra store deler av boligmarkedet. I tillegg har utgiftene til transport, tjenester og fritid vokst betydelig.

Derfor har samfunnet blitt dyrere;

- Boligprisene er mer enn tredoblet på 35 år og har bidratt til en økende gjeldsgrad.
- Dårlig eller fraværende kollektivtransport i store deler av landet. I gjennomsnitt bruker husholdningene nå 27 prosent av inntekten på bolig og 16 prosent på bil.
- Tidspress tvinger fram dyre løsninger for å få hverdagen til å gå opp. Mange opplever stor mangel på tid, fleksibilitet og avlastning; ikke minst foreldre og andre med omsorgsansvar. Siden 1970-åra er nesten hele produktivitsveksten i samfunnet tatt ut i høyere lønn og ikke mindre arbeidstid. Menn jobber litt færre timer i året, men kvinner jobber langt flere. De lavest lønnede arbeidstakerne har ofte minst fleksibilitet og mest fastlåste arbeidstider.
- Svakere nærmiljøer. Oppgaver som før ble løst på dugnad eller på ideell basis av lag og foreninger kommersialiseres. Fritidsaktiviteter for barn, som tidligere var gratis, har fått en høy prislapp. Samtidig har barn færre arenaer for å lære praktiske ferdigheter.
- Kortlivede billige varer, svake garantier og urimelig dyre reparasjonstjenester fører til at det premieres å kjøpe nytt. Mulighetene for å leie, låne eller kjøpe brukt varierer.

Tiltak for et boligmarked som gir alle en sjanse

De Grønne vil gjøre det mulig for alle å skaffe seg et hjem til en overkommelig pris. Dette krever målrettet og konsekvent politikk over lang tid. Vi foreslår en kraftig økning av bygging av både studentboliger og kommunale utleieboliger. Dette kombinerer vi med en skattepolitikk som reduserer presset i boligmarkedet ved at det ikke lenger premieres å ha mange boliger og drive lånefinansiert boligspekulasjon. Vi foreslår å begrense retten til fradrag for renter ved skatteligningen til 40G (3 534 800) per person, samt å innføre likningstakst på 90 prosent i formueskatten fra og med bolig nummer to.

Tiltak for å redusere kostnader og tidsklemma

I forbrukerpolitikken jobber vi for at bedre merking, holdbarhet og garantier skal kunne bidra til mindre bruk og kast. I samferdselspolitikken reduserer vi transportkostnadene gjennom

en satsing på kollektivtransport og sykkelveier slik at ferdsel og trivsel ikke skal være motsetninger. I miljøpolitikken foreslår vi flere kraftige virkemidler for energisparing og fornybar energi som vil redusere både kostnader og strømforbruk på sikt. Samtidig jobber vi for en politikk som åpner for at framtidig produktivtvekst kan tas ut i gradvis kortere arbeidstid framfor høyere lønn. I dette budsjettforslaget foreslår vi flere forsøk med kortere arbeidstid.

De Grønne vil snu trenden mot stadig dyrere og mer kommersialiserte fritidsaktiviteter. Dette vil vi gjøre gjennom å øke bevilgningene til frivillige organisasjoner som fremmer fysisk aktivitet. De økte midlene øremerkes gratis aktiviteter for barn. Vi vil øke bevilgningene til friluftsansjoner gjennom Klima- og miljødepartementet og til kommunalt arbeid med fysisk aktivitet. I tillegg foreslår vi å øke grensen for skattefradrag ved gaver til frivillige organisasjoner og fjerning av momsplikt for studieforbund.

Vi styrker satsingen på praktiske fag og emner i skolen. Denne delen av politikken er beskrevet nærmere i kapitlet om kunnskap og skole. I tillegg vil De Grønne stimulere kommunene til å etablere ordninger der folk kan låne lokaler og verktøy til egenproduksjon. I år foreslår vi et pilotprosjekt for fellesverksteder etter modell fra «Haus der Eigenarbeit» i Tyskland.

Tabell; Reduserte kostnader og gjeld

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Samlet satsing på sykkel og kollektiv (erstatte behovet for bilbruk)	5000
Momsfritak på reparasjoner og brukthandel.	700
Utredning av pilotprosjekt med samfunnslønn i en mindre kommune.	10
Fjerning av momsplikt for studieforbund.	5
Øremerkede midler til frivillige aktiviteter for barn.	50
Tilskudd til forsøk med kortere arbeidstid.	50
Økt skattefradrag for gaver til frivillige organisasjoner.	15
Pilotprosjekt i 3 til 5 kommuner for lån av lokaler og verktøy til egenarbeid etter modell fra «Haus der Eigenarbeit» i Tyskland.	20
Trappe opp byggingen av studentboliger	300
Øke rammen for Startlån fra Husbanken med 2 milliarder, med vilkår om at lånene skal gå til boliger av nøktern standard og størrelse.	2000
Økning i tilskudd til kommunale utleieboliger.	300
Øke rammen for bostøtte.	100

Kunnskap for å omstille økonomien

Miljøpartiet De Grønne har ikke alle svarene på hvordan vi skaper en bærekraftig økonomi. Derfor foreslår vi å sette i gang en rekke statlige utredninger, forsøksordninger og initiativer med sikte på å belyse virkningene av grønne reformer. I 2016 vil vi sette av midler til følgende utredninger og prosjekter:

- Utrede innføringen av nasjonale mål for livskvalitet og bærekraft som supplement til BNP som sentralt styringsverktøy i norsk økonomi.
- Sette i gang et prosjekt for å gjøre Norge til verdens første Fairtrade-stat.
- Utrede nye merkeordninger for alle varer, som gir lett tilgjengelig informasjon om miljøegenskaper, arbeidsvilkår og dyrevelferd under produksjonen.
- Utrede et system med grønne importavgifter.
- Innføre regler som stimulerer til å gjøre varer mer holdbare, for eksempel avgifter som varierer med garantitiden.
- Utrede hvordan produsenter kan gjøres mer ansvarlige for hele livsløpet til varene de produserer for å sikre størst mulig gjenvinning.
- Utvide det norske klimagassregnskapet slik at det viser hvilke utslipp vårt forbruk av varer og tjenester fra utlandet utløser.

KAPITTEL 4

INTERNASJONAL SOLIDARITET

Miljøpartiet De Grønne bygger sin politikk på solidaritet med verdens fattige, naturen og med framtidige generasjoner. Vi vil ta i mot flyktningene som kommer til Norge på en verdig måte, uten å redusere kvaliteten i integreringsarbeidet og uten å ta penger fra fattige i andre deler av verden.

Vår politikk for internasjonal solidaritet og global klimahandling kan oppsummeres i følgende hovedgrep:

- Vi reverserer alle kutt i bistanden som regjeringen foreslår og styrker i stedet bistanden i andre land med 3,6 mrd. kr.
- Vi styrker satsingen på kvalitet i integreringsarbeidet, i stedet for å kutte. Særlig tiltak rettet mot barn prioriteres.
- Vi øker Regjeringens satsing til FN's klimafond med 600 millioner.

Styrke den forebyggende bistanden

Vi kan ikke la verdens fattige ta regningen for det økte antallet asylsøkere som kommer til Norge. Miljøpartiet De Grønne mener at dette ikke bare er en usolidarisk, men også risikabel økonomisk politikk. For å forhindre store langsiktige kostnader knyttet til flyktningstrømmer må vi investere for å få kontroll på situasjonen i Syria og nærområdene nå. Vi øker nødhjelps-bistanden til Syria til med 1,75 milliarder slik at den samlede økningen i 2016 blir på 3 milliarder når regjeringens forslag inkluderes. I tillegg foreslår vi å øke bistanden for øvrig med 1853 mrd. for å bidra til fredsbygging, utvikling og klimahandling i utviklingsland.

Tabell; Vårt bistandsopplegg

Endringer i sammenliknet med regjeringen	Tall i millioner
Reversere kutt i bistanden til Asia, Latin-Amerika og Afrika (kutt fra 2015)	189
Reversere kutt og øke støtten til sivilsamfunn og demokratibyggning i utviklingsland	477
Reversere kutt i overgangsbistand, som er et viktig bidrag til fredelige løsninger på konflikter og er med på å skape stabilitet	247
Reversere kutt og øke støtten til fornybar energi, for å blant annet opprette et program for tilgang til fornybar energi i fattige land	500

Reversere kutt og øke støtten til internasjonal landbruksforskning, samt økte støtten til bærekraftig landbruksutvikling, kvinner i jordbruket og utdanning for jenter	240
Øke støtten til nødhjelp, deriblant totalt 3 mrd. til Syria	1750
Øke støtten til internasjonale operasjoner for sletting av gjeld	100
Øke støtten til opprydning og sanering av forurensede områder	100
Sum for økning i ODA-godkjent bistand (inkl. ODA-godkjente utgifter til å ta imot flere flyktninger).	3603

Miljøpartiet De Grønne foreslår å finansiere den økte asylankomsten uten å ta midler fra bistandsbudsjettet. I stedet peker vi på økte avgifter på miljøfiendtlig forbruk, som både vil gi økte inntekter og miljøgevinst. Videre foreslår vi blant annet å skrinlegge den foreslåtte skatteletten til gifte og samboende pensjonister. I dette budsjettet har vi også moderert flere av våre satsinger på velferdsområdet fra vårt alternative statsbudsjett for 2015 for å få handlingsrom til å håndtere asylutgiftene. Vi har blant annet valgt et mer moderat nivå på tilskudd til lærertetthet, bygging av kommunale boliger og vedlikehold av skolebygninger enn vi foreslo i 2015.

Tabell; Eksempel på hvordan økte asylutgifter på 9,5 mrd kan finansieres uten å kutte i bistand.

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Ny miljøavgift på plastemballasje på 10 kr pr kg	1500
Økte avgifter på bensin og diesel	1700
Økt moms på kjøttvarer fra 15 til 18 prosent	1500
Redusere investeringene i nye riksvegprosjekter	3400
Skrinlegge skattelette til gifte og samboende pensjonister	900
Økt el-avgift til 24,5 øre (fortsatt lavest i Norden)	4300
Sum	13300

Økt kvalitet i integreringsarbeidet

I tilleggsproposisjonen foreslår regjeringen å kutte i støtten til norskopplæring av asylsøkere i mottak, og i støtten til livsopphold for beboere i mottak. Miljøpartiet De Grønne vil advare mot å svekke tiltak for en rask og vellykket integrering av flyktningene som er innvilget opphold, og støtter ikke regjeringens forslag. Økt tilstrømming krever derimot tiltak i motsatt retning. Derfor setter vi av penger til å styrke nivået i integreringsarbeidet, sammenliknet med regjeringens opprinnelige forslag til statsbudsjett (Prop 1S)

Tabell; Bedre integrering og mottak av flyktninger

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Innføre en ny tilskuddsordning for integreringsarbeid i regi av frivillige organisasjoner og øke dagens aktivitetstilskudd	130
Øke støtten til UDI for å redusere saksbehandlingstid og gi UDI et større operativt ansvar i mottak av flyktninger	150
Øke tilskuddet til kommunene for å dekke grunnleggende behov og gi barn i mottak barnehageplass	170
Styrke rettshjelpstilbudet for asylsøkere i fasen rett etter ankomst	20
Styrke utlendingsforvaltningens kompetanse på barne- og LHBTQ-spørsmål	25

De Grønnes forslag om å innføre en klimaprocent (ikke en del av budsjettopplegget)

Tidsvinduet for å unngå klimaendringer som vil gi alvorlige konsekvenser for kloden er i ferd med å lukkes. Dette krever at land med ressurser og muligheter viser handlingsvilje og evne. Denne høsten skal verdens land bli enige om en ny internasjonal klimaavtale i Paris. En forutsetning for et tilfredsstillende resultat er at rike land viser ansvar også for at utslippskutt og omstilling i utviklingsland gjøres mulig. Dette innebærer et ansvar for å legge ekstraordinære tiltak på bordet.

Miljøpartiet De Grønne mener at Norge er i en unik posisjon og kan bidra mye om vi vil. Vi er et rikt land som har tjent store penger på å selge olje og gass. Samtidig er våre politiske og sosiale kostnader ved å ta ledelsen i klimaarbeidet lave. Derfor foreslår Miljøpartiet De Grønne å etablere en ny finansieringsmekanisme for overføringer fra SPU. Forslaget innebærer å bruke 1 prosent av Norges BNI til FNs klimafond fra SPU hvert år i tillegg til bevilgningene over statsbudsjettet. I 2015 tilsvarer dette omlag 33 milliarder kroner. De Grønne vil fortsette arbeidet for en klimaprocent på Stortinget, men ordningen er ikke en del av dette alternative budsjettet. Vi har imidlertid lagt til virkningen av å øke overføringene til FNs Grønne fond fra 400 millioner kroner til 1 milliard i 2016.

Hvis hele klimaprocenten ble faset inn i statsbudsjettet over ett år ville tiltaket isolert sett økt bruken av oljepenger med omkring 33 milliarder. Oljefondets framtidige størrelse og avkastning vil dermed bli mindre enn det ellers ville ha vært. I et grønt budsjettopplegg ville denne effekten bli lavere fordi vi jevnlig foreslår kutt i oljepengebruken innenlands (16 mrd lavere enn regjeringen i 2015 og 9,5 mrd lavere i 2016). En klimaprocent vil heller ikke gi kostnadsvekst og press i norsk økonomi på samme måte som økt innenlandsk oljepengebruk.

KAPITTEL 5

TRANSPORT FOR MILJØ OG HELSE

De Grønne budsjetter for å snu dagens transporthierarki på hodet. Vi vil at Norge skal få mange, gode og trygge sykkelveier. Vi setter fart på byggingen av et moderne og forutsigbart togtilbud og øker jernbanebevilgningene for person- og godstog kraftig. Etterslepet i vedlikehold på jernbanen reduseres. Budsjettet prioriterer store midler til kollektivtransport gjennom bymiljøpakker og støtte til kollektivløsninger i distriktene. De Grønne reverserer regjeringens klimafiendtlige avgiftskutt på biler og drivstoff, og bruker dette til å styrke satsingen på el-biler og sykler. Samtidig opprettholder vi solide bevilgninger til vedlikehold, sikkerhet og ferdigstilling av påbegynte veiprojekter.

Våre viktigste samferdselstiltak

- Nesten firedobling av bymiljøpakkene i forhold til regjeringens forslag: 1,15 mrd.
- Stor satsing på gang- og sykkelveier: 1 mrd.
- Reduksjon av etterslep, økt satsing på vedlikehold for jernbanen og planlegging og investering i ny jernbane: 850 millioner.
- Tiltak for kollektivtransport i distrikter og byer: 1,2 milliarder.
- Kraftig økt satsing på ladeinfrastruktur for elbil-ladere.
- Satsing på nullutslippsferger: 150 mill.
- Remsing av flyplassutbygging og ta mer utbytte fra Avinor: 284 millioner
- Redusere ny riksveitbygging: 3,4 mrd.

Mot nullutslippsbyer i 2030

Mange norske kommuner er i ferd med å sette seg ambisiøse mål om å kutte utslippene med opp mot 100 % i løpet av de neste 15 årene. I Trondheim vil kommunen kutte utslippene med 70 til 90 %. I Oslo er målet på 95 % klimakutt innen 2030. Hvis målsettingene skal nås må staten samarbeide med kommunene om å gjennomføre de nødvendige tiltakene. Dette innebærer å mangedoble bevilgningene til bymiljøpakkene og belønningsordningen for kollektivtransport. I tillegg setter vi av til sammen 1 milliard ekstra til sykkel, og ruller ut flere og trygge sykkelveier, herunder helårs ekspressykelveier rundt storbyene.

Et togtilbud på europeisk nivå

I dette budsjettet prioriterer Miljøpartiet De Grønne å redusere det store etterslepet på vedlikehold av jernbanenettet. Samtidig setter vi fart på nødvendige utbygginger som forkorter reisetida mellom storbyene i Sør-Norge slik at flere pendlere kan gå over fra bil til bane. Det vil være nødvendig å øke kapasiteten betydelig på flere strekninger. Vi prioriterer T-bane-tunnell og ny tog tunnel gjennom Oslo, rask fullføring av dobbeltspor mellom Oslo og Skien,

samt. Lillehammer og Halden. Vi setter av penger til investeringer som sikrer lavere reisetid Oslo-Bergen og Oslo-Trondheim, inkludert ytterligere utredning av en mulig høyhastighetsløsning. I tillegg er det behov for konseptvalgutredninger av hurtigtog til Gøteborg og Stockholm og jernbane fra Fauske til Tromsø. Dette innebærer betydelige investeringsløft for jernbanen i årene som kommer. I tillegg setter vi av midler til gjenåpning av Ålgårdbanen og til å etablere en to-timers frekvens på strekningen Oslo – Hamar – Rena på dagtid. Arbeidet med å bedre kryssningsspor og andre flaskehals for effektiv godstransport på bane skal trappes opp ytterligere.

Grønne kommuner med sterke kollektivtilbud

De Grønne vil gjøre alvor av å prioritere gang, sykkel og kollektivløsninger i den lokale persontransporten. I dag ligger sykkelens andel av reisende i de fleste store norske byene langt bak sykkelandelen i mange europeiske hovedsteder. Vi vil fremskynde arbeidet med å gjennomføre bymiljøpakkene og øker derfor bevilgningene med 1,15 milliarder kroner. Bymiljøpakkene vil blant annet kunne omfatte tilskudd til Bybane i Bergen og Trondheim Ahusbanen - og en eventuell videreføring av denne til Romeriksbanen og Førnebubanen

Vi styrker belønningsordningen for kollektivtransport i byene med 1,2 milliarder kroner, en pott som også kan brukes gjennom bymiljøavtalene. Dette er nødvendig for å unngå at byer som Trondheim med en vellykket økning i antall passasjerer, ikke må redusere tilbudet. Til sammen foreslår vi økte bevilgninger til sykkel, gange og kollektivtransport i byene på 2,8 milliarder kroner. Vi mangedobler den direkte tilskuddsordningen for sykkeltiltak langs kommunale og fylkeskommunale veier til 500 millioner kroner. Vi går inn for momsfrigjøring på el-sykkel for å redusere antallet biler på veiene.

Nullutslippsvisjon for veitrafikken

Et viktig grep på samferdselsbudsjettet vårt for 2016 er å sette av en halv milliard kroner til utbygging av ladestasjoner for el-biler. En ambisiøs satsing på infrastruktur for elektrifisering av bilparken er helt nødvendig for å nå De Grønnes mål om flere hundre tusen nullutslippsbiler innen 2020 og en utslippsfri veitrafikk i Norge i løpet av få tiår.

El-bilen må bli til et reelt alternativ i hele landet. Det krever at det er minst like mange tilgjengelige hurtigladdestasjoner som det er bensinstasjoner langs norske veier i dag. Kostnaden ved dette kan anslås til omkring 500 millioner kroner i året i denne stortingsperioden. Vi ønsker også at regjeringens nye infrastrukturfond får i mandatet at ladestasjoner alltid bør følge med når det planlegges og bygges nye veistrekkninger. I tillegg foreslår vi omfattende endringer i bilavgiftene som vil redusere prisen på el-biler og plug-in hybrider, og vi svekker incentivene for å velge rene bensin og dieselbiler. På sikt ønsker De Grønne å avvikle salg av rene fossilbiler.

Et første skritt

De endringene vi foreslår i statsbudsjettet for 2016 er bare første skritt på en grønnere sti. Det er naturlige begrensninger i hva vi kan sette i gang i løpet av et år, blant annet grunnet behov for planlegging og prosjektering. I tillegg er mange prosjekter som vi helst ville prioritert ned, allerede bundet i kontrakter eller til og med igangsatt. Dette gjelder særlig kapasitetsøkende

investeringer i riksveinettet. Vi vil jobbe for enda mer målrettede omprioriteringer i budsjettene for årene som kommer.

Tabell over våre viktigste grep

Endringer i forhold til regjeringen	Endringer i mill.
Øke utbyttet fra Avinor fra 50 prosent til 75 prosent.	-569
Reduserte riksveginvesteringer, og store prosjekter. Finansieres delvis ved å sløyfe utbygging og delvis gjennom mer inntekt fra bompenger.	-3500
Planlegging og grunnerverv for riksveier	-500
Vederlag til OPS-prosjekt	-190
Tilskudd til utbyggingsselskap for vei	-1300
Rentekompensasjon for bompengelån	-400
Sum alle kutt og reduserte utgifter under samferdsel.	-6519,25
Penger til massiv utbygging av el-ladestasjoner (på OEDs budsjett)	500
Utbygging av hydrogenladestasjoner gjennom Enova (på OEDs budsjett)	150
Bymiljøavtaler	1150
Økning i satsing på gang- og sykkelveier	1000
Belønningsordning for bedre kollektivtransport i byene	1200
Krafttak for vedlikehold av jernbanen og investeringer i nye jernbanelinjer	850
Kjøp av persontransport med tog	200
Tilrettelegging for mer godstransport på sjø ved å tette vedlikeholdsetterslep på viktig infrastruktur.	50
Støtte til infrastruktur for elektrifisering og biogassløsninger for ferger og fiskeflåten, samt til å finansiere krav om nullutslippsferger på visse strekninger når nye fergekontrakter inngås.	50
Sum for alle påplussinger under samferdsel	5847,16

Alle endringer i vår samferdselspolitikk finner du i tabellen bakerst i dokumentet.

KAPITTEL 6

TRIVSEL OG KUNNSKAP

Byggingen av det bærekraftige Norge er et gigantisk kunnskapsprosjekt og forutsetter evne og vilje til å omsette viten til bærekraftige løsninger på mange nivåer i samfunnet. Barnehager og skoler skal sørge for kunnskap, ferdigheter og kompetanse som er viktig for å klare seg både i dagens og framtidens samfunn. Det skal også være rom for å utvikle egne talent og interesser, og bli trygge og gode medmennesker. Barn og unge tilegner seg viktige kunnskaper og ferdigheter på ulikt vis, også utenfor skolen. Derfor vil vi at skolen skal ta i bruk flere læringsstrategier. Vi vil ikke forlenge skoledagen, men jobbe for mer tid med læring også på tvers av generasjonene.

I dette budsjettet prioriterer vi:

- Støtte til opptrappingen av reformen for videre- og etterutdanning for lærere. I dette legger vi at lærere gis muligheten til å fordype seg i stadig oppdaterte behov og muligheter i elevenes framtidige yrkesliv.
- Å gi den enkelte elev mer tid med en motivert, engasjert og kompetent lærer ved å trappe opp lærertettheten.
- Å få flere yrkesgrupper inn i skolen for å ivareta ikke-pedagogiske behov elevene har for å kunne trives og lære.
- Å satse på praktisk læring og bevissthet om livsgrunnlaget vårt gjennom støtteordninger for etablering og drift av skolehager.
- Styrke skolehelsetjenesten for å forebygge helseplager blant barn og unge og for å avlaste læreren som i dag har mange ikke-pedagogiske hensyn å ta.
- Å integrere livskunnskap i skolen for å forebygge trakassering og krenkelser mellom elever, og mellom voksne og barn.
- Å satse på praktisk og estetisk metodikk som skal gi elevene en mer allsidig tilnærming til læring.
- Å få to barnehageopptak, som skal bidra til forutsigbarhet og trygghet for barn og foreldre uavhengig av fødselstidspunkt.

Læring er en individuell prosess. Dette innebærer at hver elev lærer på sin måte og i sitt tempo. Kompetente lærere som har tid til å hjelpe og forklare er en forutsetning for at den enkelte elev skal få det læringsutbytte de har krav på. For å styrke lærernes kompetanse styrker vi regjeringens satsing på etter- og videreutdanning.

De Grønnes budsjett vil gi lærerne mer tid i klasserommet. Vi vil redusere oppgaver som ikke er pedagogiske, blant annet ved å ansette flere helsesøstre og rådgivere som kan bistå elever

med blant annet psykososiale og emosjonelle utfordringer. Vi vil ha en systematisk gjennomgang av dagens rapporteringsregime, og fjerne overflødig rapportering som ikke bidrar til å fremme opplæringslovens formål. Dette vil frigjøre tid for lærerne, og gir store innsparinger i skolen som kan brukes blant annet på bedre læringsmiljø. I tillegg vil vi bruke 300 millioner kroner til å starte opptrappingen av lærertettheten i elevgruppene.

Mer allsidig og mindre stressende skolehverdag

Trivsel er en forutsetning for god læring. I dag sliter hvert femte barn/ungdom med psykiske plager. På videregående er frafallet så stort som en tredjedel. Det er en indikasjon på at mange ikke trives, føler seg trygge og at tilbudet ikke oppleves meningsfylt for dem. Slik skal det ikke være. Det er et politisk ansvar at barn og unge har det bra på skolen og at undervisningen oppleves som givende, nyttig og relevant.

For å styrke innsatsen på fysisk og psykisk helse i skolen øker vi rammebevilgningene til kommunene med 163 millioner kroner. Vi ønsker å ansette flere helsesøstre som er trent til å håndtere utfordringene dagens unge sliter med. Vi ønsker også å styrke læreres og skoleledelsens kompetanse på hvordan de kan avdekke og møte barn og unge som sliter med psykiske utfordringer, og bidra til utvikling av hjelpetiltak for å løfte denne elevgruppen inn i en lettere skolehverdag. For skoler over 500 elever vil De Grønne styrke tilbudet om sosialrådgivning ved å innføre en norm om ett årsverk til dette formålet.

Livskunnskap inn i skolen

Mange barn og unge opplever trakassering og krenkelser i skolen som påvirker læring og trivsel, og ofte fører til omfattende helseproblemer. Med det økende antall unge som rapporterer om psykiske helseproblemer og nedstemthet, ser vi også behovet for økt kunnskap om livsmestring. Vi vil avsette midler til å se på hvordan Livssyn og Livskunnskaps-undervisning bedre kan integreres som praktisk læring i samhandling og mestring. Siden midten av 90-tallet har skolen vært gjenstand for en betydelig teoretisering gjennom en rekke reformer. Det passer ikke for alle. De Grønne mener praktiske og estetiske ferdigheter må verdsettes sterkere. I budsjettet foreslår vi å etablere flere skolehager og styrke praktiske fag som mat og helse i kombinasjon med ung entreprenørskap.

Vi vil øke lærlingtilskuddet med 10 000 kroner for å styrke yrkesopplæringen. Vi mener offentlige virksomheter, som helse og omsorgsinstitusjoner, bør pålegges å ta imot lærlinger fra relevante fagretninger, slik at flest mulig får fullført utdannelsen de har begynt på.

Endringer i forhold til regjeringen	Tall i millioner
Gi elevene mer tid med en motivert, engasjert og kompetent lærer ved å starte en kraftig opptrapping av lærertettheten.	300
Støtte til videreutdanning av ufaglærte som underviser i grunnskolen og videregående skole.	50
Vi setter av 30 millioner i støtte til pilotprosjekter og veiledning i skolehage for lærere og skoleledere, og 10 millioner til et ekskursjonsfond som skolene kan søke på.	40
Vi vil opprette et beredskapsteam mot trakassering og krenkelsler som kan rykke inn i vanskelige saker.	15
Vi styrker kulturinnsatsen i skolen.	2
Opprette et nasjonalt senter for livskunnskap, mestring og antirasistisk pedagogikk.	10
250 nye helsesøsterstillinger i skolehelsetjenesten	167
15 millioner til mentorordning for nyutdannede og nytilsatte lærere, og 5 millioner i økt støtte til faglige nettverk mellom skole og bedrifter.	20
Vi vil påby kommunene å ta imot lærlinger innen helse- og oppvekstfag som ikke har fått lærlingplass.	103
Opprettholde 10 måneders studiestøtte til elever i folkehøyskoler.	13
Vi bevilger statlig støtte til psykologtjeneste for studenter, som i dag finansieres gjennom semesteravgift.	50
Vi vil bygge til sammen 3000 studentboliger.	300
Støtte til realfagsprosjektet ENT3R.	2
Innføre 11 måneders studiestøtte og feste studiestøtten til 1,2 G, og 12 mnd studiestøtte for studenter med barn. Gir noe innsparing akkurat i 2016 (se tabell under Kunnskapsdepartementet).	-191
Vi vil opprette et publiseringsfond for å sikre Open Access-publisering på universiteter og høyskoler.	10
Øker basisbevilgningen til universiteter og høyskoler.	100
Økning til Noregs Mållag, Elevorganisasjonen, Skeiv Ungdom, MOT m.fl., ”Rosa kompetanse” og ”Sex og politikk”.	5

Forskning for framtiden

Grunnlaget for framtidens velferd i Norge er kompetansevirksomhet som ikke er avhengig av tilgang på en begrenset ressurs som olje. I årene framover skal vi bidra med høyteknologi og næringsutvikling som verden trenger for overgangen til et samfunn som er basert på fornybare ressurser. Det haster å snu forskningsinnsatsen fra olje til fornybare løsninger slik at vår beste kompetanse benyttes til å finne morgendagens, ikke fortidens løsninger. Sterke og engasjerte

fagmiljøer og næringsklynger er en forutsetning for byggingen av bærekraftsamfunnet.

I budsjettet prioriterer vi:

- En halv forskningsmilliard til grønn omstilling, blant annet gjennom kraftig styrking av Norges forskningsråd og økt forskning på framtidens skipsfart.
- 100 millioner kroner til et forskningsprogram for miljøeffektive produkter for å dempe overforbruket av naturressurser.
- Å flytte midler fra petroleumsforskning til forskning på framtidens fornybare løsninger.

1 milliard til forskning for fremtiden

Et bærekraftig og robust samfunn må satse bredt på kompetanse, teknologiutvikling og økt konkurransevne på tvers av ulike sektorer. De Grønnes samlede forskningsinnsats innebærer et milliardløft for forskning på grønn omstilling, skipsfart, bærekraftig landbruk, bioøkonomi, helse og bolig- og byggekvalitet.

Tiltak for økt forskningsinnsats	Endringer (mill.)
Økte tilskudd til Forskningsstentrene for miljøvennlig energi og EnergiX	135
Styrket satsing på miljøovervåkning og miljødata.	140
Nytt forskningsprogram for å fremme utvikling av miljøeffektive produkter.	100
Etablere forskningscenter på omstilling til bærekraft i regi av Norges Forskningsråd.	100
Økt støtte til MAROFF-programmet for å utløse flere prosjekter knyttet til framtidens skipsfart.	100
Midler frivillige organisasjoner kan søke på for å få utført forskning på egne problemstillinger. Forskningen skal utføres av regulære forskningsinstitusjoner.	100
Økt støtte til landbruksforskning, blant annet på agroøkologiske metoder, klimarobust landbruk i utviklingsland og forskning på antibiotikaresistens og beredskap.	100
Økt støtte til forskning på blant annet bioøkonomi, marin bioprospektering, luft- og støyforurensning og klimaendringer.	135
Øke støtten til forskning og utvikling gjennom Innovasjon Norge.	60
Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggekvalitet.	35
Styrke samferdselsforskningen for miljøvennlig reiseatferd og økt godstransport på bane og til sjøs.	15
Sum	1020

KAPITTEL 7

ET RIKT KULTURLIV

Et rikt kulturliv er en sentral del av det grønne samfunnet. De immaterielle verdiene som skapes i kulturfeltet må få større plass i økonomien på bekostning av materielt forbruk. Kulturaktiviteter har en stor egenverdi for både utøveren og mottakeren, i tillegg til at det også kan være grunnlag for viktige næringer. Kultur både gleder og utfordrer, og bidrar på sitt beste til økt forståelse av både individ og samfunn, og er derfor viktig for å skape forskning, fremskritt og utvikling.

Sikre stabile inntekter for et mangfold av utøvende kunstnere

Miljøpartiet De Grønne vil gjøre det enklere å være utøvende kunstner enn det som er tilfelle i dag. Særlig viktig er det å føre en mer aktiv politikk for å sikre kunstneres inntekter etter overgangen til digitale medier. Vi foreslår derfor en statlig utredning av ulike løsninger for kompensasjon for rettighetshavere. I tillegg foreslår vi å øke arrangørstøtten under Kulturrådet slik at det blir enklere å tjene penger på konserter og kunstprosjekter.

For å sikre et kulturelt mangfold er det viktig å styrke kulturlivet også utenfor de etablerte institusjonene. Her bør institusjonene selv spille en mer aktiv rolle, med å gjøre tilgjengelig både kompetanse og ressurser. For å skape incentiver til dette foreslår vi en belønningsordning som premierer institusjoner som lager kunstprosjekter i samarbeid med det frie feltet.

Senke terskelen for å se og utøve kunst

Skal vi styrke kulturens plass i samfunnet er det viktig å gjøre kultur av høy kvalitet tilgjengelig også for de som ikke oppsøker slik kultur. Derfor foreslår vi å øke støtten til både den kulturelle spaserstokken og den kulturelle skolesekken, samt å styrke kvaliteten i kunst- og kulturundervisning i grunnskolen. Videre setter vi av 40 mill. kr. til tiltak som øker bibliotekbruken blant ungdom.

For å sikre god rekruttering er det viktig å ha god infrastruktur tilgjengelig, særlig for barn og unge som vil utøve forskjellige kunstformer. Erfaringer har vist at bygging av store kulturhus i flere byer de siste årene ikke nødvendigvis har bidratt til dette. Miljøpartiet De Grønne foreslår derfor å sette av 50 mill. kr i øremerkede midler til utlån/billig utleie av øvingslokaler i kommunene. Kommuner som får til vekselbruk av kulturhus mellom det lokale og det profesjonelle kulturlivet skal også premieres gjennom ordningen.

Endringer i finansieringsordninger

I statsbudsjettet foreslår regjeringen å legge ned knutepunktordningen, med unntak for

festspillene i Bergen og Nord-Norge. Miljøpartiet De Grønne mener ordningen har skapt uheldige skjevheter i finansieringen av festivaler. Det er viktig med en finansiering som fremstår som mer rettferdig, samtidig som den ivaretar hensynet til langsiktighet og forutsigbarhet. Vi støtter derfor forslaget om en tredelt festivalordning, som består av en ettårig festivalstøtte, en flerårig forutsigbar festivalstøtte og en spydspiss-satsing nær det knutepunktordningen er i dag. Vi mener imidlertid at en ny ordning må starte med likt utgangspunkt for alle, og at en overgangsperiode er nødvendig for at dagens knutepunkt får omstilt seg til nye rammebetingelser.

Et annet sentralt forslag på regjeringens kulturbudsjett er incentivordningen for film- og tv-produksjoner. Miljøpartiet De Grønne mener det er viktig med kunstnerisk samarbeid over landegrensene. Slik incentivordningen fungerer i dag vil den imidlertid først og fremst fremme turisme- og distriktpolitiske formål. Vi foreslår derfor å flytte finansieringen av ordningen fra Kulturdepartementet til Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

For å sikre et kulturelt mangfold er det viktig å styrke kulturlivet også utenfor de etablerte institusjonene. Her bør institusjonene selv spille en mer aktiv rolle, med å gjøre tilgjengelig både kompetanse og ressurser. For å skape incentiver til dette foreslår vi en belønningsordning som premierer institusjoner som lager kunstprosjekter i samarbeid med det frie feltet. Det er viktig at det etableres flere arealer for produksjon av scenekunst.

KAPITTEL 8

BEDRE MAT OG DYREVELFERD

Sunn, god mat er en grunnleggende verdi for de fleste. Likevel bruker en norsk gjennomsnittsfamilie bare 11,8 prosent av tilgjengelig inntekt på mat. Samtidig øker kjøttforbruket, mat kastes og fedme er et stort problem i vestlige land. Kjøttforbruket er en av de store klimagasskildene og en stor trussel mot skog og annen natur. Samtidig slår FAOs *The State of Food Insecurity in the World 2013* fast at 842 millioner mennesker mangler mat daglig.

I vårt alternative budsjett for 2016 fremmer vi bærekraftig og helsefremmende matkvalitet og matkunnskap med følgende hovedgrep:

- Kraftig satsing på kunnskapsutvikling, formidling og forskning og utvikling innen matområdet, for bønder og byfolk. En rekke tiltak er rettet inn mot mer matglede, redusert makt i produsentleddet og økt kontakt mellom produsentene og forbrukerne i byene.
- Bedre beredskap og ivaretagelse av matressursene. Vi ønsker en nullvisjon for nedbygging av matjord, styrker miljø- og klimatiltak, midlene til lokale og regionale tiltak og naturskadeerstatninger, etablerer kornlagre og innfører en støtteordning for matsentraler. Vi vil styrke FoU med et helhetlig ressursperspektiv på verdikjeden og fremme prosjekter som legger vekt på sirkulær økonomi
- Vi innfører en helse- og miljøfremmende vridning av skatt -og avgifter på matområdet. Vi fjerner moms på frukt, grønt og økologisk mat, øker avgiftene på sukkervarer, brus og tobakk, og foreslår en foreløpig moms på 20 prosent på kjøttvarer (gjelder ikke økologisk).
- Vi styrker bøndenes inntektsgrunnlag ved å øke tilskuddene over jordbruksavtalen med 722 millioner kroner.
- Vi dreier tilskudd over jordbruksavtalen til en kvalitetsreform for jordbruket, for å gi realisme til Norges mål om økt selvforsyning og et bærekraftig landbruk over hele landet. Tollvernet er et sentralt virkemiddel for å oppnå dette.

I Norge har vi mye fokus på mat, men likevel er bevisstheten lav om matens verdi, hvor maten kommer fra og hvordan den er produsert. Mye skyldes at landbrukspolitikken er for ensidig fokusert på volum og lav pris, samtidig som det er stor maktkonsentrasjon i butikkleddet. Årets jordbruksavtale vil føre til at norsk matproduksjon fjernes ytterligere fra sitt ressursgrunnlag. Det er en utvikling som svekker matproduksjon på norske ressurser, som Miljøpartiet De Grønne ikke kan stille seg bak. Vi mener jordbruk i Norge må handle om å produsere mat på jorda der den er og med de ressursene som finnes der.

Hovedformålet med regjeringens landbrukspolitikk er å skape en kostnadseffektiv matproduksjon. Dette er et for snevert mål. I et land med begrensede og spredte arealressurser og et høyt oljesmurt kostnadsnivå, er det en illusjon å skulle konkurrere internasjonalt. Matkvalitet, miljø og dyrevelferd er det eneste mulige konkurransefortrinnet til norsk landbruk, ikke lave priser. Samtidig, i en tid med global befolkningsøkning og klimaendringer har alle land et ansvar for å utnytte egne ressurser til matproduksjon. Resultatene av effektiviseringspolitikken er i denne sammenheng alvorlige: det norske kornarealet er redusert med en fjerdedel siden 1991, importen av kraftfôr øker og kraftfôrpriene er så lave at det ikke lønner seg å fore dyra med grovfôr. I graslandet Norge er dette dårlig ressursutnyttelse

De Grønne har store ambisjoner for norsk landbruk. Vi vil ikke bare videreutvikle landbruket, men hele verdikjeden for mat. Det skal skje basert på lokale, fornybare ressurser. Fremfor å sultefore norske bønder slik at de effektiviserer, bør det legges til rette for en politikk der landbruket og verdikjeden for mat er en selvfølgelig del av det grønne skiftet. Da må tilskuddene til landbruket brukes til å premiere mer bærekraftige produksjonsmåter, ikke høye volum. Vi foreslår derfor en kraftig økning i støtten til å sende dyr på beite, til produksjon av grovfôr og til økologisk landbruk. I tillegg foreslår vi å reversere de endringene som ble gjort i fjorårets avtale som favoriserer store bruk.

Miljøpartiet De Grønne mener at norsk kvalitetsmat kan koste mer. Det ligger mye fornuft i at mat etter hvert gjenerobrer en større del av husholdningsbudsjettene og dermed fortrenger annet materielt forbruk. Derfor foreslår vi blant annet en kraftig økning i prisen på korn for å øke lønnsomheten i kornproduksjonen og snu utviklingen med nedgang i kornarealet. Økt kornpris gjør også kraftfôret dyrere slik at konkurransekraften til grovfôrbasert husdyrhold styrkes.

I årets behandling av jordbruksavtalen fikk vi Stortingets tilslutning til å be regjeringen utarbeide en plan med konkrete målsettinger for det Stortinget tidligere har vedtatt – nemlig økt selvforsyning basert på norske ressurser.

De Grønnes forslag i jordbruksoppgjøret 2016.

Målprisen på melk, ku og geit økes med 0,08 kr tilsvarende 124 mill. kr. Målprisen på poteter økes med 0,18 kr, tilsvarende 33 mill. kr. Målprisen på grønnsaker og frukt økes med 2,5 %, tilsvarende 55 mill. kr. Målprisen på norsk korn (unntatt rug, matkorn) økes med 25 øre, tilsvarende 250 mill. kr. Bevilgningen på kap. 1150 økes i statsbudsjettet for 2016 med 772 mill. kr.

På post 74.14 settes 50 melkekyr, 100 ammeku, 500 andre storfe, 250 melkegeit og 300 sau som øvre grense for husdyrtilskudd. Satsen for 1 til 16 melkekyr økes med 300 kr/dyr, tilsvarende 39 mill. kr. Satsen for 1 til 100 sau økes med 50 kr/dyr, tilsvarende 33 mill. kr. På post 74.16 økes utmarksbeitetilskuddet til kyr, storfe og hest med 400 kr, tilsvarende 102 mill. kr. Utmarksbeitetilskuddet til sau, lam og geit økes med 59 kr, tilsvarende 117 mill. kr. Beitetilskuddet til storfe økes med 44 kr, tilsvarende 27 mill. kr. Beitetilskuddet til småfe økes med 6 kr, tilsvarende 14 mill. kr. På post 74.17 økes arealtilskudd for grovfôr med 5 % per daa per sone, tilsvarende 205 mill. kr. På post 74.20 økes arealtilskudd til korn til modning med 450

kr/daa, tilsvarende 33 mill kr. Arealtilskudd til grønnsaker, frukt og bær økes med 1000 kr/daa, tilsvarende 4,3 mill. kr. Arealtilskudd til grovfôr økes med 63 kr/daa, tilsvarende 63 mill kr. På post 77.14 fjernes hele bevilgningen til tilskudd til pelsdyr, tilsvarende 17,8 mill. kr.

En miljø- og helsefremmende skatteveksling

I vårt alternative budsjett foreslår vi en omfattende skatteveksling på matområdet som reduserer prisen på frukt, grønt og økologiske varer, øker prisen på sukkervarer, brus, tobakk og produkter som inneholder kjøtt. Slik blir det lettere for familier å leve sunt, og det vil lønne seg å spise miljøvennlig og helsefremmende.

- Vi kutter avgiftene på grønnsaker og frukt med omkring 2,7 milliarder kroner.
- Vi fjerner moms på økologiske matvarer.
- Vi øker mva på kjøttprodukter som ikke er økologiske til 20 prosent.
- Vi øker dagens avgifter på sukkervarer, brus og tobakk.

Både Helsedirektoratet og FNs klimapanel anbefaler redusert kjøttforbruk av hensyn til henholdsvis økende antall livsstilssykdommer i befolkningen og utslipp av klimagasser. Et redusert kjøttforbruk vil bidra til at selvforsyningsgraden kan økes i Norge, og at den globale matsikkerheten styrkes. Forbruket av kjøtt i Norge vokst betydelig de siste 25 årene, og særlig kjøtt som baseres på importerte fôrvarer (svin og kylling). Samtidig har prisene på kjøtt i lengre tid stått stille.

De Grønne mener at produksjon av mer billig kjøtt basert på importert fôr ikke er et bidrag til selvforsyningen. At fullgod menneskemater går til dyrefôr gir dårligere ressursutnyttelse. I tillegg gir større enheter økte investeringskostnader og en mer sentralisert og konsentrert produksjon. Dette øker presset på naturressursene, dyrene og faren for forurensning og smitte. I stedet for fokus på større volum, bør vi satse på kvalitetsmat hvor bonden har tid til jorda og dyrene, også innen kjøttproduksjonen. Dette gjenspeiler seg i de store grepene vi foreslår innenfor rammen av jordbruksavtalen, men det krever også virkemidler direkte på forbrukersiden. De Grønne foreslår derfor i år å øke momsen på kjøttvarer til 20 prosent. Dette vil få lik effekt på norsk og importert kjøtt. Vi ønsker å innrette ordningen slik at dette ikke fører til at forbruket dreies mot kraftfôrbasert og intensivt produsert kjøtt sammenlignet med kjøttproduksjon basert på grovfôr og med bedre dyrevelferd. Økologisk kjøtt er unntatt, da vi fjerner moms på økologiske matvarer.

Flere andelslandbruk, kolonihager, parsell- og skolehager og andre former for matproduksjon i byer og tettsteder.	10
Øke rammen for jordbruksavtalen	772
Momsfritak på frukt og grønt	2700
Økt moms på kjøtt	1500

Dyrevelferd

Miljøpartiet De Grønne mener dyrevelferd fortjener en langt større plass i norsk politikk enn det som er tilfelle i dag. I dette budsjettet setter vi en ny standard med 120 millioner kroner til flere nye tiltak. Dette kommer i tillegg til avvikling av pelsdyroppdrettet og øvrige grep i fiskeri- og matpolitikken. De fleste dyrene vi holder i Norge bor i landbruket eller svømmer i mærer. De Grønnes budsjett legger til grunn at dyr har egenverdi. I tillegg til klimahensyn gir dette god grunn til å redusere vårt kjøttforbruk. Bedre dyrevelferd oppnås ved blant annet lavere dyretetthet, mindre intensiv produksjon, sunnere raser, samt bedre avløserordninger og beitebruk i jordbruket.

De Grønne mener det ikke er forsvarlig å øke konsesjonene i fiskeoppdrettet i Norge før næringen får bukt med problemene med lus, avfall, smitte, rømming og andre miljøutfordringer fra anleggene. Vi foreslår derfor 500 millioner kroner til en investeringsordning for oppdrettere som vil legge om til lukkede anlegg eller tilsvarende miljøstandard. Vi vil også innføre en luseavgift, som gjør at det lønner seg å være blant de seriøse oppdretterne som løser luseproblemet strukturelt.

Tabell; Tiltak for bedre dyreverv

Tiltak for bedre dyreverv	Tall i millioner
Dyrepoliti i flere byer	20
Støtte til NOAH	0,4
Fremme alternativer til dyreforsøk	12,5
Kompensasjonsordning for bruk av mobile slakteri	5
Omstilling til miljøvennlig fiskeoppdrett	50
Styrke forebyggende og konfliktdempende tiltak i rovviltforvaltninga	50
Styrke overføringene til Mattilsynet og utrede modell for et eget, næringsuavhengig dyretilsyn	60
Øke tilskuddet til veterinærdekning i kommunene.	10

KAPITTEL 9

NATURVERN OG ARTSMANGFOLD

Tapet av naturmangfold og økosystemer er den største miljøkatastrofen som har rammet verden de siste hundre årene. Utryddelsen av arter og ødeleggelsen av naturområder pågår i høyt tempo også i Norge. Den negative trenden forsterkes av at den sittende regjeringen blant annet har svekket miljøforvaltningen, økt byggingen av motorveier, tillat subsidiering av skogsbilveier i urørte områder og åpnet for fornøyelseskjøring med snøscooter i norsk natur. Nå trenger vi raske og omfattende tiltak for å styrke naturvernet og stanse utryddelsen av arter.

Viktige natursatsinger i budsjettet er blant annet å:

- Starte arbeidet med å verne 10 prosent av norsk skog innen 2025 ved å sette av 378 millioner ekstra til skogvern. Samtidig kutter vi i tilskudd til skogsdrift i bratt terreng og nye skogsbilveier i hittil urørte områder.
- Starte arbeidet med å etablere et «økologisk grunnkart» som skal være på plass innen 2020 ved en bevilgning på 140 millioner kroner ekstra i 2015. I tillegg foreslår vi å styrke miljøforvaltningens arbeid på en rekke områder og å lage en nasjonal plan for å sikre skånsom utbygging av fornybar energi.
- Iverksette en omfattende satsing på naturvern og friluftsliv i form av nye nasjonalparker, restaurering av villmarkspregede områder, og sikring av lokale friluftsområder.

Opptappingen av skogvern i 2015

Mens Norge har vernet omtrent 3 prosent av den produktive skogen, har Sverige og Finland vernet 4-5 prosent. Med dagens skogvernpolitikk vil det ta mange tiår å etablere et forsvarlig vern av norsk skogsnatur. Mange arter vil utryddes før leveområdene vernes. Vi foreslår en kraftig opptappingsplan for norsk skogvern for at målet om vern av 10 prosent av norske skoger nås innen 2026. Opptappingen må starte allerede i år ved å øke tilskuddene fra 324 millioner til omkring 700 millioner. Vi vil videreføre opptappingen til 1 milliard i 2017 og holde bevilgningene på dette nivået for å nå målet om 10 prosent skogvern innen ti år. Samtidig foreslår vi å redusere bevilgningene til nye skogsbilveier.

Nasjonalt løft for naturkartlegging og miljøforvaltning

Stortinget har vedtatt at tapet av biologisk mangfold skal stanses innen 2020, men tre av fire verdifulle naturområder i Norge er ikke kartlagt. Konsekvensene er store for artsmangfoldet, men også for boligutbyggere, næringsliv, kommuner og statlige samferdselsprosjekter som opplever både ekstrakostnader, forsinkelser og stans i prosjekter fordi verdifull natur ikke var godt nok kartlagt før planprosessene starter opp.

En fullstendig kartlegging av viktige naturtyper vil koste omkring 700 millioner kroner. De Grønne vil starte arbeidet med å etablere et «økologisk grunnkart» innen 2020 og foreslår å starte opptrappingen med en bevilgning på 74 millioner kroner i 2015.

Samtidig setter vi av 20 millioner kroner til å starte arbeidet med en samlet plan for utbygging av fornybar energi i samme periode. Det er på høy tid å planlegge en helhetlig fornybarsatsing i Norge som skal erstatte el-sertifikatordningen senest i 2020, og som ikke skal gå på bekostning av verdifull natur. Både Sverige og Danmark har utviklet nasjonale planer som vi kan lære av.

Nye nasjonalparker og naturvern i nærmiljøene

I tillegg til satsingen på skogvern foreslår De Grønne en omfattende satsing på naturvern gjennom nye nasjonalparker og kjøp av friluftsområder og verneområder i kommunene. I budsjettet for 2015 bevilger vi 100 millioner til kjøp av friluftsområder og restaurering av villmarkspregede områder i samarbeid med lokale myndigheter. Målet er å stanse tapet av biologisk mangfold og sikre befolkningens tilgang på urørt natur og friluftareal.

I tillegg setter vi av 20 millioner kroner til en plan for etablering av flere marine nasjonalparker og ytterligere 25 millioner kroner til å sparke i gang Klima- og miljødepartementets arbeid med nye nasjonalparker, som har stanset opp de siste årene, inkludert etablering av Østmarka nasjonalpark.

På sikt vil vi foreslå en betydelig større opptrapping for naturvernet, for eksempel i form av et statlig fond hvor også kommuner og regioner kan søke om finansiering. En langsiktig målsetting er å gjøre mer enn å verne – vi må også reetablere sammenhengende og inntakte økosystemer i områder der disse er ødelagt i dag.

Ren natur

Utslipp av miljøgifter, marin forsøpling og mikroplast er store trusler mot miljøet som må møtes med økt innsats. De Grønne foreslår blant annet en kraftig opptrapping av arbeidet med å rydde opp i giftige sedimenter i norske havner og fjorder. Vi setter av 100 friske millioner til å rydde vekk plastavfall og søppel langs hele norskekysten og trapper opp arbeidet for å hindre radioaktiv forurensing.

Våre viktigste tiltak for natur og arts mangfold

Tiltak	Endringer
Opptrapping av skogvern for å sikre 10 % vern innen 2026	378 mill.
Nye nasjonalparker og naturvern i nærmiljøene	145 mill.
Økologisk grunnkart innen 2020	140 mill
Sterkere miljøforvaltning (fordelt på flere poster)	240 mill
Plan for utbygging av fornybar energi	20 mill
Tilskudd til opprydning i marin forsøpling	110 mill
Ingen kutt i regnskogsatsing eller miljøbistand slik regjeringen har foreslått i tilleggsproposisjonen om inndekning for flyktninger.	0 mill
Opprydding av forurenset sjøbunn og andre giftutslipp.	60 mill.
Sammenlagt sum for viktige grep for natur og arts mangfold; 1193 millioner	1131 mill

Til sammen styrkes Klima- og Miljødepartementets budsjetter med 2,2 milliarder kroner. Se hele budsjettforslaget i tabellen bakerst.

KAPITTEL 10

SLIK KUTTER VI KLIMAGASSUTSLIPPENE

Med dagens klimapolitikk er verden raskt på vei mot et sted mellom tre og fem graders global oppvarming. Skal verden unngå alvorlige og uopprettelige klimaendringene må vi skifte spor umiddelbart. Utslippene må kuttes mye og de må kuttes raskt.

Miljøpartiet De Grønne vil svare på denne utfordringen. I Trondheim og Oslo har vi satt ambisiøse mål om å kutte utslippene med 90 og 95 % innen 2030. I dette budsjettet vil vi vise at det er mulig å føre en klimapolitikk som både kutter utslipp på kort sikt og gjør det mulig å kutte opp mot 60% i hele Norge i 2030.

Kommunene må bli klimaspydspisser

Kommunene spiller en nøkkelrolle i overgangen til et lavutslippssamfunn. Over 20 prosent av norske utslipp kan kuttes med kommunale- og fylkeskommunale virkemidler. For å realisere dette potensialet foreslår vi å sette av 300 mill. til finansieringsordning for klimatiltak i kommunene. Videre setter vi av 600 mill. til å ansette klimarådgivere i kommunene for å sikre oppfølging av kommunale klimaplaner og klimaregnskap.

Klimasmart transport

Innen 2030 må mesteparten av trafikken i storbyene foregå med kollektivtransport og den fossile bilparken må være byttet ut med lavutslippskjøretøyer.

For å redusere veitrafikk og kutte utslipp i byene, styrker vi belønningsordningen for kollektivtransport med 1200 mill. Midlene går til å starte prosjekter som A-husbanen, trikk langs Ring 2 i Oslo, T-banetunnel i Oslo, bybane i Bergen og Trondheim. I tillegg kommer andre prosjekter i Kristiansand, Stavanger, Grenland, Buskerudbyen, Østfold og Tromsø. En 20 % reduksjon i personbiltrafikken i storbyene vil kutte utslippene med 2,5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i 2030. Vi setter også av 900 mill. til å bygge ut sykkelveier i alle kommuner og innfører momsfristak for el-sykler. I tillegg mangedobler vi bevilgningene til bymiljøavtalene for å sette fart på omstillingen av norske byer

Skal el-bil bli en fullverdig erstatning må ladeinfrastrukturen forbedres. Vi vil bygge ut hurtigladestasjoner på alle bensinstasjonene i Norge og setter av 500 mill. til dette i 2050. Hvis 65 % av de små bilene er el-biler i 2030 vil utslippene kuttes med 1,7 mill. tonn CO₂-ekvivalenter.

Vi setter også av 250 mill. til blant annet støtte til innkjøp av lavutslippskjøretøy gjennom Enova og 50 mill. til å bygge ut hydrogenladestasjoner. Bilavgiftene endres til fordel for

lavutslippskjøretøyer, særlig tyngre kjøretøy. Dette kan stimulere til utslippsreduksjoner i 2030 på rundt 4 mill. tonn CO₂-ekvivalenter. Økningen i drivstoffavgifter for fossilbiler vil gi en utslippsreduksjon på 160 000 tonn alene i 2016.

Ved å stanse investeringer i nye riksvegprosjekter vil vi også forhindre økte utslipp på om lag 600 000 tonn CO₂-ekvivalenter.

Fase ut oljeindustrien

Olje- og gassindustrien er den sektoren med størst utslipp i Norge og står for over en fjerdedel av utslippene. For å gi et incentiv til å innføre mer utslippsvennlig teknologi øker vi CO₂-avgiften på sokkelen fra 435 til 1000 kr/tonn. En utslippsreduksjon på 60 % i 2030 krever videre en betydelig nedgang i produksjonen. For å stanse investeringer i leteboring og utbygging av nye felt fjerner vi gunstige fordeler som friinntekten og letebefusjonsordningen. Ordningene flyttes i stedet til fornybarindustrien med sikte på å utvikle et nytt, grønt næringsliv.

Verdens reneste industri

Industrien står for 22 prosent av norske utslipp. For å redusere disse er det helt avgjørende at vi lykkes med å utvikle teknologi for fangst og lagring av CO₂. Utvikling av slik teknologi vil også bidra til å opprettholde og skape nye arbeidsplasser i leverandørindustrien. Vi setter derfor av 180 mill. kroner til første fase i fullskala renseprosjekter på Norcem Brevik og forbrenningsanlegget på Klemetsrud. Det er mulig å få på plass renseanlegg begge steder innen 2022 og potensialet for utslippskutt er rundt 900 000 tonn CO₂-ekvivalenter totalt. Teknologien kan deretter overføres til andre norske punktutslipp.

I tillegg er det viktig at Enova har tilstrekkelige midler til å støtte store prosjekter for energieffektivisering og energiomlegging i industrien. For eksempel koster Hydros prosjekt på Karmøy like mye som hele Enovas budsjett i dag. Vi øker derfor budsjettet til Enova med 200 mill. med sikte på tiltak i industrien.

Bygninger

Utslippene til bygninger var på 1,7 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i 2014. De kan reduseres både gjennom energieffektivisering og gjennom å skifte ut fossile energibærere med fornybare. I budsjettet foreslår vi en skattefradragordning for energieffektiviseringstiltak på 430 mill. kr rettet mot husholdninger. Vi foreslår også å sette av 150 mill. til gratis energirådgivning.

For å bytte ut fossil energi vil vi innføre et investeringstilskudd for solcellepaneler som skal dekke 40 % av investeringskostnaden. I tillegg lanserer vi en helt ny støtteordning for energilagring. Fossil energi til oppvarming gjøres dyrere ved å øke mineraloljeavgiften. Økningen vil kutte utslippene med 100 000 tonn CO₂ allerede i 2016 (da iberegnet effekten for bruk av mineralolje til andre formål enn oppvarming).

MILJØPARTIET DE GRØNNE FORSLAG TIL ENDRINGER I STATSBUDEJETTET FOR 2016

MILJØPARTIET DE GRØNNES FORSLAG TIL ENDRINGER I STATSBUDSJETTET FOR 2016 SORTERT ETTER DEPARTEMENT OG BUDSJETTKAPITLER.

(Endringer i forhold til Gul bok, dvs budsjettforslaget fra regjeringen Solberg)

Merk: økte bevilgninger fra staten vises som positive tall. Reduserte inntekter til staten vises på samme måte. Økte inntekter til staten vises med minustegn og reduserte utgifter på same måte.

ARBEIDS OG SOSIALDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navnt på post	Prop 1S	Endring	Kommentar
		Arbeids- og sosialdepartementet			
601	21	ASD, Spesielle driftsutgifter	61 260	60 000	10 mill til utredning og pilotprosjekt med samfunnslønn i én kommune. 50 mill til forsøk med kortere arbeidstid.
605	1	Arbeids- og velferdsetaten, driftsutgifter	11 228 210	0	Styrke førstelønnen i Nav, men forutsetter at det kan gjøres ved omdisponering av ressurser.
621	63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte	177 730	35 000	Vi reverserer kutt på 14 millioner og øker med 35 mill ekstra til flere arbeidsplasser for arbeidstakere med redusert arbeidsevne.
621	70	Frivillig arbeid	90 650	10 000	Vi støtter regjeringens økning, men øker 10 mill ekstra som tilskudd til sosialt entreprenørskap og organisasjoner som arbeider for vanskeligstilte
634	76	Tiltak for arbeidssøkere	7 089 910	40 000	Vi øker lønnsstilskuddet til sysselsetting av personer med redusert arbeidsevne.
634	77	Varig tilrettelagt arbeid	1 290 840	50 000	Vi vil etablere flere varig tilrettelagte arbeidsplasser.
2620	70	Stønad til enslig mor eller far, Overgangsstonad	2 580 300	129 000	Vi foreslår å øke rammen for overgangsstonad med 5 %.
2620	72	Stønad til enslig mor eller far, Stønad til barnetilsyn	415 300	20 000	Øker støtten til barnetilsyn for å støtte enslige foreldre.
2650	70	Sykepenger for arbeidstakere m.v.	36 285 000	0	I 2015 foreslo regjeringen å øke inntektsgrensen for å kunne kreve sykepenger fra 0,5 till G. MDG gikk imot. Forslaget ble trukket. Ingen MDG-endringer i år.
2650	71	Sykepenger for selvstendige	1 530 000	175 000	De Grønne vil styrke sykelønnsordningene for næringsdrivende som i dag er diskriminert sammenliknet med arbeidstakere. Vi foreslår 80 % sykepenger fra dag 17 mot 65 % i dag MDG 58/2015
2650	72	Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.v.	595 000	0	Vårt krav om å likestille selvstendige med lønnsstakere mtp omsorgspenger ble innfridd fra 1.7.2015
2655	70	Uforetrygd (2014-sum inkl. post 71 og 72)	78 824 000	-182 000	Stanse økt gruppensjon til gifte og samboende pensjonister fra 85 % av grunnbeløpet til 90 %
2670	70	Alderdom, grunnpensjon		-710 000	Stanse økt gruppensjon til gifte og samboende pensjonister fra 85 % av grunnbeløpet til 90 %. Nivået kan sannsynligvis trappes opp igjen mot nivået fra 2001 over en femårsperiode.
		Sum Arbeids og sosialdepartementet		-373 000	

BARNE OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navnt på post	Prop 1S	Endring	Kommentar
800	1	BLD, Driftsutgifter	163 925	37 000	Midler til utredning av ny kontantstøtteordning, der vilkåret er at begge foreldrene reduserer arbeidstida. Økes i tillegg med 32 mill. som følge av økt asylankomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop
820	1	IMDi, Driftsutgifter	221 354	32 000	Økes som følge av økt asylankomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop
821	60	Integreringstilskudd	7 951 588	441 500	Økes som følge av økt asylankomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop
821	61	Særskilt tilskudd ved bosetting av enslige, mindreårige flyktninger	534 507	100 000	Tilskudd til kommuner som huser enslige mindreårige asylsøkere økes. Økes med 61 millioner I tilleggsprop. Vi øker 100 mill ekstra.
821	62	IMDi, Tilskudd til frivillig integreringsarbeid (ny post)	0	100 000	Øke tilskuddet til frivillige organisasjoner slik at de kan bidra til integreringsarbeidet i samarbeid med kommunene

821	71	Tilskudd til innvanderorganisasjoner og annen frivillig virksomhet	48 208	30 000	Øke aktivitetstilskuddet til frivillige organisasjoner slik at de kan bidra til integreringsarbeidet i samarbeid med kommunene
822	60	Opplæring i norsk og samfunnskunnskap - Tilskudd	1 718 725	266 900	Økes som følge av økt asylankomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop
3821	1	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere, Integreringstilskudd til overføringsflyktninger		-26 300	Inntekstpost. Økes som følge av økt asylankomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop
3821	2	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere, særskilt tilskudd ved bosetting av enslige mindreårige asylsøkere		-31 800	Inntekstpost. Økes som følge av økt asylankomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop
840	61	Krisetiltak, tilskot til inncest- og valdtektssentre,	82 299	10 000	Vi vil styrke kapasiteten på inncest og valdtektssentre slik at disse kan gi et enda bedre tilbud.
840	70	Krisetiltak, tilskot til valdsforebyggjande tiltak m.v.	43 233	5 000	Vi styrker arbeidet med valdsforebyggjande tiltak.
842	1	Driftsutgifter familievernet	280 536	25 000	Familievernkotorene driver med mekling og forebygging ved samlivskonflikter. Vi ønsker en sterkere opptrapping enn regjeringen
845	70	Barnetrygd	15 100 000	100 000	Øke småbarnstillegget for enslige forsorgere med 50 % og utvide tillegget til enslige forsorgere med eldre barn som allerede har rett til tillegg for barn 0-3 år. Tall basert på spm til Finans høst 2014.
846	21	Spesielle driftsutgifter, samliv, likestilling m.m	9 243	5 000	Vi reverserer kutt fra regjeringen til forskning på deltet.
846	70	Barne- og ungdomsorganisasjoner	121 139	2 000	Vi styrker posten noe for å trappe opp innsatsen i arbeidet med å fremme kjønnslikestilling
846	71	Utviklings- og opplysningsarbeid	7 225	3 000	Vi vil styrke dette arbeidet.
850	1	Barneombudet, driftstilskudd	13 649	5 000	Vi ønsker en solid kapasitetsøkning hos Barneombudet.
854	21	Barnevernet, stilling med fokus på LHBTQ	66 247	1 000	Det er gjennomført et vellykket pilotprosjekt for en slik stilling. Bør bli en fast ordning og øremerker derfor penger til dette.
854	60	Kommunalt barnevern	653 371	100 000	50 millioner til generell styrking av barnevernet samt og 50 millioner til oppfølging av barn i asylmottak
854	65	Refusjon av kommunale utgifter til barneverntiltak knytte til enslige, mindreårige asylsøkjere og flyktningar	1 696 000	118 000	Økes som følge av økt asylankomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop.
856	1	Barnevernets omsorgssenter for enslige, mindreårige asylsøkjere, Driftsutgifter	225 241	1 167 000	Økes som følge av økt asylankomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop.
3856	4	Barnevernets omsorgssenter for enslige mindreårige asylsøkjere, Refusjon av ODA-godkjente utgifter		-1 053 000	Inntekstpost. Fores derfor som minus. Økes som følge av økt asylankomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop
846	21	Nasjonal tilkuddsordning mot barnefattigdom	148 905	80 000	Vi vil styrke innsatsen mot barnefattigdom, ikke minst arbeidet som skjer via frivillige organisasjoner som finansieres på denne posten.
858	1	Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, Driftsutgifter		7 000	Økes som følge av økt asylankomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop
858	21	Spesielle driftsutgifter,	14 031	1 000	Stotte til å skrive homohistorien
865	21	Forbrukarpolitiske tiltak, Spesielle driftsutgifter	12 660	6 000	Viderefører fra 2015 og øker siden Regjeringens forslag til økning ikke er knyttet til vårt forslag om økning
871	72	Lesbiske, homofile, bifile og transpersonar	10 967	12 967	Vi foreslo i post 846.72 å bevilge 2 millioner mer i 2015. Dette videreføres. Vi vil øke tilskuddet til tiltaksordningen for bedre levekår for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Ordningen forvaltes av Budir.
2530	70	Foreldreprenger, foreldreprenger ved fødsel	1 933 000	160 000	Reverserer regjeringens kutt i fedrekvoten fra 2014.
		Sum Barne og likestilling		1 606 167	

FINANSDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navn på post	Prop 1S	Endring	Kommentar
5501	70	Trinnskatt, formueskatt m.v.	45 800 000	-17 630000	Vi øker satsen i trinn 3 fra 10,6 % til 15,6%, og satsen i trinn 4 fra 13,6 % til 19,6%. I tillegg innføres nytt trinn ved 5G på 4,6% og nytt trinn ved 12G på 23,6%. Dette gir inntektsøkning på 15490 mill. (bøkført) (MDG 2/2015 alternativ b). I formueskatten foreslår vi å øke ligningsverdi for sekundærbolig til 90 pst, mens bunnfradraget økes til 1,7 mill. I tillegg øker vi satsene fra 0,7 til 1,0% for formuer over 5 mill og fra 0,7 til 1,2% for formuer større enn 15 mill. Dette gir økte inntekter på 2140 millioner (Overslag baser på MDG 3 og 4 2015).
5501	72	Fellesskatt (fiskerfradraget)		17 000	En økning av fiskerfradraget til 175 000 kr gir reduserte inntekter.
5501	72	Fellesskatt (skattefritak landbrukseieendom)		65 000	Vi går mot regjeringens forslag om å fjerne skattefritaket på gevinst ved salg av landbrukseieendom. Dette reduserer inntektene.
5501	72	Fellesskatt (jordbruksfradraget)		3 000	Ekstra jordbruksfradrag på 20 000 for bønder som legger om til økologisk produksjon. Dette gir noe lavere inntekter.

5501	72	Fellesskatt (regler for forskuddskatt)		0	Endre regler for innbetaling av forskuddskatt. Har antakelig ingen provenyeffekt av betydning.
5501	72	Fellesskatt	204 600 000	11 425 000	Vi foreslår å øke personfradraget med 15 000 kr. Det gir reduserte inntekter på 10 530 mill. (MDG 9/2015). I tillegg foreslår vi et tak på fradrag for renter på lån ved 3 676 760 kroner. Dette gir økte inntekter på 1,1 mrd. (MDG 13 og 15/2015). Vi foreslår skattefradrag for økøstiltak opp til kr. 50.000 per husholdning. Dette gir reduserte inntekter på 430 mill. Grensen for å kreve for fradrag for gaver til frivillige organisasjoner heves til kr. 50.000 og reduserer inntektene med 15 mill I tillegg vil vi gi næringsdrivende mulighet til å føre minsteffradrag i næringsinntekten som alternativ for utgifter. Dette reduserer inntektene med 1,55 mrd (MDG 11/2015).
5501	72	Fellesskatt		-800 000	Vi fjerner rentefradraget for kredittkortgjeld og forbrukslån
5501	72	Fellesskatt		35 000	Vi øker beløpsgrensen for skattefri inntekt (lønsoppgaveplikt) til 3000 kr.
5501	72	Fellesskatt		50 000	Vi øker avskrivningssatsen for maskiner hvor det har blitt påvist at investeringen har gitt økt energieffektivisering og positiv miljøeffekt.
5506	75	Miljøavgift på deponi av gruveavfall	0	-225 000	Vi vil stimulere til økt tilbakeføring av gruveavfall i stedet for bruk av f.eks sjødeponi. Satsen er satt til kr 25 pr tonn.
5507	71	Skatt og avgift på utvinning av petroleum – ordinær	34 600 000	1 695 000	Inntektene reduseres med 1375 mill. fordi dobling av CO2-avgiften reduserer selskapenes overskudd med 5500 mill. Den nye avgiften på produsert vann reduserer overskuddene med 639 mill og skattemtktene med 160 mill.
5507	72	Skatt og avgift på utvinning av petroleum – særskatt	56 100 000	-2 940 000	En økning av særskatt på oljeinntekter fra 53% til 55% vil gi 1770 mill i økt proveny. Økes med ytterligere 1170 mill fordi vi fjerner frittaket for nye investeringer (MDG 32/15).
5508	70	Avgift på CO2-utslipp på sokkelen	5 500 000	-5 500 000	Effekt av å doble CO2 avgift fra 1, 02 kr per per Sm3 til 2, 04 kr per Sm3. Økt avgift har liten virkning på produksjon første år, men reduserer investeringene. (MDG 86/2015).
5508	71	Avgift på produsert vann (NY POST)		-639 000	Ny avgift på utslipp av produsert vann for å stimulere til mindre utslipp på kr 10 per m3. Utslipp i 2013 var 127,8 mill. m3. Det legges til grunn at avgiften halverer utslippene.
5521	70	Merverdiavgift	263 500 000	3 725 000	Fritak for mva. på frukt og grønt; 2700 mill. Økologisk mat 150 mill - økologisk frukt og grønt ikke dobbeltregnet. Kollektivtransport 900 mill. Fritak for el-sykler 120 mill. 20 % mva. på kjøtt og blandingsvarer med innhold av kjøtt gir 1,5 mrd. ekstra. Refusjon av mva. til studieforbund koster kr. 5 mill. Viderefore lav sats på mva på 8 pst reduserer inntekter med 650 mill - gjelder b.l.a persontransport og overnatting. Fritak for mva for reparasjoner av b.la sko, klær, kjøkkenutstyr og elektronikk 700 mill. MDG 16/17 2015 + spørsmål fra 2014 + egne anslag.
5522	70	Finansskatt (NYTT KAPITEL OG POST)		-2 200 000	Avgift på 0,1 % ved handel på aksjer og obligasjoner. Avgiften forutsettes å redusere handelen med 10 %, MDG 15/2015
5531	70	Avgift på tobakksvarer m.v.	7 200 000	-1 770 000	Øke avgiften med 15 % og fjerne taxifree-kvoten MDG 39/40
5536	71	Avgift på motorvogner m.v., Engangsavgift	17 700 000	-1 520 000	Skjerpe CO2-leddet i engangsavgiften for personbiler med middels til høye utslipp (1,65 mrd) MDG 41. Reverserer regjeringens kutt i avgifter for motorsykler og snøscootere 80 mill. MDG 42 Øke vekstfradraget for ladbare hybrider til 51 pst. 200 mill reduserte inntekter AP 416. Økning i vekstfradrag for hydrogenbiler og biogassbiler gir 10 mill i reduserte inntekter (Eget anslag basert på at salget er svært lavt).
5536	72	Avgift på motorvogner m.v., Arsavgift	10 660	-72 000	Gjennomføre arsavgiften på campingvogner som regjeringen fjernet i budsjettet for 2015. MDG 42.
5536	75	Avgift på motorvogner m.v., Omregistreringsavgift	1 440 000	-780 000	Reverserer kutt i omregistreringsavgiften som ble gjennomført i 2015-budsjettet, samt prisjustere avgiften. MDG 27/15
5538	70	Veibruksavgift på bensin	5 500 000	-1 064 000	Øke avgiften med kr. 1,00 kr per liter til 5,99 per liter, altså omkring 20%. Provenyet av økt avgift fra bilister utenfor sentrale strek benyttes til forsert utbygging av ladestasjoner for el-bil og ny belønningsordning for kollektivtransport i distriktene. Det legges til grunn at forbruket reduseres med 3 pst som følge av avgiftsøkningen.
5538	71	Veibruksavgift på diesel	10 800 000	-1 599 000	Øke avgiften med kr. 0,50 per liter til 3,94 per liter, altså omkring 14,5%. Dette gir 1566 mill i økt proveny Benyttes til forsert utbygging av ladestasjoner for el-bil og ny belønningsordning for kollektivtransport i distriktene. Opphevelse av avgiftsfritaket for diesel til båtmotorer øker inntektene med 30 mill.

5541	70	Avgift på elektrisk kraft	9 000 000	-3 718 000	Regjeringens forslag til sats er 14-50 øre i 2016. I Sverige er satsen på 29 svenske kroner. I Danmark på 38 DDK. Vi foreslår å øke el-avgiften med 9 øre/kWh til 23,5 øre. Gjelder også Nord-Troms og Finnmark. Det er tatt høyde for at strømforbruket reduseres med inntil 5 %. Klimavennlige datasentere gis samtidig lav sats på linje med industrien (mulig provenytnap 30 mill.) I tillegg er det nødvendig å innføre fritak for elavgift til transport i en overgangsfase for mtp elferger og e-biler. Anslått provenytnap 50 mill.
5542	71	Avgift på smøreolje m.v.	109 000	-10 000	Øker avgift på smøreolje med 10%.
5543	70	CO2-avgift		-1 584 000	Vi innfører en gjennomgående CO2-avgift på 500 kr per tonn (V97).
5543	70	CO2-avgift		-55 000	Inføre en CO2-avgift på uttak av torv. I 2013 ble det tatt ut 98 000 tonn fra norske myrer. Tilsvarende 6-700 000 m ³ . (FIVH 2015.) 1 m ³ inneholder ca 275 kg CO ₂ . (Bioforsk 2007). Settes en CO2-avgift til 400 kr/tonn CO ₂ , innebærer dette en avgift på 110 kr per m ³ torv. Vi beregner en ca 20 % reduksjon som følge av ny avgift. Dermed gir avgiften økte inntekter på ca 55 mill.
5543	71	Miljøavgift på mineralske produkter m.v., Svovel	30 000	-26 000	Vi dobler avgiften og legger til grunn at dette vil redusere utslippene noe.
5548	70	Avgift på HFK og PFK	429 000	-61 000	Vi øker avgiften med 20 % og legger til grunn at utslippene reduseres med omkring 5 prosent.
5549	70	Avgift på utslipp av Nox	54 000	-44 000	Nox bidrar sterkt til luftforurensning i norske byer. Avgiften bør økes kraftig. Vi foreslår en dobling av avgiften og legger til grunn at utslippene reduseres med 10 %.
5552	70	Avgift på lakselus i oppdrettsnæringa. NYTT KAPITTEL OG POST)		-500 000	Spredning av lakselus fra oppdrettsanlegg påfører villaks, sjøøret store skader. Vi mener at forurenser bør betale. Regjeringen bes utforme modell som gir inntekter på om lag 500 mill. Avgiften ørermerkes tilskudd til utvikling av miljøteknologi i næringa.
5553	70	Avgift på matavfall (NYTT KAPITTEL OG POST)		0	Vi vil innføre avgift på matavfall fra handelen, men regner ikke med proveny i 2016 da systemer for å registrere avfallet først må på plass.
5555	70	Avgift på sjokolade og sukkervarer m.v.	1 400 000	-650 000	Vi øker avgiften med 50%. Med en prisenelastisitet på -0,7 (Finansdepartementets tall) og en gjennomsnittlig kilopris på 100 kr vil dette innebære en prisøkning på 10%, hvilket tilsvarer en nedgang i konsumet på omkring 7%.
5559	70	Grunnavgift engangsemballasje	1 650 000	0	Vi vil avvikle dagens grunnavgift på engangsemballasje og erstatte den med en avgift på all fossil plastemballasje. Provenyeffekt ikke beregnet.
5556	70	Avgift på alkoholfrie drikkevarer m.v.	2 040 000	-762 000	Øker avgiften med 50% og innfører halv avgiftssats på saft og sirup basert på frukt, bær eller grønnsaker uten tilsatt sukker. Antas et provenytnap på rundt 25 mill kr påløpt.
5557	70	Avgift på sukker m.v.	230 000	-81 000	Avgiften økes med 50%. Det tas høyde for at avgiftsøkningen reduseres forbruket med 10 %.
5560	70	Avgift på bærepøser av plast (NYTT KAPITTEL OG POST)		-1 200 000	Avgift på kr. 2 per pose. Det er lagt til grunn at avgiften reduserer forbruket av plastposer med 40 %.
5560	71	Avgift på øvrig plastemballasje (NY POST)		-1 500 000	Avgift på kr. 10 per kg øvrig plastemballasje. Kan være nødvendig med enkelte unntak, for eksempel i landbruket. Det er lagt til grunn at avgiften reduserer forbruket med vel 10 % det første året. (forbruket utgjør ca. 190.000 tonn/år). Det gis avgiftsfritak for bioplast som kan resirkuleres.
5561	70	Flyseteavgift (NYTT KAPITTEL OG POST)		-9 500 000	Avgift på kr. 600 per sete ved flyvninger til utlandet, kr. 300 per sete ved innenlands flyvninger der jernbane finnes som alternativ og kr. 150 på innenlands ruter ellers. Basert på tall fra Finansdepartementet/TOI er det lagt til grunn at dette hindrer videre økning i utenlandstrafikken fra 2015 til 2016 og gir en nedgang på 2 mill. reiser i innenlandstrafikken og at samlet provenyeffekt vil være på 10.500 kr. Vi har allikevel redusert inntektene med 1 mrd i forhold til svaret fra Finansdepartementet for å ta høyde for at avgiften kan føre til større atferdsendringer enn beregnet. MDG 90 og 91/2014
5700	71	Trygdeavgift	134 600 000	10 000	Vi øker beløpsgrensen for skattefri inntekt (lønnsoppgaveplikt) til 3000 kr, noe som gir en reduksjon i provenytnap på 10 mill. (V 28).
5700	72	Arbeidsgiveravgift	175 400 000	715 000	Mange bedrifter med stort potensial sliter med å overleve de første årene etter oppstart. Norge har et ekstraordinært behov for å bygge ny næringsvirksomhet. De Grønne foreslår derfor at bedrifter slipper arbeidsgiveravgift de første 3 år og ber regjeringen vurdere tiltak som kan forebygges skatteplanlegging. Fritaket må evt erstattes av andre virkemidler. (MDG 87/2015). I tillegg øker vi beløpsgrensen for skattefri inntekt (lønnsoppgaveplikt) til 3000 kr, dette gir reduksjon i inntekter på 15 mill. (V28).

41	1	Stortinget, driftsutgifter	935 800	-40 000	Regjeringen foreslår å øke denne med 6,9%, mens vi bare vil prisjustere den.
41	21	Stortinget, Lobbyregister for Stortinget (NY POST)		5 000	Etablering av lobbyregister for Stortinget
1600	1	Finansdepartementet, Driftsutgifter		10 000	Styrking av etikkrådet for SPU
1600	21	Finansdepartementet, Spesielle driftsutgifter		10 000	Utredning av alternativ til BNP som utviklingsmål
1620	1	Statistisk sentralbyrå, Driftsutgifter		10 000	Etablering av et utvidet klimagasregnskap som inkluderer Norges fotavtrykk på det globale klimaet gjennom vare og tjenester som vi forbraker.
		SUM FINANS		-38 695000	
		SUM FINANS MINUS OLJEPOSTER		-31 311000	

FORSVARSEPARTEMENTET

Kap	Post	Navnt på post	Prop IS	Endring	Kommentar
1710	47	Forsvarsbygg, nybygg og anlegg	1 472 025	20 000	Stotte til utfasing av fossil energi som oppvarming i offentlige bygg
1710	46	Komponentutskifting		-20 000	Inndekningsforslag ved økt asylkomst i tråd med i tilleggsprop.
1725		Fellesinstitusjoner og utgifter under forsvarsstaben		-12 000	Inndekningsforslag ved økt asylkomst i tråd med i tilleggsprop, b.l.a reduksjon av sentraladministrasjonen i forsvaret.
1735	21	Etterretningstjenesten, spesielle driftsutgifter	1 552 401	-150 000	Vi øker bevilgningene til teknologisk og kapasitetsmessig modernisering av E-tjenesten noe mindre (220 mill.) enn regjeringen (370 mill)
1761	45	Større utstyrsanskaffelser Nye kamplfly med baseløsning	6 948 915	-2 500 000	Reduksjon i kjøp/innfasing av kamplfly og reduksjon i Joint Strike Missile-programmet. Det er avsett 6,9 mrd. kroner på budsjettet for 2016, nær en dobling fra 2015. Vi i utgangspunktet motstandere av kamplflyanskaffelsen.
1761	47	Kamplflybase	1 440 635	-720 000	Opprettholder utgiftene til kamplflybase på samme nivå som i fjor. Vi vil ikke forsere framdriften slik regjeringen vil i en situasjon som er meget uklar for dette flyprosjektet, blant annet etter kansellering av innkjøp fra Canada
1790	1	Kystvakten, driftsutgifter	1 046 001	50 000	Flytte penger fra Etterretningstjenesten til styrking av Kystvakten (som kuttes med 5 mill i regjeringens forslag)
		SUM FORSVAR		-3 332 000	

SAMFERDSELSDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navnt på post	Prop IS	Endring	Kommentar
1 301	21	Forskning og utvikling m.v., Utredninger vedr miljø, trafikksikkerhet mv.	20 700	4 000	Vi plusser på 4 millioner i år for å gjennomføre en utredning av modell for veiprisering i sentrale strøk.
1 301	50	Forskning og utvikling m.v., Samferdselsforskning	140 300	11 160	Øke stotten til ENERGIX og målrette til forskning på overgangen til en 100 % utslippsfri transportsektor.
1 310	70	Luftfartsformål, Kjøp av innenlandske flyruter	766 400	0	Flyseteavgiften er hovedvirkemiddel for å kutte antall flyreiser. Vi gjør derfor ikke kutt i denne nå
5 622	85	Luftfartsformål, Utbytte (Aksjer i Avinor AS)	500 000	-284 000	Inntektspost. Resultatet fra Avinor er forventet til 1425 mill. Regjeringen vil ta 50 % utbytte. Vi øker til 75 % for å begrense investeringer i økt flytrafikk. Men resultatet reduseres hvis MDGs flyseteavgift gjennomføres. Legger til grunn en reduksjon på 50 %.
1 320	23	Drift og vedlikehold av riksveger, trafikant og kjøretøytilsyn m.m	110630	-110 500	I tråd med inndekninger for økte asylkomster i tilleggsprop. Vi vil i likhet med regjeringen skjeme vedlikehold fra kuttet.
1320	30	Statens vegvesen, Store prosjekter	14 878 000	-3 400 000	Regjeringen har økt posten med 3 mrd. noe som kommer i tillegg til stor økning i 2015-budsjettet. Vi reduserer posten med 3400 mill tilbake til et nivå som er litt høyere enn i statsbudsjettet for 2014. 600 mill er kansellering av prosjekter, som eks Rv 23 Dagslett-Linnes. 2 mrd er utsettelse og nedskalering av diverse prosjekter. 0,8 mrd tas inn gjennom en økning i bompenger. Vi forutsetter av veistreknningene med størst sikrings-, vedlikeholds og oppgraderingsbehov prioriteres.
1320	30	Statens vegvesen, PO bymiljøavtaler	300 000	1 150 000	Midler overføres hit fra kap. 1330 post 61 når bymiljøpakker er inngått. Gjennomsnittlig årlig NTP-ramme er 804 mill. Det ble ikke satt av midler i 2014, og kun 70 mill i 2015. Vi foreslår vi å redusere etterlepet ved å bevilge 850 ekstra millioner inkl planlegging av A-husbanen (Romeriksbanen), trikk langs ring 2 i Oslo, T-banetunnell i Oslo, bybane i Bergen, Trondheim, evt Stavanger og Tromsø. Samtidig vil vi utvide ordningen med bymiljøavtalen til å gjelde flere byer enn i dag, inkludert mindre byer.

1320	30	Statens vegvesen, PO tiltak for gående og sykklende	600 000	500 000	Vi øker med 500 mill. til å etablere sammenhengende sykkelveinett i byer og tettsteder, samt bygge ut strekninger knyttet til skoleveger
1320	30	Statens vegvesen, PO trafiksikkerhetstiltak	808 000	200 000	Gjennomsnittlig årlig NTP-ramme er på 1124 millioner. Vi trapper opp satsing på trafiksikkerhet for å begrense etterslepet
1320	30	Statens vegvesen, PO miljø- og servicetiltak	111 700	62 000	Gjennomsnittlig årlig NTP-ramme er 177,8 mill. Vi øker til dette nivået.
1320	30	Statens vegvesen, PO kollektivtrafikk og universell utforming	89 500	50 000	Gjennomsnittlig årlig NTP-ramme er 132,1 mill. Vi øker til dette nivået blant annet for å inkludere utbygging av sykkelhotell og parkeringsplasser ved trafikkutpunkt.
1320	30	Statens vegvesen, felles etatsutgifter	380 000	-50 000	Behovet på posten reduseres når investeringene går ned, for eksempel utvikling/drift av IKT-systemer og prosjektplanlegging
1320	30	Planlegging og grunnvern m.m	1844,5	-500 000	Vi reduserer utgiftene fordi vi er motstandere av flere av veiprojektene som dette gjelder. Vi bevilger ikke penger til grunnvern til E18 Vestkorridoren Lysaker-Ramstadsletta (200 mill.) ettersom E18 Vestkorridoren er tema i reforhandling av Oslo-pakke 3.
1320	63	Statens vegvesen, Tilskudd til gang- og sykkelveger	87 500	500 000	Vi vil øke tempoet for å sette fart tempoet i utbyggingen av gang- og sykkelveier. Vi ønsker en ordning for kommunale og fylkeskommunale veier for å stimulere til helhetlige sykkelpakker i byer og tettsteder. Kommuner og fylker kan søke. Betingelser egenandel på min 50 %
1320	72	Statens vegvesen, Kjøp av riksvegerfjerjetjenester	983 600	100 000	Vi går imot opprettelsen av utbyggingselskapet for vei fordi dette skal øke tempoet i veiutbyggingen. Flere av strekningene, som E6 Kolomoen - Brumundal i Hedmark, bygges parallelt med jernbanes, og mange kan få konsekvenser for matjord og natur.
1321	70	Tilskudd til utbyggingselskap for vei		-1 300 000	Vi øker med 15 millioner for å reversere kutt i tilskuddsordning til bruk av biogass i kollektivtrafikk.
1330	60	Særskilte sportiltak, Særskilt tilskudd til kollektivtransport	32 200	15 000	Staten må bidra kraftig til å finansiere økt kollektivtransport i Oslo, Akershus, Trondheim, Kristiansand, Buskerudbyen, Grenland, Nedre Glomma og Tromsø. Midlene overføres til post om bymiljøavtaler når disse avtalene inngås. (kap 1320, post 30).
1330	61	Særskilte sportiltak, Belønningsordninger for bedre kollektivtransport mv. i byområda	1 105 000	1 200 000	Vi er glade for regjeringens økning på posten, men øker ytterligere for å sette mer fart på arbeidet.
1330	63	Særskilte sportiltak, Særskilt tilskudd til Fornebu-banen	100 000	20 000	Insentiver til etablering og videreutvikling av bildelingsordninger
1330	71	Særskilte sportiltak, Stimuleringspakke for bildelingsordninger (NY POST)	0	5 000	Dette er altså en måte å subsidiere bomselskapenes rentekostnader på slik at bompengesatsene kan reduseres. Vi ønsker å øke bilistenes andel av kostnader for veiutbygging, ikke redusere.
1330	75	Rentekompensasjon for bompengelån	400 000	-400 000	Vedlikeholdsetterslepet på jernbanen er på hele 17,45 mrd kr etter regjeringens styrking av denne posten. Vi mener det er nødvendig å redusere etterslepet enda raskere. Vi plusser også på til drift, herunder sørge for bedre rydding og sikring av jernbanestrekninger, samt sikre overgangene for både mennesker og beitedyr. Dette som ledd i en opptrapping.
1350	23	Jernbaneverket, drift og vedlikehold	8 143 100	350 000	Vi øker potten for å få ned planleggingstiden på en rekke prosjekter, herunder gjenopning av Algårdbanen, KVVU jernbane Fauske til Tromsø, KVVU for hurtigtog til Göteborg-Stockholm. Raskest mulig planlegging av ny tog-tunnel gjennom Oslo og rask elektrifisering på strekninger der dette trengs. Dobbelspor Drammen-Hokksund, nye tog på Vossebanen, Sorumsand stasjon, mobil og internett i tog, kapasitetsøkende tiltak i Osloområdet, rassikring, tilgjengelighet Skøyen stasjon m.m kan også forseses (V 285 2015)
1351	70	Kjøp av persontransport med tog	3 208 500	200 000	Vi vil begrense vedlikeholdsetterslepet på navigasjonsinfrastrukturen som godstransport på sjø er avhengig av.
1360	30	Kystverket, Nyanlegg og større vedlikehold	553 200	50 000	Vi vil begrense vedlikeholdsetterslepet på navigasjonsinfrastrukturen som godstransport på sjø er avhengig av.
1360	45	Kystverket, Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	197 300	60 000	Inkl økning til statlig beredskap mot akutt forurensning.
1360	60	Kystverket, Tilskott til fiskerihavneanlegg	20 500	40000	Vi reverserer regjeringens kutt og er opptatt av å sikre gode betingelser for kystfiskerieringen.
1360	72	Kystverket, Investeringstøtte til infrastruktur for nullutslippsfartøy (NY POST)		50 000	Til infrastruktur for elektrifisering (evt biogassløsninger) for ferger og fiskeflåten

1380	71	Tilskudd til bredbåndsbygging	51 500	100 000	Vi reverserer regjeringens kutt på 50 mill. og øker med ytterligere 50 mill. Dette er et viktig tiltak mot arbeidsledighet som kommer distriktene spesielt til gode.
		SUM SAMFERDEL		-877 340	

HELSE OG OMSORGSDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navnt på post	Prop IS	Endring	Kommentar
702	21	Beredskap, Spesielle driftsutgifter	30 171	5 000	Styrking i tråd med vårt ønske om å styrke beredskapen i alle sektorer.
710	21	Nasjonalt folkehelseinstitutt, Spesielle driftsutgifter		5 400	Økt som følge av økt asylkomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggspop.
711	21	Ernæring og mattrygghet, spes. Driftsutgifter	0	10 000	Styrke opplysningsarbeidet for sunnere kosthold. Fordeles utover 710, 714 og 720.
714	74	Folkehelse, Skolefrukt	35 602	36 729	Vi finansierer gratis frukt i grunnskolen.
719	73	Annet folkehelsearbeid, Fysisk aktivitet		50 000	Regjeringen vi stryke posten til fordel for økte bevilgninger til kommuner og friluftsliv. Vi vil opprettholde disse bevilgningene men samtidig styrke den eksisterende posten og målrette den særlig til frivillige organisasjoner som fremmer fysisk aktivitet i nærmiljøet, ikke minst for barn og unge.
719	79	Annet folkehelsearbeid, Andre tilskudd	56 137	30 000	Vi styrker det forebyggende arbeidet med psykisk helse i skolen med 10 mill.
732	70	Regionale helseforetak, særskilte tilskudd	765 397	30 600	Støtte til utfasing av fossil energi som oppvarming i offentlige bygg i de bygdene som eies av de regionale helseforetakene. Økes i tillegg med 10,6 mill. som følge av økt asylkomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggspop.
732	72	Regionale helseforetak	54 086 728	-495 000	Vekst pasientbehandling settes til 1,5 pst i stedet for 2,5. Vi prioriterer forebyggende tiltak og omsdponerer deler av reduksjonen til dette. Økningen i bevilgninger på disse postene har samlet sett vært på ca 20 % de siste årene. Med vårt opplegg er økningen på 19 %
732	73	Regionale helseforetak	54 086 728	-175 000	Vekst pasientbehandling settes til 1,5 pst. Se kommentar post 72
732	74	Regionale helseforetak	14 435 603	-132 000	Vekst pasientbehandling settes til 1,5 pst. Se kommentar post 72
732	75	Regionale helseforetak	12 881 171	-118 000	Vekst pasientbehandling settes til 1,5 pst. Se kommentar post 72
732	79	Raskere tilbake	584 157	30 000	Vi vil styrke satsingen på rehabilitering. Se kommentar post 72
761	65	Forsøk med statlig finansiering av omsorgstjenestene, overslagsbevilgning	156 000	-78 000	Vi går imot forsøk med statlig finansiering av eldreomsorg.
762	60		50 182	50 000	Styrking av det forebyggende helsearbeidet i kommunene.
762	75	Primærhelsetjenester, Grønn resept (NY POST)		10 000	Engangsbevilgning til introduksjon av konseptet "Grønn resept".
765	21	Psykisk helse og rusarbeid, Spesielle driftsutgifter	123 085	0	Bevilgningen til Barnehus flyttes herfra til kap. 440 post 1 og økes der.
765	60	Psykisk helse og rusarbeid, Kommunale tjenester	383 171	50 000	Styrke det psykiske helsevernet i kommunene ved å støtte regjeringens økning og trappe opp ytterligere. Pengene går blant annet til etablering av flere MO-sentre og flere lavterskel substitusjonsbehandlingssentre, og til å ansette flere psykologer.
765	62	Psykisk helse og rusarbeid, Rusarbeid	461 891	40 000	Setter av 40 mill for å øke kapasiteten i det kommunale rusarbeidet.
765	75	Psykisk helse og rusarbeid, Vold og traumatisk stress		5 000	Øker som følge av økt asylkomst. I tråd med tilleggspop.
769	21	Utredningsvirksomhet m.v., Spesielle driftsutgifter	14 477	5 000	Vi vil styrke "Den kulturelle spærstokken".
780	50	Forskning, Norges forskningsråd m.v.	358 225	10 000	Økte midler til forskning med fokus på pasientenes situasjon.
		SUM HELSE OG OMSORG		-680 271	

JUSTIS OG BEREDSKAPSDPARTEMENTET

Kap	Post	Navnt på post	Prop IS	Endring	Kommentar
3	1	Tilskudd til Longearbyen lokalstyre	158395	15 000	Tilskudd til få i gang en grundig utredning av mulige grønne energibærere for fremtiden på Svalbard.
400	1	Justis- og beredskapsdepartementet, Driftsutgifter		4 700	Øker refusjonen av ODA-godkjente utgifter som følge av økt asylkomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggspop.
400	21	Justis- og beredskapsdepartementet, Særskilte driftsutgifter (ny post)	5000	10 000	Vi ønsker å utrede ulike modeller for en forvaltningsdomstol for asylsaker som kan erstatte Utendingsnemnda.
400	22	Justis- og beredskapsdepartementet, Anslag økte asylkomster		2 000 000	Øker som følge av økt asylkomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggspop.

3400	4	Justis- og beredskapsdepartementet, Anslag økte asylkomster			-1 000 000	Øker som følge av økt asylankomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop.
430	1	Kriminalomsorgen, Driftsutgifter	4 099 724		-259 000	Vi kutter bevilgningene til leie av fengselsplasser i Nederland. Det er viktig å redusere soningskoene, men vi prioriterer andre tiltak i dette budsjettet.
440	1	Politidirektoratet, Driftsutgifter	14 205 143		219 000	Økes med 25 mill til etablering av spesialiserte grupper i storbyene til å etterforske menneskehandel, 15. mill til Økokrim for å etterforske miljøkriminalitet og 15 mill til å utvide prøveprosjektet med dyrepoliti i Sør-Trøndelag til en landsdekkende enhet. Kutter 90 mill til utbygging av Trandum og 11 mill. til økt tvangsretur. Øker med 265 mill som følge av økt asylankomst i tråd med tilleggsprop.
440	21	Politidirektoratet, Spesielle driftsutgifter			63 600	Vi kutter 12,1 mill. til flere plasser på Trandum. Som følge av økt asylankomst økes posten med 75,7 mill i tråd med tilleggsprop.
440	70	Politidirektoratet, Tilskudd	66000		30 500	10 mill. øremerkes til ROSA-prosjektet i Kriresekretariatet, 10 mill. til overnattingstilbud og humanitære tilbud for tiggere/arbeidssøkere fra Sør-Europa, 5 mill. til å styrke kriminalomsorgen i regi av frivillige organisasjoner, 5 mill. til informasjonskampanje for bekjempelse av menneskehandel og 0,5 mill. til telefonnummer til hjelp for ofre for menneskehandel.
3440	2	Politidirektoratet Politi og lensmannsetaten refusjoner mv			-20 800	Refusjoner knyttet til forlengelse av det norske bidraget til Frontex sin fellesoperasjon Triton.
444	1	Politiets sikkerhetstjeneste, Driftsutgifter	773 310		14 200	Øker som følge av økt asylankomst. I tråd med tilleggsprop.
451	1	Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap, Driftsutgifter			32 900	Øker som følge av økt asylankomst. I tråd med tilleggsprop.
454	1	Redningshelikoptertjenesten, Driftsutgifter			-5700	Kutt pga endrede forventninger til aktivitetsnivå. I tråd med tilleggsprop.
454	45	Redningshelikoptertjenesten, Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold			-120 000	Kutt til basebygg på Sola i tråd med tilleggsprop.
469	1	Vergemålsordningen, Driftsutgifter			45 900	Øker som følge av økt asylankomst. I tråd med tilleggsprop.
469	21	Vergemålsordningen, Spesielle driftsutgifter			57 900	Øker som følge av økt asylankomst. I tråd med tilleggsprop.
3469	1	Vergemålsordningen, Vergemåls-/representantordningen			-42 600	Øker som følge av økt asylankomst. I tråd med tilleggsprop.
470	1	Fri rettshjelp, Driftsutgifter	696 000		407 200	Inføre et førstelinjerettshjelpstilbud for hele landet (170 mill.). Starte opptrapping av inntektsgrensen for fri rettshjelp mot 4 G ved å trappe opp til 3,3 G i år (200 mill). Sikre fri rettshjelp i asylsaker med barn som har vært minst tre år i Norge (3 mill.). Øremerket støtte til rettshjelpiltak for prostituerte (10 mill). Bevilgningen øker med 24,2 mill. som følge av økt asylankomst, i tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop.
470	72	Fri rettshjelp, Tilskudd til spesielle rettshjelpstiltak	36000		25 000	Styrke rettshjelpstilbudet for asylsøkere i fasen rett etter ankomst og øremerke støtte til rettshjelpstiltak for kvinner og Prostitueretes interesseorganisasjon.
473	1	Statens sivilrettsforvaltning, Driftsutgifter			2 100	Øker som følge av økt asylankomst. I tråd med tilleggsprop.
490	1	UDI, Driftsutgifter	889 000		474 300	Styrke saksbehandlingen av asylsøknader og gi UDI et større operativt ansvar i mottaket av nyankomne asylsøkere. Bevilgningen øker også med 324, 3 mill som følge av økt asylankomst, i tråd med tilleggsprop.
490	21	UDI, Spesielle driftsutgifter, asylmottak			5 000	5 mill til introduksjonsprogram for asylsøkere med begrenset tillatelse.
490	23	UDI, Spesielle driftsutgifter, kunnskapsutvikling	4 300		3 448 000	Posten øker med 3423 mill. som følge av økt asylankomst, i tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop. Vi setter også av 25 mill. til å styrke utlendingsforvaltningens kompetanse på barn og LHBT.
490	60	UDI, Tilskudd til vertskommuner for asylmottak	275 000		493 800	Vi setter 100 mill til å øke vertskommunetilskuddet utover regjeringens forslag på 323,8 mill. i tilleggsprop. I tillegg foreslår vi 70 mill til barnehageplasser for to- og treåringer i asylmottak.
490	70	UDI, Stonader til beboere i asylmottak	384000		637 000	Øker posten med 477 mill i tråd med tilleggsprop om økt asylankomst. Tallet betyr kutt i ytelse til beboere i mottak på 20 pst. Etter eget anslag øker vi med 160 mill ekstra for å reversere kuttet.
490	71	UDI, Tilskudd til aktivitetstilbud for barn i mottak	23 000		10 000	Støtte til NOAS for å informere familier med lengveværende barn om regelendringer og rettshjelpsmuligheter.
3490	1	Utlendingsdirektoratet, Retur av asylsøkere med avslag og tilbakevendning for flyktninger			-19 900	Øker som følge av økt asylankomst. I tråd med i tilleggsprop.
3490	3	Utlendingsdirektoratet, Reiseutgifter til og fra utlandet			-1 000	Øker som følge av økt asylankomst. I tråd med i tilleggsprop.
3490	4	Utlendingsdirektoratet, Asylmottak			-2 852 100	Øker som følge av økt asylankomst. I tråd med i tilleggsprop.
490	73	UDI, Gjenbosetting	20 000		10 000	Økes pga økt asylankomst.

490	75	UDI, Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet	19 000	10 000	Økes pga økt asylankomst.
491	1	UNE, Driftsutgifter	270 000	30 000	Styrking av UNEs barnefaglige kompetanse.
		SUM JUSTIS OG BEREDSKAP		3 710 000	

KULTURDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navn på post	Prop 1S	Endring	Kommentar
300	21	Kulturdepartementet, Spesielle driftsutgifter		5 000	Utrede løsninger for kompensasjon for rettighetshavere tilpasset overgangen til digitale medier.
300	22	Kulturdepartementet, Belønningsordning for samarbeid med frie kunstnere (NY POST)		20 000	Vi vil belønne region-/landsdelsinstitusjoner innen musikk og scenekunst for å lage oppsetninger i samarbeid med det frie feltet.
300	23	Kulturdepartementet, Støtte til kulturlokaler i kommunene (NY POST)		50 000	Vi setter av 50 mill til kommunene for å stille billige øvingslokaler til disposisjon. Dette er viktig både for rekruttering og for profesjonelle.
320	22	Allmenne kulturformål, Database for kulturbygg (NY POST)		10 000	5 mill til oppbygging av database over kulturlokaler. 5 mill. til støtte for gatekultur-prosjekter.
320	85	Allmenne kulturformål, Gaveforsterkningsordning	45000	-45 000	Vi mener hensynet til kvalitet og kulturelt mangfold bør avgjøre hva som får statlig støtte, ikke hva som er interessant for private givere.
322	55	Billedkunst m.v., Norsk kulturfond	81 556	10 000	Billedkunsten har sakkett akterut i forhold til andre kunstformer når det gjelder offentlig støtte, derfor øker vi denne posten.
323	55	Musikkformål, Norsk kulturfond	316 014	10 000	Øke støtten til konsertarrangører som livnærer musikere. Muligheter for å tjene penger på konserter blir viktig når platesalg går ned.
323	55	Musikkformål, Norsk kulturfond	316 014	0	Regjeringen foreslår, med noen unntak å legge ned knutepunktordningen. Vi støtter forslaget om en tredelt ordning, som består av en etårig festivalstøtte, en flerårig forutsigbar festivalstøtte og en spyspiss-satsting når det knutepunktordningen er i dag. En overgangsperiode er nødvendig.
323	70	Musikkformål, Nasjonale institusjoner	287 547	85 752	Trondheim symfoniorkester gis status som nasjonal institusjon og bevilgningen økes med 5 mill. kr.
323	71	Musikkformål, Region/landsdelsinstitusjoner	279 271	-80 752	Reduseres som følge av at Trondheim symfoniorkester overføres til post 70.
324	55	Scenekunstformål, Norsk kulturfond	60 327	10 000	Øke støtten til arrangører. Det må bli lettere å utøve scenekunst enn det som er tilfelle i dag.
326	60	Språk-, litteratur- og bibliotekformål, Tilskudd til tiltak for ungdom ved folkebibliotekene		40 000	Støtte spesielt til tiltak som øker bibliotekbruken blant ungdom.
326	75	Språk-, litteratur- og bibliotekformål, Tilskudd til ordboksarbeid	15 896	2 000	Støtte til videre arbeid med språksamlinger og vitenskapelige ordbøker.
328	70	Museums- og andre kulturformål, Det nasjonale museumsnettverket	1 170 881	1 000	Støtte til utvikling av Vinje-senteret som nasjonalt dokumentasjon- og formidlingscenter for dikning og journalistikk.
334	1	Film- og medieformål, driftsutgifter	156 442	10 000	Regjeringen har tatt til orde for å skille ut Cinemateket i Oslo fra Norsk Filminstitutt og la enten private eller kommunen overta driften. Vi mener det er en statlig oppgave å sikre videre drift.
334	50	Film- og medieformål, Filmfondet	487 074	10 000	Økningen skyldes overføring fra andre poster. Øke posten noe slik at den økes reelt.
334	72	Film- og medieformål, Insentivordning for film- og tv-produksjoner	45 000	-45 000	Flyttes til ny post under Kommunaldepartementet fordi ordningen handler mer om å fremme turisme- og distriktsformål enn kulturformål.
335	71	Mediestøtte, Produksjonstilskudd	323 046		
335	75	Mediestøtte, Tilskudd til samiske aviser	25 031	5 000	Vi ønsker en økning i aktiviteten for å bevare samisk språk og kultur.
		SUM KULTUR		98 000	

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navn på post	Prop 1S	Endring	Kommentar
225	60	Tiltak i grunnskoleringa, Tilskott til landslinjer	211 531	20 000	Vi opprettholder vår økning som foreslått i alt 2015
225	61	Tiltak i grunnskoleringa, Uteaktiviteter (NY POST)		40 000	30 mill til støtte til pilotprosjekter og veiledning i skolehage for lærere og skoleledere. 10 mill til et ekskursjonsfond som skolene kan søke på.
225	64	Tiltak i grunnskoleringa Tilskudd til barn og unge som søker opphold i Norge		317 400	Øker som følge av økt asylankomst. Som følge av regjeringens forslag i tilleggsprop.
225	71	Tiltak i grunnskoleringa, Tilskudd til kunst- og kulturformål i grunnskoleringa	26 336	10 000	For å styrke kulturskolene og heve kvaliteten i kunst og kulturundervisning i grunnskolene øker vi med 10 millioner.
225	74	Tiltak i grunnskoleringa, Tilskott til organisasjoner	18 380	5 000	Øke støtten til "Rosa kompetanse" og "Sex og politikk".

225	75	Tiltak i grunnopplæringa, nasjonale beredskapsteam mot mobbing (NY POST)		15 000	Vi vil opprette et beredskapsteam mot mobbing som kan rykke inn i vanskelige mobbesaker.
3225	4	Refusjon av ODA-godkjente utgifter		-186 500	Øker refusjonen av ODA-godkjente utgifter som følge av økt asylkomst. I tråd med regjeringens forslag i tilleggsprop.
226	21	Kvalitetsutvikling i grunnopplæringa, Spesielle driftsutgifter	824 930	7 000	2 mill i støtte til realfagsprosjektet ENT3R (støttes også over kap. 281, post 1) samt 5 mill. i økt støtte til faglige nettverk mellom skole og bedrifter.
226	22	Kvalitetsutvikling i grunnopplæringa, Videreutdanning for lærere og skoleledere	1 272 132	50 000	Vi øker med 50 millioner mer enn Regjeringen for å støtte videreutdanning av ufaglærte som underviser i grunnskole og videregående skole.
226	50	Kvalitetsutvikling i grunnopplæringa, Nasjonale senter i grunnopplæringa	92 121	15 000	Opprette et nasjonalt senter for normkritisk og antirasistisk pedagogikk. I tillegg reversere øvrige kutt på denne posten.
226	62	Kvalitetsutvikling i grunnopplæringa, Tilskudd for auka lærartettleik	395 215	300 000	Vi starter opptrappingen mot en minsteressurnorm på 18 elever i 1.-4. kl., 20 elever i 5.-7. kl. og 22 elever 8.-10. kl. I løpet av denne stortingsperioden vil vi trappe opp normen til 15 elever i 1.-4. kl. og 20 elever i 5.-7. og 8.-10. kl.
226	71	Kvalitetsutvikling i grunnopplæringa, Tilskudd til vitensenter	50 339	5 000	Reversere kutt i bevilgningene til Vitenparken på Ås som ble gjort i budsjettet for 2015.
231	21	Spesielle driftsutgifter		160 000	Øker som følge av økt asylkomst (i tråd med i tilleggsprop.
253	70	Folkehøgskolar, Tilskudd til folkehøgskolar	791 630	0	Mulig denne kan økes litt, men tror denne ser grei ut.
254	71	Tilskudd til voksenopplæring, Nettskoler	0	17 000	Vi vil gjenopprette denne posten som ble fjernet av regjeringen i budsjettet for 2015.
254	72	Tilskudd til voksenopplæring, Studiesenter	0	7 000	Vi vil gjenopprette denne posten som ble fjernet av regjeringen i budsjettet for 2015.
260	50	Universitet og høyskolar, Statlege universitet og høyskolar	31 365 176	110 000	100 mill. i økte basisbevilgninger til statlige universiteter og høyskolar og 10 millioner til publiseringsfond for å sikre Open Access-publisering.
270	74	Internasjonal mobilitet og sosiale formål for studenter, Tilskudd til velferdsarbeid	82 311	50 000	Vi bevilger statlig støtte til psykologtjeneste for studenter, som i dag finansieres gjennom semesteravgift.
270	75	Internasjonal mobilitet og sosiale formål for studenter, Tilskudd til bygging av studentboliger	717 446	326 100	Vi bygger 1000 flere studentboliger enn regjeringen, til sammen 3200. Basert på samme pris per bolig som Regjeringen.
281	1	Felles tiltak for universitet og høyskolar, Driftsutgifter	209 703	15 000	15 mill til mentorordning for nyutdannede/nytilsatte lærere.
285	56	Norges Forskningsråd, Forskning for omstilling til bærekraft (NY POST)		100 000	Forskning om vilkår og drivere for omstilling til et bærekraftig samfunn må styrkes. Vi vil opprette et nytt forskningscenter for formålet.
285	57	Norges Forskningsråd, Forskning for frivillige organisasjoner (NY POST)		100 000	Midler frivillige organisasjoner kan søke på for å få utført forskning på egne problemstillinger. Forskningen skal utføres av regulære forskningsinstitusjoner
290	70	Formidling av sosiale og økologiske innovasjoner, Tilskudd (NYTT KAPITEL OG POST)		30 000	Tilskudd til institusjoner som formidler erfaringer fra sosiale og økologiske forsøk og bidrar til å frambringe nye.
2410	50	Statens lånekasse for utdanning	6 185 138	-188 000	Vi innfører 11 måneders studiestøtte og fester studiestøtten til 1,2 G.
2410	72	Statens lånekasse for utdanning	921 049	-3 400	Innfører 11 mnd studiestøtte.
2410	50+72	Statens lånekasse for utdanning	7 945 192	13 000	Reversere regjeringens kutt.
2410	50+70+72	Statens lånekasse for utdanning	1 760 054	0	Vi innfører 12 mnd studiestøtte for studenter med barn. Forslaget har ingen provenyeffekt i 2015, men vil koste 190 mill. i 2016.
		SUM KUNNSKAP		1 334 600	

KOMMUNAL OG MODERNISERINGSDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navn på post	Prop 1S	Endring	Kommentar
		Kommunal og moderniseringsdepartementet			
500	21	Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Driftsutgifter	105 462	25 000	5 mill. til styrking av departementets kompetanse innen bærekraftig lokal og regional planlegging. 10 mill. til etablering av en ny Demokratiavdeling i departementet. 10 mill. til utfasingprogram for fossil energi i offentlige bygg.
500	22	Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Insentivordning for film- og tv-produksjoner (NY POST)		45 000	Overført fra Kulturdepartementet.
521	50	Tiltak for forsterket demokrati og medvirkning (NY POST)	0	10 000	Midler til forsksok som styrker innbyggernes deltakelse i beslutningsprosessene, både i store og små kommuner.
525	1	Fylkesmannsembetene, driftsutgifter	1 540 312	10 000	Vi vil styrke fylkesmennenes kapasitet i arbeidet med arealsaker, natursressurforvaltning og miljøvern.

530	30	Byggeprosjekter utenfor husleieordningen, prosjektering av bygg	130000	10 000	Økes for å dekke kostnader ved å stille energikrav til alle nye prosjekter.
531	30	Eiendommer til kongelige formål, større rehabiliteringsprosjekter	25 628	10 000	Økes for å dekke kostnadene ved å stille energikrav til alle nye prosjekter.
532	30	Utvikling av Fornebuområdet, investeringer	10 500	10 000	Økes for å dekke kostnadene ved å stille energikrav til alle nye prosjekter.
533	45	Eiendommer utenfor husleieordningen, større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	42 500	10 000	Økes for å dekke kostnadene ved å stille energikrav til alle nye prosjekter.
534	45	Erstatningslokaler for departementene, større utstyrsanskaffelser og vedlikehold		10 000	Økes for å dekke kostnadene ved å stille energikrav til alle nye prosjekter.
2445	24	Statsbygg, driftsutgifter	-236 255	35 000	Støtte til utfasing av fossil energi som oppvarming i offentlige bygg.
2445	30	Statsbygg, prosjektering av bygg	102 613	15 000	15 mill. til prosjektering og bygging av plussuss. 10 mill. til pilotprosjekt på fornybar og utslippsfri anleggdrift i regjeringskvartalet.
2445	31	Statsbygg, igangsetting av ordinære byggeprosjekter	372 600	-165 000	Vi kutter i bevilgningene til nytt fengselsbygg på Ullersmo og i Indre Østfold. Vi prioriterer andre formål enn å reduserte soningsøker nå og ønsker samtidig mer bruk av alternative soningsformer.
2445	33	Statsbygg, videreføring av ordinære byggeprosjekter	2 107 450	-80 000	Kutte bevilgningene til utvidelse av Trandum.
540	21	Direktoratet for forvaltning og IKT, Spesielle driftsutgifter		10 000	Utredning av felles portal for statlige tjenester og informasjon etter mønster av det britiske gov.uk. Bør gi vesentlig forenklingsgevinst når det er etablert.
540	24	Direktoratet for forvaltning og IKT, miljøhensyn i offentlige innkjøp (NY POST)		35 000	Videreføre og styrke DIFs arbeid med miljøhensyn i offentlige innkjøp. Etablere soknadsbasert tilskuddsordning som fremmer bruken av miljøvennlige anskaffelser hos offentlige virksomheter.
541	71	IKT-politikk, tilskudd til fti programvare	0	15 000	Styrke Nasjonalt Kompetansesenter for fti programvare.
551	60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 102 793	600 000	Vi vil satse på grønn næringsutvikling over hele landet og øremerke 600 friske millioner til miljøvennlig næringsutvikling.
551	61	Regional utvikling og nyskaping, Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	205 302	50 000	Reversere kutt til regional utvikling og nyskaping.
552	72	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling, Nasjonale tiltak for regional utvikling	444 200	40 000	Reversere kutt i nasjonalt samarbeid for regional utvikling.
551	62	Tilskudd til kommuner for grønn innovasjon og nye bedrifter (NY POST)		340 000	Ny ordning for tilskudd til kommuner til å støtte grønn næringsutvikling og grønne grunderne. Kommunene oppfordres til å samarbeid gjennom regionråd om dette arbeidet.
551	63	Forsøksordning for egenarbeid		20 000	Etablering av lokaler i et utvalg kommuner med plass, utstyr og veiledning for at folk kan drive egenproduksjon, etter mønster av "Haus der Eigenarbeit" i Tyskland.
552	73	Støtte til regionale sentre for samvirke og sosialt entreprenørskap (NY POST)		50 000	Vi vil stimulere ytterligere til grønt og sosialt entreprenørskap samt etablering av samvirkebaserte foretak.
567	60	Nasjonale minoriteter, tiltak for rom	6 200	20 000	Kraftig styrking av arbeidet for å bedre levekårene for rom.
567	71	Romanifolkets/taternes kulturfond	5 300	10 000	Øke støtten til å synliggjøre romanifolkets/taternes kultur og historie.
573	60	Kommunereform, engangskostnader og reformstøtte ved kommunesammenslåing	100000	-100 000	Vi mener frivillig kommunesammenslåing skal motiveres av et ønske om bedre velferdstilbud, ikke økt statlig støtte.
580	70	Bostøtte	2 763 000	100 000	Vi setter av penger til å øke rammen for bostøtte og vil bl.a. gjøre denne tilgjengelig for personer med lav inntekt som bor i kollektiv der andre har høyere inntekt.
581	76	Bolig- og bomiljøtiltak, tilskudd til utleieboliger	793 270	416 000	Vi vil bygge opp et tilbudet av ikke-kommersielle utleieboliger ikke bare til vanskeligstilte, men til alle som ønsker denne boformen. Vi setter av 300 millioner ekstra til dette. Posten økes i tillegg med 116 mill som følge av økte asylkomster, i tråd med i tilleggsprop.
581	77	Bolig- og bomiljøtiltak, kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet	26 100	35 000	Det er viktig å øke kompetansen på dette området
581	78	Bolig- og bomiljøtiltak, Boligsosialt kompetansetilskudd	58 400	18 000	Reversere kutt tilbake til 2014-nivået inkl inflasjonsjustering.
587	70	Direktoratet for byggkvalitet, tilskudd til lavenergiprogrammet	6 586	24 000	Viktig å heve kunnskapsnivået om energieffektive bygg. Vi øker også bevilgningene til Bygg 21.
588	60	Rentestøtte til miljøvennlige skolebygg (NYTT KAPITEL OG POST)		100 000	Vi vil starte arbeidet med å ta igjen det store vedlikeholdsetterslepet for skolebygg, samtidig som vi sikrer et kraftig løft i miljøstandarden.
590	61	Planlegging og byutvikling, bærekraftig byutvikling	19 088	18 000	Vi styrker innsatsen for bærekraftig byutvikling og tar sikte på en videre opptrapping.
590	65	Områdesatsing i byer	29 841	15 000	Vi reverserer regjeringens kutt tilbake til 2014-nivået. Nåværende satsinger videreføres samtidig som vi foreslår omfattende områdesatsinger over KL.Ds budsjett.

2412	90	Husbanken, lån fra Husbanken	16 791 000	2 000 000	Vi vil utvide adgangen til og rammen for startlån Vi vil også innføre en egen ordning for lån til oppkjøp av store boliger med sikte på oppdeling, eller ombygging til generasjonsboliger. Kriteriene for startløn skal også endres slik at energikriterier innføres.
576	70	Nytt kapittel, tilskudd til lokal bærekraftig innovasjon	0	10 000	Ny tilskuddordning til frivillige organisasjoner og grupper som gjennomfører tiltak for å redusere ressursforbruket i lokalsamfunnet.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd	118 428 306	3 000 000	Styrke lokaldemokratiet og kommunenes handlingsrom til å prioritere mellom ulike formål. Økningen kan for eksempel benyttes til å gjennomføre satsingene nedenfor.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		167 500	250 nye helsesøsterstillinger i skolehelsetjenesten.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		100000	Sette av penger til å oppgradere og ta igjen vedlikeholdsettersep i vann og avløpssystemet. Tiltak for å holde sysselsetting oppe og øke evnen til å håndtere klimaendringer.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		470000	Øke veiledende satser for sosialhjelp med 10 %.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		163000	Vi setter av penger som gjør det mulig å styrke kommunenes arbeid med fysisk og psykisk helse i skolen øker vi rammebevilgningene til kommunene med 163 millioner.
		Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		103 000	Påby kommunene å ta i mot læringer innen helse- og oppvekstfag som ikke har fått lærlingplass.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		50000	Øke støtten til mat og helse slik at faget kan brukes mer praktisk.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		50000	Øke støtten til faget entreprenørskap og gründervirksomhet.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		50000	Aktivitetstilbud i skolegården (både konkrete aktivitetsopplegg og utbedring av skolegårder).
				50000	Styrke kulturskolen.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		50000	Opptrapping mot bemanningsnorm og norm for pedagogtthet i barnehagen.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		216000	Kostnaden ved å innføre to opptak i året er anslått til 431 mill i 2016. Vi starter opptrapping mot to opptak.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		55000	Gratis kjernetid i barnehager for alle 4-5 åringer i lavinntekts-familier.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		50 000	Styrke ordningen med omsorgslønn i kommunene,
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		44 000	Sette krav i avtaleverket til at alle skoler over 500 skal ha et årsverk til sosialpedagogisk rådgivning. Dagens avtaleverk utløser et årsverk til sosial- og yrkesrådgivning for om lag 500 elever.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		75 000	Vi setter av penger til redusert SFO-pris for barn i lavinntektsfamilier.
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		600 000	Inndekning pga tapte inntekter som følge av MDGs forslag om økt bunnfradrag i formuesskatten
571	60	Rammetilskudd til kommuner, inbyggertilskudd		706 500	Øvrige satsinger som kommunene prioriterer.
		SUM		3 000 000	
572	60	Rammetilskudd til fylkeskommuner, Inbyggertilskudd	31 475 175	198 000	Øke lærlingtilskuddet med 10 000 kr pr. lærling
572	60	Rammetilskudd til fylkeskommuner, Inbyggertilskudd		-142000	Kompensasjonen for økt mva. kuttet fordi vi støtter ikke forslaget til økning på laveste mva.-sats. V349/2015.
		SUM KOMMUNAL		6 827 000	
		SUM KOMMUNAL MINUS 90-POSTER		4 827 000	

NÆRINGS OG FISKERIDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navn på post	Prop 1S	Endring	Kommentar
900	21	Nærings- og fiskeridepartementet, spesielle driftsutgifter	56 550	10 000	Utrede en Miljøfunn-ordning for å fremme miljørelaterte investeringer.
904	45	Bronnøysundregistrene, Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold		-1 181 000	Venter med å starte prosjekt med nytt behandlingssystem. Heniet fra regjeringens forslag i tilleggsprop.
910	1	Sjøfartsdirektoratet, driftsutgifter	378 700	5 000	Vi vil styrke servicenivået i de nasjonale skipsregistrene og øker bevilgningen med 5 millioner kroner som omerkes dette formålet.
917	1	Fiskeridirektoratet,		15 000	Økt kontroll av oppdrettsnæringen.

919	60	Div. fiskeriformål, Tilskudd til kommuner	180 000	-180 000	Vi vil ikke ha vekst i oppdrettsnæringen 2014 og budsjetterer ikke med inntekter til staten fra dette (kap 3917, post 13) og heller ikke med utgifter til kommuner som ellers skulle hatt 50 pst av vederlaget.
919	75	Tilskudd til næringstilak i fiskeriene	26 200	7 000	Vi vil opprettholde et livskraftig distriktfiske og lokale fiskerimiljøer. Derfor styrker vi føringstilskuddet med 7 millioner kroner.
919	76	Div. fiskeriformål, Investeringsstilskudd lukkede anlegg (NY POST)		500 000	Vi jobber for en overgang til en mer miljøvennlig oppdrettsnæring og vil etablere en ordning med investeringsstøtte til oppdrettere som vil gå over til lukkede oppdrettsanlegg, eller anlegg med tilsvarende miljøstandard.
3917	13	Fiskeridirektoratet, Inntekter vederlag oppdrettskonsesjoner	360 000	360 000	Det er ikke miljømessig forsvarlig med vekst i oppdrettsnæringen i 2015. Dette betyr at inntektene på posten reduseres med 360 millioner, sammenliknet med regjeringens forslag. Dette er ført som økt utgift her.
920	50	Tilskudd til forskning, Forskningsrådet	2 261 750	225 000	100 mill. kr til nytt forskningsprogram for å fremme utvikling av miljøeffektive produkter. 100 mill. kr ekstra til MAROFF-programmet for å utløse flere prosjekter knyttet til fremtidens nærskipsfart. Vi vil også etablere et nytt forskningsprogram for marin biospekterering som et ledd i vår satsing på bioøkonomi og setter av 25 mill. til dette.
928	75 (ny)	Opprette Marinova		50 000	Etablere nytt selskap etter modell av Enova, med mandat til å investere nærskipsfart.
950	96	Forvaltning av statlig eierskap, Aksjer		10 000	Kjøp av aksjer i Greenstat.
950	21	Spesielle driftsutgifter		100 000	Omstilling til bærekraftige næringsveier på Svalbard i regi av Store Norske samtidig som kull fases ut. Må skje i samarbeid med lokalstyret. Inneberer at deler av lånet som ble gitt til Store Norske i 2015 omdisponeres.
2421	50	IN - Innovasjon, prosjekter, fond	523 500	563 000	540 mill til risikoavlastning og tapsavsetning for katapultfond og nye grønne såkornfond. Styrket satsing til prosjekter og fond som sikrer startkapital for gründere. 50 mill øremerkes satsing på bioøkonomi som allerede er viktig i dette programmet. 15 mill øremerkes til å styrke etablerertilskuddsordningen. 40 mill til tilskuddsordning for innovative offentlige anskaffelser og 40 mill ekstra til grunn fornyelse av skip. I tillegg opprettholder vi regjeringens økninger på posten.
2421	72	IN - Forsknings- og utviklingskontrakter	296 100	60 000	Vi styrker satsingen på FoU gjennom Innovasjon Norge.
2421	75	IN - Marint verdiskapningsprogram	0	20 000	Regjeringen la ned ordningen i 2015. Vi vil styrke ordningen og målrette den mot mot markedsføring av produkter som er produsert med høy miljøstandard.
2421	76	IN - Miljøteknologi	464 500	250 000	Vi viderefører regjeringens styrking av posten i tillegg til at vi styrker Innovasjon Norges satsing på miljøteknologi og pilot og demonstrasjonsprosjekter med 250 mill. kr utover regjeringens forslag, blant annet innenfor fornybar energi.
2421	77 (ny)	IN - skogindustri, grønn verdiskapning		154 000	Innovasjon Norge anbefaler å etablere et nytt program som en femårig satsing, med en ramme på 154 millioner kroner i 2016.
2421	95	IN - Egenkapital nye grønne såkornfond		1 000 000	Kapital til nye grønne såkornfond etter modell av de landsdekkende såkornfondene. Staten bidrar med 50 % av finansieringen til fondene, men tar større risiko og sitter igjen med 42,5 % eierandel. Avsetninger for tap og risiko føres på post 50. Fondene skal øremerkes investeringer i grønt næringsliv: fornybar energi, bioøkonomi, skog, maritim næring.
2421	97	IN - Egenkapital til katapultfond (NY POST)		200 000	Det er mangel på tidligfasekapital for norske gründere. Vi foreslår et katapultfond hvor staten bidrar med 50 % av kapitalen til nye tidligfase investeringsfond, og private investorer tilknyttet universitetenes teknologimiljøer bidrar med resten.
2426	70	SIVA, Tilskudd	50 100	15 000	MDG ønsker å styrke arbeidet med å utvikle nærmiljøer og kunnskapsmiljøer i distriktene. Derfor styrker vi SIVAs arbeid med 15 millioner.
2427	50	Bionova, fond/ tapsavsetning (NY POST)		300 000	Til risikoavlastning og tapsavsetning i Bionova
2427	97	Egenkapital Bionova (NY POST)		2 000 000	Etter modell av ENOVA vil vi starte opp BIONOVA for å systematisere innovasjonen og øke kommersialiseringer av biobasert verdiskapning. Ordningen finansieres på samme måte som Miljøteknologiordningen, gjennom avkastinger fra et eget statlig fond. Den skal først og fremst bidra til risikoavlastning i den mest krevende utviklingsfasen i samarbeid med private aktører.
5656	85	Statkraft, Utbytte		0	Vi støtter regjeringens forslag om å ikke ta ut utbytte fra Statkraft. MDGs forslag fra 2015-budsjettet om sterk reduksjon i utbytte for å øke fornybarinvesteringene er innfridd.
		SUM N.ERING OG FISKERI		4 483 000	

		SUM NÆRING OG FISKERI MINUS 90-POSTER		1 273 000	
--	--	---------------------------------------	--	-----------	--

OLJE OG ENERGIDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navn på post	Prop IS	Endring	Kommentar
1800	71	OED, Tilskudd til Norsk Oljemuseum	42 800	-10 000	Reduserte bevilgninger til nytt magasin på Oljemuseet.
1810	21	Oljedirektoratet, Spesielle driftsutgifter	301 000	-173 000	Vi kutter bevilgningene til geologiske undersøkelser.
1815	70	Petoro AS, administrasjon	339 000	-17 000	Holdes på samme nivå som i 2015. Det bør ikke åpnes for ny petroleumsvirksomhet i de arktiske havområdene.
1815	72	Petoro AS, administrasjon Petoro Iceland AS	3 000	-3 000	Det bør ikke åpnes for ny petroleumsvirksomhet i de arktiske havområdene, inkludert islandsk kontinentalsokkel. Norge bør derfor trekke ut sin andel i Petoro Iceland AS.
1815	73	Petoro AS, statlig deltakelse i petroleumsvirksomheten på islandsk kontinentalsokkel	10 600	-10 600	Det bør ikke åpnes for ny petroleumsvirksomhet i de arktiske havområdene, inkludert islandsk kontinentalsokkel. Norge bør derfor trekke ut sin andel i Petoro Iceland AS.
2440	30	SDØE, Investeringer	29 000 000	-4 350 000	Vi kutter investeringer som ikke er besluttet per. oktober 2015 ref MDG 82 2015 der det oppgis at ca 85 pst av midlene er knyttet til besluttede investeringer.
5685	85	Aksjer i Statoil ASA, Utbytte	15 400 000	-5 000 000	Øke som ledd i en innhøsting og overføring av kapital fra oljeindustrien til andre næringer.
1820	1	NVE, Driftsutgifter	508 000	25 000	Midler til å starte arbeidet med samlet plan for utbygging av fornybar energi. Økt støtte til flom- og skredforebygging.
1820	21	NVE, Særskilte driftsutgifter	93 000	65 000	50 mill til å utrede en storsilt satsing på havvind og forberede utlysning av konsesjoner for havvindutbygging. Sløtten til energimerkeordningen økes med 15 mill for bedre informasjon, kontroll og sanksjoner.
1820	22	NVE, Flom og skredforebygging	425 000	100 000	Styrke beredskapen mot flom og skred.
1820	73	Tilskudd til utjevning av overføringstariffer	10 000	40 000	Ordningen reduseres ulikheten i nettarifene mellom landsdeler. Bringes tilbake til samme nivå som i 2013. Sees i sammenheng med at vi foreslår økt el-avgift.
1825	50	Energiomlegging, Energi- og klimateknologi, Overføring til Energifondet	1,584,000.00	-250 000	Regjeringen har satt av 250 mill. til en ordning der huseier kan velge mellom skattefradrag og direkte støtte til investeringer i ENØK-tiltak. Vi mener ordningen med skattefradrag ikke er reell ettersom det er Enova som disponerer den. Ordningen bør også utvides med flere tiltak og høyere fradragnivå. Derfor foreslår vi å erstatte ordningen med et skattefradrag på kap. 5501 kap. 72 med beregnet proveny -430 mill kr.
1825	50	Energiomlegging, Energi- og klimateknologi, Overføring til Energifondet	1,584,000.00	450 000	300 mill til en særskilt støtteordning for installasjon av solcellepaneler der støttesatsen i introduksjonsfasen er minst 40 %. Ordningen skal også kunne tas i bruk av offentlige aktører som kommuner og fylkeskommuner. 500 mill til en rettighetsbasert ordning for de som har for lav inntekt til å kunne bruke skattefradragordning. Vi setter også av 100 mill. til et eget tilskudd til energilagring. Dette vil bidra til utvikling av batteriteknologi og bedre forsyningsikkerheten både i husholdninger, omsorgsinstitusjoner osv.
1825	50	Energiomlegging, Energi- og klimateknologi, Overføring til Energifondet	1,584,000.00	200 000	Vi setter av 200 mill til en generell styrking av Enova, særlig med tanke på tiltak i industrien. Eksempler på prosjekter med behov for støtte er Hydro Karmøy og TiZir Tysseal.
	51	Energiomlegging, Tilskudd til Enova		180 000	Ekstra tilskudd for å gjøre tilbudet om energirådgivning i hjemmet gratis (overslag 150 mill.) samt for tilskudd til energiflis (30 mill.).
1825	52	Energiomlegging, Fornybar energi i transportsektoren (NY POST)		900 000	Vi øker overføringene til transporttiltak i Enova. I løpet av år 2016, 2017 og 2018 vil vi bruke til sammen 1,5 milliarder på å bygge ut el-ladestasjoner på alle bensinstasjonene i hele Norge. 150 mill på årets budsjett går til hydrogenladestasjoner. 250 mill går til andre tiltak for å sikre en rask overgang til en utslippsfri transportsektor, herunder 150 mill. til nullutslippsferjeløsninger, samtidig som tungtransport og anleggsmaskiner er høyt prioritert (MDG 54/2015).
1825	53	Energiomlegging, Havvindprogram (NY POST)		300 000	Som en del av vår havvindstrategi gir vi 300 mill til demonstrasjonsprosjekter for havvind gjennom Enova i år og de to påfølgende årene. Midlene tildeles etter samme modell som Enova støttet landbasert vind for 2012.
1825	54	Energiomlegging, Biogassprogram (NY POST)		300 000	Støtte til opprettelse av et nytt biogassprogram

1827	Ny post 60	NYTT KAPITTEL OG POST) Energiomlegging, Investeringsprogram for lokale klimatiltak		300 000	Vi setter av 300 mill. til et finansieringsprogram for klimatiltak i kommunene. Kommunene spiller en nøkkelrolle i overgangen til et lavutslippsamfunn. Over 20 prosent av norske utslipp kan kuttes med kommunale- og fylkeskommunale virkemidler. For å realisere dette potensialet foreslår vi å sette av 300 mill til en finansieringsordning der staten skal kunne kjøpe utslippsreducerende tiltak i kommunene. Gjennom denne ordningen kan f eks større ENØK, tiltak for trafikkreduksjon, innkjøp av el-kjøretøy finansieres. Midler fra andre støtteordninger trekkes fra i den endelige prisen for et tiltak.
4825	85	Energiomlegging, energi- og klimateknologi, Fondsavkastning	1 636 000	0	Vi støtter regjeringens økning. Vi vil øke avkastningen av "Fond for klima, fornybar energi og energiomlegging" til 4 prosent. Det trengs store investeringer raskt og økning i avkastningen kan også fungere som motkonjunkturpolitikk.
1830	22	Forskning og næringsutvikling, Forvaltningsrettet forskning og utvikling	23 400	15 000	Styrke forskningsvirksomheten i regi av NVE for bedre håndtering av fremtidig flom- og skredrisiko.
1830	50	Forskning og næringsutvikling, Overføring til Norges forskningsråd	850 000	35 000	Vi kutter bevilningene til petroleumsforskning som ikke er bundet opp i inngåtte kontrakter (100 mill. til DEMO 2000). Midlene overføres til FME-ordningen og EnergiX (som tilsammen styrkes med 135 mill.).
1830	72	Forskning og næringsutvikling, Tilskudd til INTSOK	17 200	-17 200	Kutte bevilgningen til INTSOK, som har som mål å styrke det langsiktige grunnlaget for verdiskaping og sysselsetting i norsk petroleumsindustri gjennom fokusert internasjonal virksomhet.
5440	24	SDØE, Driftsresultat		1 000 000	Resultatet i SDØE blir redusert med om lag 1 mrd. grunnet økt CO2-avgift og grunnet ny avgift på produsert vann. (Anslag basert på tall fra MDG alternative budsjett for 2015).
1840	21	CO2-håndtering, spesielle driftsutgifter		180 000	Det må settes i gang renseprosjektet ved Norcem Brevik og Klemetsrud både for å kutte utslipp fra industrien og opprettholde og skape nye arbeidsplasser i leverandorindustrien. Derfor setter vi av 180 mill til første fase i disse prosjektene.
1840	70	CO2-håndtering, Gassnova SF	142 000	-32 000	Kutter økte bevilgninger til å kartlegge muligheten for CCS i Norge. Vi ønsker i stedet å starte to fullskala prosjekter.
1840	71	CO2-håndtering, TCM		-220 000	TCM gir ikke reelle utslippskutt. Bedre for teknologileverandørene å få testet teknologiene sine på aktuelle anlegg, slik at vi får rullet ut CCS-teknologier for fagmiljøene forvirter. Derfor flyttes penger fra denne posten til prosjekter på Norcem Brevik og Klemetsrud.
1840	74	CO2-håndtering, transport av CO2		12 000	Bevilgningen går til å klargjøre Nordsjøen for lagring av CO2.
1840	Ny post	CO2-håndtering, lagring av CO2		20 000	Bevilgningen går til å klargjøre Nordsjøen for lagring av CO2.
		SUM OLJE OG ENERGI		-6 260 800	
		SUM OLJE OG ENERGI MINUS OLJEPOSTER		2 089 200	

UTENRIKSDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navnt på post	Prop 1S	Endring	Kommentar
		Utenriksdepartementet			
100	21	UD, Spesielle driftsutgifter	2 100 000	10 000	Oppstart av arbeidet med å gjøre Norge til verdens første Fairtrade-stat.
117	76	EOS-finansieringsordningen	1 150 000	50 000	Investeringstøtte til energilagring under klima og energi-området.
150	78	Bistand til Afrika, regionbevilgning	2 111 900	85 000	Reversere kutt fra 2015. (Regjeringen har foreslått ytterligere kutt på 127 mill i Prop 1 S Tillegg 1.)
151	78	Bistand til Asia, regionbevilgning	784 500	60 000	Kutt er et ledd i en geografisk konsentrasjon av bistanden der regjeringen vil øke innsatsen i utvalgte land og områder.
153	78	Bistand til Latin-Amerika, regionbevilgning	100 000	44 000	Reversere kutt fra 2015-budsjettet og foreslåtte kutt fra 2016-budsjettet. Midlene som er kuttet går til kriminalitetsbekjempelse i El Salvador og fornybar energi, strøm til fattige og bærekraftig landbruk gjennom landbrukskooperativer for fattige småbønder i Nicaragua.
160	70	Bistand til sivilt samfunn og demokratiutvikling, sivilt samfunn	1 639 000	477 000	Vi vil reversere kuttet og øke støtten til demokratibygging (400 mill. totalt), styrke frivillige organisasjoners arbeid rundt seksuell orientering og kjønnsidentitet/utrykk (20 mill.), og øke støtten til internasjonal nettverksbygging, spesielt mellom bondeorganisasjoner (50 mill.). Innenfor rammen skal tilskuddene til informasjon minst opprettholdes på 2014-nivå.
161	70	Næringsutvikling, næringsutvikling	269 000	50 000	Øremerkes til bærekraftig landbruksutvikling.

162	70	Overgangsbiand (gap)	0	247 000	Reverseere kutt. Viktig å støtte krefter som kan bidra til fredelige løsninger, skape stabilitet, og på lenger sikt være med å forhindre at enda flere mennesker legger ut på flukt.
163	70	Nødhjelp, humanitær bistand	4 339 042	1 750 000	Vi setter av 1,75 mrd. til å øke nødhjelpsbiandten til Syria fra 1, 25 mrd til 3 milliarder totalt, i tråd med bistandsorganisasjonens krav.
165	70	Forskning, kompetanseheving og evaluering, forskning og høyere utdanning		50 000	Forskning i samarbeid mellom vitenskapelige institusjoner og bondeorganisasjoner i utviklingsland på hvilke former for landbruk som best kan tilpasse seg klimaendringer og som kan bidra til å redusere klimaendringene.
166	72	Internasjonale prosesser og konvensjoner	847 200	700 000	Øke støtten til opprydning og sanering av forurensete områder (100 mill) samt øke støtten til FN's grønne fond med 600 millioner til 1 milliard.
166	74	Fornybar energi	790 000	500 000	Reverseere kutt og øke støtten til fornybar energi for å opprette et program for tilgang til fornybar energi i fattige land.
167	21	Spesielle driftsutgifter		5 409 800	I tråd med regjeringens forslag i tilleggsproposisjon om økt asylkomst. Bevilgningsforslaget til ODA-godkjente flyktnings tiltak i Norge foreslås økt med 5 409,8 mill. kroner, til 7 326,4 mill.
168	70	Kvinner og likestilling, kvinner og likestilling	314 000	100 000	Øke støtten til utdanning for jenter og kvinner i jordbruket.
170	81	FN-organisasjoner, Tilskudd til internasjonal landbruksforskning	100 000	40 000	Reverseere kutt.
172	70	Gjeldslette	270 000	100 000	Øke støtten til internasjonale gjeldsletteoperasjoner.
		SUM UTENRIKS		9 672 800	

LANDBRUK OG MATDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navnt på post	Prop 1S	Endring	Kommentar
1112	50	Kunnskapsutvikling, kunnskapsformidling og beredskap, Veterinærinstituttet	92 500	9 600	Øke støtte til Veterinærinstituttet, bl.a. økt kunnskap om dyrevelferd og dyrevelferdsindikatorer, utredninger for mer fleksibel og finmasket slakteristruktur, + forskning på tiltak mot antibiotikaresistens. Inkluderer støtte til Rådet for dyreetikk (540 000).
1112	70	Kunnskapsutvikling m.v., Tilskudd til Matsentraler i store byer		20 000	Vi foreslår en egen tilskuddsordning til å etablere og drive matsentraler i de største byene i Norge.
1112	71	Kunnskapsutvikling m.v., Norecopa		4 500	Arbeid med alternativer til dyreforsøk.
1115	1	Mattilsynet, Driftsutgifter	1 179 537	60 000	Reverseere kutt fra 2014 og 2015. 1,5 millioner i støtte til soppkontroll, utredning av hhv avgift på kasting av mat, et eget Dyretilsyn og merkeordning for animalske produkter med bedre dyrevelferd. 20 mill til styrket tilsyn og kontroll med lakselus og romming.
1136	50	Kunnskapsutvikling m.m., NIBIO	223 000	20 000	NIBIO er sentral i utviklingen av metoder for bærekraftig landbruk. Vi ønsker et eget program for agroøkologiske forskning under NIBIO og foreslår å øke støtten med ytterligere 10 mill.
1137	50	Forskningsaktivitet, Noregs forskningsråd	263 600	50 000	Økning bl.a. til å gjennnføre en egen avslisning for slaktekylling i Norge, som er mer robust, vokser saktere og har mindre avhengig av arvematerial fra land med høy andel antibiotikaresistens. 15 mill til gjennføring av et eget forskningsprogram for økologisk landbruk. 8 mill. til forskning på alternativer til dyreforsøk.
1137	51	Basisbevilgninger m.m, Norges forskningsråd	187 000	10 000	Foreslår en styrking i basisbevilgningen til de fem forskningsinstituttene under LMD. Skog og landskap, Bygdeforskning og Veterinærinstituttet. Også strategiske midler til Nofima AS kommer herfra.
1137	52	Innovasjonsaktivitet m.m.	5 300	10 000	Til inkubatorjenester til vekstbedrifter i tidlig fase.
1137	54	Utviklingsmidler for urbant landbruk		10 000	Vi vil legge til rette for mer andelslandbruk, flere kolonihager, parsell- og skolehager og andre former for matproduksjon i byer og tettsteder.
1138	70	Støtte til organisasjoner m.m.	32 100	2 000	Bondens Marked (for å drifte en satssning på malthaller i flere store byer) gis 1 million. Vi foreslår å bevilge 4000 000 til NOAH - for dyrs rettigheter som i dag ikke mottar støtte over støtte overhode. Vi støtter også Matsentralen i Oslo med 500 000 kr.
1139	70	Tilskudd til miljø- og ressurstiltak		7 500	Bevilgninger til Miljøregistreringer i skogbruket (Mis), oppfølging av Nasjonalt program for naturangfold, den årlige rapporten Jordbruk og miljø, samt div. miljøinformasjonstiltak. MDG vil styrke potten. Må sees i sammenheng med miljøtiltakposten under jordbruksoppgjøret.
1139	71	Tilskudd til genressursforvaltning (inkl beredskapslager for korn)	22 500	25 000	Styrke bonders arbeid med bevaring av plante- og dyregenetiske ressurser, gjenreising av beredskapslager for korn tilsvarende et årlig forbruk.
1142		Grønt matprogram for offentlige kantiner		15 000	Program for å øke bruken av økologisk og kortreist mat.
1142	51	Kornberedskap		10 000	Forberede beredskapslagring av korn, med mål om at lagrene skal dekke ett års forbruk.

1142	60	Tilskudd til veterinærdekning (under Landbruksdirektoratet)	139 000	10 000	Øremerkede midler til kommunene som trenger det for å sikre veterinær vaktordning, som de er pålagt over hele landet. Uten veterinær er det dyrefeltdrømmessig uforvarlig å holde dyr. MDG foreslår totalt nær 145 mill til veterinærdekning, hvorav 20 millioner bør gå til stimuleringsstilskudd.
1142		Tilskudd til bruk av mobile slakterier		15 000	Kompensasjon for ekstraavgifter, med mål om å redusere omfanget av lange dyretransporter.
1148	71	Naturskade, erstatninger	182 200	40 000	Statens naturskadeordning gir erstatning for naturskadene det ikke er mulig å forsikre seg mot gjennom alminnelig forsikringsordning, herunder naturskader fra flom og storm grunnet klimaendringer.
1149	71	Tilskudd til verdiskapings tiltak i skogbruket	43 700	-20 000	Fjerne bevilgninger til skogsbilveier. Dette fører til store naturinngrep, blant annet i INON-områder. Vi mener det er viktig å sikre inngrepfrie områder, av hensyn til både biologisk mangfold og friluftsliv.
1149	72	Tilskott til økt bruk av tre	0	60 000	Økt bruk av trevirke er viktig for å redusere klimagassutslipp og for å bygge opp en sterkere bioøkonomi i Norge.
1149	73	Tilskudd til skog-, klima- og energitiltak	42 000	10 000	Slutte til å forbedre regelverk for miljøsertifisert skogbruk, med vekt på bevaring av biomangfold og landskapsverdier, energibruk, og forbud mot gullsprøyting og kunstgjødsel. MDG vil verne minst 10 % av den produktive skogen og vesentlig øke vernet av andre naturtyper under skoggrensa, som vassdrag med kantsoner
1150	50	Til gjennomføring av jordbruksavtalen, fondsavsetninger	1 203 053	-100 000	Fjerne tilskudd til nye skogsbilveier. Se forklaring på kap. 1149 post 71.
1150	74	Til gjennomføring av jordbruksavtalen, Direkte tilskott	8 139 700	772 000	Vi øker rammen med 772 mill. ut over den som ble vedtatt av Stortinget i juni. Dette i tråd med vårt forslag til jordbruksoppdrag med omfattende satsing på økt bruk av lokale ressurser, bedre dyrefeltdrømmessig, omlegging til økologisk landbruk og bedre lønnsomhet for små og mellomstore bruk.
		SUM LANDBRUK OG MAT		1 040 600	

KLIMA OG MILJØDEPARTEMENTET

Kap	Post	Navnt på post	Prop 1S	Endring	Kommentar
1400	1	K.L.D, Driftsutgifter	217 000	60 000	Generell styrking av budsjettet til KLD fordr miljøforvaltningen skal løse mange store utfordringer der måloppnåelsen er svak. I tillegg vil vi øke bevilgningene til kontrolltiltak og evaluering av snøscooterløyper.
1400	21	K.L.D, Spesielle driftsutgifter	46 000	50 000	Del av et landsdekkende løft for miljøkompetanse og klimaforebygging i kommunene, jf post 63. Inkluderer blant annet kompetansebasert som skal hjelpe kommunene med å gjennomføre klimahandlingsplaner.
1400	21	Opprettelse av et framtidombud (NY POST)	0	20 000	Det avsettes 30 mill til å etablere et framtidombud som kan arbeide for å sikre en bærekraftig utvikling og grunnleggende rettigheter for våre etterkommere.
1400	21	Spesielle driftsutgifter	0	-15 000	Avvikle foreslått treplanting. Tiltaket har i all hovedsak negativ virkning på skognatur. Skogen inneholder halvparten av rødlisterteene våre.
1400	51	Miljøkompetanse for arbeidslivet	0	10 000	Styrke miljøkompetansen i handels- og tjenestenæringene. Vi setter av 10 mill. til et pilotprogram rettet mot innkjøpere og kundebehandlere.
1400	62	Den naturlige skulesekken	3 300	5 000	MDG ønsker en opptrapping med sikte på at alle skoler skal delta. Dette er en strategisk viktig satsing både for å styrke naturfag og sette det inn i en pedagogisk ramme som handler om miljø og bærekraft.
1400	63	Klima i kommunane (NY POST)	0	600 000	Del av et landsdekkende løft for miljøkompetanse og klimaforebygging i kommunene. På denne posten vil vi finansiere etableringen av stillinger som klima og miljørådgivere som skal være pådrivere og ressurser for miljøtiltak i kommunene. Se også kap 1400 post 21 og 1400 post 76.
1400	65	Områdesatsing i byar, kan overføres	10 000	150 000	Vi foreslår en storsatsing på bærekraftige lokalmiljøer med økt biomangfold, flere grøntområder og attraktive sosiale byrom etter modell fra b.l.a. Groruddalssatsingen og den planlagte miljøbydelen Brøset i Trondheim. Målet er at alle byer og tettsteder med over 10 000 innbyggere skal ha en områdesatsing.

1400	70	Frivillige miljøorganisasjoner og allmenntjenlige miljøstiftelser	54 000	20 000	Vi ønsker mer frivillig engasjement og større kapasitet til å engasjere seg faglig i løsninger på miljøutfordringene. Økningen skal gå til grunnbevilgninger for å sikre forutsigbarhet og faglig kapasitet i tråd med organisasjonenes egne prioriteringer. Norsk klimastiftelse bør inn under ordningen. Det bevilges også 300 000 kroner til organisasjonen Spire i 2016. Fra 2017 skal Spire regnes som en ordinær søker.
1400	71	Internasjonale organisasjoner	48 000	22 000	Norge påvirker verdens økologiske fototrykk mye mer enn de fleste og kan bidra mer globalt miljøarbeid. Derfor øker vi støtten til internasjonale miljøorganisasjoner med vekt på organisasjoner i Øst Europa som har mistet støtte.
1400	74	Tilskot til AMAP, kan overføres	4 100	1 000	Norge er forpliktet til å støtte arbeidet med miljøovervåking i Arktis og AMAP er den viktigste delen av samarbeidet i Arktisk råd.
1400	76	Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak, kan overføres	48 000	49 000	15 mill til kampanjearbeid om miljøvennlig forbruk. 25 mill til arbeidet for å støtte konkrete miljøtiltak og fremme av bærekraft i næringslivet. 7 mill til Den naturlige skolesekken. Støtte til opplæring i naturmangfoldsloven reetableres (2 mill.).
1400	79	Tilskot til kulturminneforvaltning	17	2 000	Norge har syv steder på UNESCOs liste over verdens kultur- og naturarv. Vi ønsker å styrke forvaltningen og ivaretagelsen av kulturminner i Norges verdensarvområder.
1400	81	Byutvikling, lokalt miljøvern og universell utforming, kan overføres	0	15 000	Vi vil styrke miljøkompetansen i plansaker i KLD.
1406	21	Miljøvennlig skipsfart, Spesielle driftsutgifter	5 100	10 000	Vi ønsker vi å etablere et samarbeidsprosjekt for bærekraftig skipsfart der blant annet KLD og Sjøfartsdirektoratet inngår.
1408	1	Radioaktiv forurensning i det ytre miljø, Driftsutgifter		3 000	Vi vil styrke arbeidet med å bekjempe radioaktiv forurensning.
1410	21	Miljøovervåking og miljødata	192 000	140 000	I dag er bare tre av fire verdifulle naturområder kartlagt. En fullstendig kartlegging av viktige naturtyper vil koste omkring 700 mill. Vi vil starte arbeidet med å etablere et økologisk grunnkart som skal være på plass innen 2020. Starter opptrappingen med en bevilgning på 140 mill i 2015. Tiltaket vil også redusere konflikter, forsinkelser og ekstrakostnader i forbindelse med planarbeid.
1410	50	Basisløyvingar til miljøforskningsinstitutt	185 180	40 000	Vi vil styrke basisbevilgningene direkte til instituttene betydelig. Pengene skal i hovedsak gå til å finansiere instituttene egne SIP/SIS og samarbeid med næringsliv som kan bidra til det grønne skiftet.
1410	51	Miljøforskning og miljøovervåking, Forskningsprogram m.m.	197 000	10 000	Styrke forskningsprogrammet Klimaforsk som skal gi økt kunnskap om klimaendringer, samt sunnvirkninger av arealregulering.
1410	53	Internasjonalt samarbeid om miljøvernforskning	6 700	10 000	Vi vil styrke miljøforskning på klimaendringer, naturmangfold og utvikling av en internasjonal bioøkonomi.
1410	54	Artsprosjektet m.m.	30 000	10 000	Vi vil styrke Artsdatabankens arbeid med å oppdatere og formidle kunnskap om norsk natur. 2 millioner øremerkes styrking av arbeidet med artsobservasjoner.
1410	70	Nasjonale oppgaver ved miljøforskningsinstitutt	47 000	5 000	Det trengs flere nasjonale forskningsprogrammer med fokus på, blant annet klimaendringer, luft- og støyforurensning og ferskvannøkologi.
1410	72	Tilskot til GenØk – Senter for biotryggleik	12 000	5 000	Vi øker bevilgningen, slik at GenØk bedre blir i stand til å forske, informere og rådgje på helse- og miljøkonsekvensene av geneteknologi.
1410	73	Infrastrukturtiltak til miljøinstituttene	9 400	5 000	I tråd med økt aktivitet på andre poster økes også tilskudd til infrastrukturtiltak.
1420	1	Miljødirektoratet, Driftsutgifter	593 000	50 000	Miljødirektoratets kapasitet må økes betydelig for å stoppe nedbygging av verdifull norsk natur, iversettede tiltak for å stoppe tap av naturmangfold og redusere mengden miljøgifter natur og i matvarer.
1420	21	Miljødirektoratet, Spesielle driftsutgifter	147 000	95 000	Vi setter av 35 mill. til å styrke Miljødirektoratets faglige prosjekter innen skogvern, marin verneplan, verneplaner, og nasjonalparker. 5 mill til handlingsplan for sjørett, inlandsfiskeforvaltning og strakstiltak for å hindre spredning av fremmede arter, og 15 mill til å forberede utlysning av prosjekter for CO2-rensing i tungindustrien.
1420	22	Statlege vassmiljøtiltak	234 000	50 000	Vi viderefører regjeringens positive økning, men Norge ligger fortsatt langt etter med implementeringen av EU's vanddirektiv. Posten styrkes med 50 mill. for å dekke etterslepet på helhetlig vannforvaltning. Midlene skal brukes til blant annet problemkartlegging og overvåking og gjennomføring av arbeid lokalt og regionalt.
1420	30	Statlege tileigningar, handlegging av friluftsområde, kan overføres	34 000	100 000	MDG foreslår en nasjonal plan for kjøp av friluftsområder og restaurering av villmarkspregede områder i samarbeid med lokale myndigheter. Målet er å stanse tapet av biologisk mangfold og sikre befolkningens tilgang på ur natur og friluftssaral.

1420	31	Tiltak i verneområder, kan overføres	47 000	15 000	Dekke det store behovet for skjøtsel i verneområder for å hindre gjengroing, fremmede organismer og forspoling.
1420	34	Statlege tileiendingar, nasjonalparker, kan overføres	1 500	25 000	Setter av midler oppretelse av nye nasjonalparker, for eksempel i Østmarka og arbeid med en omfattende plan for nye store nasjonalparker i Norge.
1420	35	Statlege tileiendingar, nytt skogvern, kan overføres	324 000	378 000	Vi øker bevilgningene til skogvern med sikte på å nå målet om at 10 % av den produktive skogen i Norge skal vernes i løpet av en 10-årsperiode. Vern av den mest artsrike og diverse skogen i Norge er det viktigste grepet for å stoppe tap av naturangfold.
1420	36	Marin nasjonalparkplan (NY POST)		20 000	Vi setter av 20 millioner til eget program for etablering av marine nasjonalparker.
1420	37	Miljødirektoratet, Skogplanting	15 000	-15 000	Fjerne støtten til skogplanting som klimatiltak. Klimagevinsten er usikker, tiltaket kan endre lokale miljøforhold og ha negativ innvirkning på skogsnatur.
1420	30	Restaurering av myr	13 000	12 000	Vi er glade for at regjeringen har etablert en egen post med midler til å restaurere myr, men mener at posten bør økes.
1420	39	Oppryddingstiltak, kan overføres, kan nyttast under postane 69 og 79	12 700	60 000	Vi trenger en mangedobling av innsatsen for opprydding av forurenset sjøbunn og andre giftutslipp. Det er nødvendig med svært store investeringer her, og dette er starten på en større opptrapping.
1420	61	Tilskudd til klimatilpassingstiltak	6 000	400 000	Del av et landsdekkende løft for miljøkompetanse og klimaforebygging i kommunene Her foreslår vi å sette av 400 mill til ekstraordnære bevilgninger til kostnader ved klimatilpassing. Hensikten er at kommuner som har et spesielt stort behov for investeringer i ny infrastruktur og klimatilpassingstiltak skal få hjelp fra staten. Bør etterhvert trappes opp til flere milliarder kroner.
1420	70	Tilskott til vassmiljøtiltak, kan overføres	23 000	15 000	Pengene skal gå til generell vannforvaltning og restaurering. Se også kap 1420, post 22.
1420	71	Marin forsøpling	10 000	110 000	Vi mener marin forsøpling er i ferd med å vokse frem som et av våre viktigste miljøproblemer. Denne utfordringen har vært forsømt i mange år. Vi foreslår en mangedobling på denne posten slik at kystkommuner over hele landet kan søke om å få hjelp til opprydding.
1420	73	Førebyggjande og konfliktdempande tiltak i rovviltforvaltninga, kan overføres	70 000	50 000	Bevilgningene til førebyggende tiltak må styrkes kraftig for å bygge videre på de tiltakene som har vist gode resultater.
1420	74	CO2-kompensasjonsordning for industrien	524 000	0	Vi støtter regjeringens økning på posten i tråd i tråd annet utvikling i kvoteprisen.
1420	75	Utbetaling av pant for bilvrak, overslagsløyving	478 000	-58 000	I regjeringens tilleggsprop er det angitt at lavere anslag for vrakede biler i 2015 tilsier at utgiftene på posten reduseres.
1420	77	Ymse organisasjonar og stiftelsar m.m.	8300	5 000	Økt støtte til Avfall Norge sin kampanje Hold Norge rent (KS bedrift), økt støtte til naturfaglige organisasjoner.
1420	78	Friluftsmål, kan overføres	137 800	40 000	Tilskuddet til fysisk aktivitet i regi av frivillige organisasjoner økes (potten er redusert fra 70 mill. i 2014 til 45 mill. for 2016 i regjeringens budsjett). Vi styrker også ordningen friluftaktivitet for mennesker med innvanderbakgrunn
1420	81	Verdensarvområde, kulturlandskap og verdiskaping naturarv, kan overføres, kan nyttast under post 21	26000	10 000	Vi vil legge til et nytt formål i arbeidet med verdensarvområder og kulturlandskap, nemlig å stoppe tapet av naturangfold i verdensarvområder og kulturlandskap gjennom aktiv skjøtsel. 5 mill. øremerkes også satsing på villrein.
1420	82	Tilskudd til prioriterte arter og utvalde naturtypar, kan overføres, kan nyttast under post 21	55000	15 000	Tiltak som medvirker til å ta vare på eller gjenopprette økologiske funksjonsområder for prioriterte arter. Vi vil prioritere arbeidet med å styrke bestanden av fjellrev spesielt høyt.
1420	84	Internasjonalt samarbeid	4800	2 000	Norge er medlem i en rekke viktige internasjonale organisasjoner på miljøområdet. MDG mener at vi bør bidra med mer prosjektfiansiering.
1420	85	Nasjonalparksenter og andre naturinformasjonssenter, kan overføres	55000	5 000	Vi vil styrke dette arbeidet.
1424	21	Mareano, Spesielle driftsutgifter		10 000	MDG ønsker en satsing på bioøkonomi og marin bioprospektering er en viktig del av dette. MAREANO har viktig erfaring og metodikk som kan brukes i et større program for marin bioprospektering.
1429	21	Riksantikvaren, Spesielle driftsutgifter	601000	10 000	Ekstra midler til sikring av bryggebebyggelsen i Trondheim.
1432	50	Norsk Kulturminnefond	77000	60 000	Vi ønsker en kraftig opptrapping i arbeidet for å verne kulturminner, spesielt kulturlandskap.
1481	22	Kjøp av klimavotar	270 000	-140 000	I perioden 2007 til 2014 er kun 1, 7 mrd av 3,9 budsjetterte mrd brukt. Vi reduserer derfor forslaget for 2016.
		SUM KLIMA OG MILJØ		2 551 000	
		SUM UTEN OLJE OG 90-POSTER		-8 371 384	

GENERELLE INNDEKNINGER

Kap	Post	Navnt på post	Prop IS	Endring	Kommentar
		Redusert bruk av/betaling til private konsulenter i staten		-400 000	
		Diverse poster		-600000	Regjeringens avbyråkratiserings og effektiviseringsreform settes til 0,7%. Regjeringen har foreslått at den årlige overføringen til fellesskapet reduseres med 0,5 prosent av alle driftsbudsjetter som bevilges over statsbudsjettet. Regjeringen bes komme tilbake til Stortinget med forslag om hvordan dette kan gjennomføres.

SUM MED GENERELLE INNDEKNINGER				-9 371 384	
---------------------------------------	--	--	--	-------------------	--

OVERSIKTSTABELL MDGS BUDSJETTENDRINGER PR DEPARTEMENT. Oppgitt i bokførte summer. Summene inkluderer ikke 90-poster dvs overføringer fra/til statlige innenlandske fond, fordringer eller kapitalinnskudd. Minustegn = økte inntekter (Finansdepartementet), eller reduserte utgifter som f.eks Samferdselsdepartementet. Plusstegn = økte utgifter, som f.eks Klima og Miljødepartementet.

Departement	Endringer uten petroleumsinntekter	Endringer i petroleumsinntekter
Finansdepartementet	-31 311 000	-7 384 000
Arbeids- og sosialdepartementet	-373 000	
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet	1 606 167	
Forsvarsdepartementet	-3 332 000	
Helse- og omsorgsdepartementet	-680 271	
Justis- og beredskapsdepartementet	3 710 000	
Klima- og miljødepartementet	2 551 000	
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	4 827 000	
Kulturdepartementet	98 000	
Kunnskapsdepartementet	1 334 600	
Landbruks- og matdepartementet	1 040 600	
Nærings- og fiskeridepartementet	1 273 000	
Olje- og energidepartementet	2 089 200	- 8 358 000
Samferdselsdepartementet	-877 340	
Utenriksdepartementet	9 672 800	
Generelle inndekninger	-1 000 000	
SUM	-9 371 384	- 15 742 000

Samlet forbedres statens balanse, SPU medregnet med 9,4 milliarder bokført, når økte petroleumsinntekter ikke er inkludert og 25,113 milliarder når økte petroleumsinntekter inkluderes.

mdg.no